
Ž E Z Á S U V K Y I Z B L O K U /8/

- Také sedmnáctý sjezd
Polemiky - recenze
Poznámky k současné čs. politice
Rok narození
Komu to slouží?
Vše při starém
Kostní dřev socialismu
Poznámky do diskuse o knize P. Glotze
Česká kalvárie
Pro ekonomiku není samospráva jedinou
alternativou /k dokumentu Charty 77/
Miluju tě. Miluješ mě?
/Cesta do hlubin dělníkovy duše/
Soukromá záhada
Nehodil se do legendy
Dojmy ze současného SSSR
-
- Atomové elektrárny ve světě

- M. Hájek (1-7)
M. Hübl (8-24)
Z. Jičínský (25-42)
E. Kantůrková (43-47)
L. Kohout (48-57)
J. Ruml (58-60)
J. Ruml (61-63)
V. Slavík (64-71)
J. Šavřda (72-80)
Z. Šulc (81-87)
O. Šulcová (88-92)
O. Šulcová (93-97)
V. Vrabec (98-100)
R. Zukal (101-105)

/ze zahr. tisku/
(106-107)

Copied from a type-written carbon copy (samizdat; unbound sheets), bound, continuously numbered and made available by

DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN
TSCHECHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V.

for research and information purposes. Copyright continues to be held by each individual author and must be strictly observed. If clarification is required, please consult the Center before publication of any item.

Z E Z Á S U V K Y I Z B L O K U /8/

Také sedmnáctý sjezd	M. Hájek
Polemiky - recenze	M. Hübl
Poznámky k současné čs. politice	Z. Jičínský
Rok narozenin	E. Kantůrková
Komu to slouží?	L. Kohout
Vše při starém	J. Ruml
Kostní dřeň socialismu	J. Ruml
Poznámky do diskuse o knize P. Glotze	V. Slavík
Česká kalvárie	J. Šavrdá
Pro ekonomiku není samospráva jedinou alternativou /k dokumentu Charty 77/	Z. Šule
Miluju tě. Miluješ mě? /Cesta do hlubin dělníkovy duše/	O. Šulcová
Soukromá záhada	O. Šulcová
Nehodil se do legendy	V. Vrabec
Dojmy ze současného SSSR	R. Zukal
<hr/> Atomové elektrárny ve světě	/ze zahr. tisku/

Také sedmnáctý sjezd

A také komunistické strany, tato slova, vyjadřující pouze vnější podobnost dvou událostí, mě napadla, když jsem zasedl k psacímu stroji, abych na přání svých přátel napsal informativní článek o posledním sjezdu italských komunistů, který se konal v dubnu 1986 ve Florencii. Moc se mi do toho nechtělo, protože vím, jak toho o této straně málo vím. Ale protože RP se ve svém spravodajství zmínilo stěží o jednom procentu dané problematiky, řekl jsem si, že mé sdělení bude tomu, komu se náhodou dostane do ruky, přece jen k užitku.

Informovanost československých občanů o sjezdech Italské komunistické strany je jakýmsi barometrem, ukazujícím dílčí výsek politického klimatu. Novotnovského vedení KSČ považovalo od roku 1956 italskou stranu za revizionistickou. Napsat to sice nemohli, ~~ale~~ když redakce Nové myslí zařadila do 1. čísla roku 1957 kapitálu o Togliattiho referátu na VIII. sjezdu IKS, byl na příkaz sekretariátu ÚV celý náklad zničen. Nicméně tento referát a hlavní sjezdové materiály vyšly v malém nákladu jako brožura. Tak tomu bylo až do roku 1969. Normalizace však vztahy mezi oběma "bratrskými" stranami silně zdenormalizovala, takže ze 4 čísel Unity ve dnech XVI. sjezdu byla u nás dvě čísla zadržena cenzurou. Po nástupu Gorbačova se vztahy mezi KSSS a IKS značně zlepšily, a tak nebylo tentokrát ani u nás žádné ze sjezdových čísel Unity zabaveno.

Za podstatu problematiky sjezdu je možno označit Nattovu formulaci jeho poslání: "Obnovit ideje, kulturu, politiku, organizaci, vytvářet z naší strany stále lépe a jasněji moderní reformní stranu, integrální a podstatnou součást evropské levice, sílu, která bude stále více vyjadřovat schopnost vlády a alternativy."

IKS - druhá nejsilnější italská strana, jejíž vliv se stabilizoval na zhruba 30 % hlasů - je v současné době v opozici k vládě, složené z pěti stran /křesťanských demokratů, socialistů a tří malých stran: sociálních demokratů, republikánů a liberálů/. V posledním desetiletí se velmi zpomalil příliv mladých lidí do strany. Na XV. sjezdu v roce 1979 byl průměrný věk delegátů 38 let, na XVI. sjezdu 49, na XVII. sjezdu 46. IKS se pochopitelně nechce smířit s rolí věčné opozice, chce se podílet na vládě, ne ovšem za každou cenu. Socialisté,

- 2 -

jejichž generální tajemník CRAXI je v současné době ministerským předsedou, jsou v zásadě pro účast komunistů ve vládě, ta však nařáží na odpor většiny křesťanské demokracie. Socialisticko-komunistická většina v parlamentě není pravděpodobná, komunisté sami pak nepovažují za ideální řešení, aby slabá levicová většina vládla proti vůli takřka poloviny národa. Před lety vytyčil Berlinguer myšlenku "historického kompromisu", tj. dohody mezi komunisty, socialisty a křesťanskými demokraty. Natta na tomto sjezdu znovu připomněl, že šlo o to nevyvolat reakci à la Chile, o dohodu "mezi dělnickým hnutím a silami vládnoucími v ekonomice, z níž vzešlo to, co se nezáývá "sociálním státem", IKS tvořila jistou dobu součást vládní většiny, ve vládě však zastoupena nebyla. Počítalo se, že do ní vstoupí v další etapě; zastáncem tohoto řešení byl i zavražděný ALDO Moro. K tomu však pro odpor většiny křesťanské demokracie nedošlo. IKS dnes prohlašuje, že v budoucnu nebude schopna podporovat vládu, jíž by se nezúčastnila.

Italská ekonomika dosáhla řady kladných výsledků /např. poklesu inflace/ ale vedle nezaměstnanosti, která postihuje Itálii více než jiné západní země - se italská společnost musí potýkat s několika mimořádně silnými zly : s korupcí, terorem a mafií. Proto zdůraznil Natta potřebu politického a morálního obratu, potřebu "programové alternativy, která by se postavila proti programovému vakuu". Ale mluvil i o možnostech přechodných etap, které budou od levicových sil vyžadovat takových forem dohody, které jsou dnes ještě velmi vzdáleny. Vytvořit reformní alianci, která by mohla získat většinu, je možné pouze spojením dnešní levé opozice s "reformními a pokrokovými silami" v dnešní vládní koalici. Pokud jde o vztah ke křesťanské demokracii, apeloval Natta na Morovy dědice. Řekl, že cílem "demokratické alternativy" /tak nazývá IKS již po několik let svou politickou linii/ není způsobit posun křesťanské demokracie do prava a její přechod do opozice. Zdůraznil též, že politikou IKS není antiklerikalismus.

Italskou komunistickou stranu formovaly po druhé světové válce více myšlenky Gramsciho a Togliattiho než Leninovy. Je to znát i na jejím jazyku : jím se liší ode všech dědiček Kominterny. Slovo "obnova" je nejméně po tři desetiletí podstatným znakem jejího myšlení i činnosti; byla si vědoma, že v měnícím se světě se musí neustále

- 3 -

obnovovat. Proto byl její vývoj sledován komunisty /i když ne všemi/ u nás, v SSSR, ve Francii i jinde se zděšením, že jde o nějaké kacírství. Ovšem vývoj světa se nezastavil, naopak třetí průmyslová revoluce a další faktory ho zrychlují. Na konci století zmizí většina dnešních profesí, v Itálii už dnes představuje terciální sféra polovinu hrubého národního produktu a 55 % zaměstnanců. IKS si je proto vědoma, že i tempo její obnovy se musí při způsobit tempu probíhajících změn.

Návrat k reformismu

Z tohoto důvodu předčila přesjezdová diskuse svou šířkou i hloubkou obdobné kampaně v minulosti. Na otázku "Co očekáváte od sjezdu IKS?" odpovídali na stránkách stranického tisku nejen komunisté, ale i značný počet socialistů a katolíků. V diskusi neexistovalo žádné tabu: uvažovalo se i o změně názvu. Jeden z diskutujících psal o nutnosti změny sociálního složení strany, v níž je dosud málo techniků a poukázal přitom i na překonanost stranického symbolu: srp symbolizuje dnes třídu okrajovou a kladivo třídu, jejíž podíl v národě se neustále mění.

Stará sociální demokracie se po první světové válce rozštěpila na reformisty a revolucionáře a západoevropští komunisté se ani poté, co se vzdali plánů na povstání a oficiálně se zřekli diktatury proletariátu, nechtěli přestat nazývat se revolucionáři a přiznat, že jejich politika je reformistická /jak je to už dávno skutečností/. Italští komunisté tento krok v posledních letech udělali, označují se za stranu reformní. Natta na sjezdu prohlásil: "Stará pře mezi reformami a revolucí, mezi maximalismem a reformismem je za námi." A na jiném místě vznesl požadavek tolerantního přístupu ze strany všech, kteří se nazývají komunisty. Cíl soužití předpokládá konec pře mezi supervelmocemi o převahu na světě a nad světem, překonání každého integralistického a totalizujícího pojetí historického procesu a lidské budoucnosti. S těmito myšlenkami souvisí i pojetí socialismu. Již před třiceti lety zavrhl IKS představu, že by mohla převzít sovětský nebo jiný model socialismu, v dokumentu přijatém po vyhlášení válečného stavu v Polsku zamítla vůbec myšlenku socialismu jako modelu a vyslovila se pro pojetí socialismu jako procesu. Luciano Lama v diskusi řekl: "V základech našeho vědomí se zahnížďala záměna myšlenky socialismu s modelem /včera byl pro tolik z nás ideálním sovětský model/ zatímco dynamické pojetí pokroku, jestliže zavrhne modely, ani v nejmenším nezatemňuje základní

- 4 -

hodnoty spravedlnosti, práce, svobody, rovnosti, míru...

Orientace na evropskou levicei

IKS už před řadou let poznala, že mnohé problémy nejsou řešitelné v národním rámci, proto apeluje na sjednocení evropské levice, pod kterýmžto pojmem rozumí ovšem pouze levicové strany tzv. Západní Evropy.

Ve druhé polovině sedmdesátých let se objevil termín eurokomunismus, Zdůrazňuji slovo termín, protože šlo o nazvání proudu, který se už delší dobu hlásil k životu. Šlo o to, že k italské koncepci demokratického komunismu se připojily dvě další, tehdy silné komunistické strany - francouzská a španělská. Avšak tento fenomén byl vývojem překonán. Zatímco Italové viděli v eurokomunismu stupeň ke sjednocení evropské levice, Francouzi hodili zpátečku: jejich obrodný proces se zastavil, souhlas se sovětskou intervencí v Afganistanu byl toho pouze nekriklavějším projevem. Důsledkem byl jejich úpadek vlivu na úroveň, které dosáhli před půl stoletím. Také španělská strana zeslábla, mimo jiné vinou Carillova autoritářského způsobu vedení. Slovo eurokomunismus se na XVII. sjezdu IKS neobjevilo.

Stejně tak bychom v jeho materiálech marně hledali termín "mezinárodní komunistické hnutí". Italští komunisté totiž už dříve došli k názoru, že toto hnutí neexistuje. Ve zmíněném dokumentu přijatém po vyhlášení válečného stavu v Polsku prohlásili, že jejich vztahy ke komunistickým stranám se nebudou odlišovat od vztahů k s jinými dělnickými a demokratickými stranami.

Jednota evropské levice znamená pro italské komunisty především spolupráci se socialistickými stranami. Natta k tomu řekl: "Všichni potřebujeme velkou programovou rekonstrukci. Konkrétně na ni pracují například někteří sociální demokraté, významný příspěvek dali pod vedením Palmeho švédští sociální demokraté... Chceme na ni pracovat..." O vztahu k Socialistické Internacionále sjezd nejednal, v jeho materiálech však najdeme dvě indikace. Jeden delegát řekl, že připojení k ní "není na pořadu dne". A ještě významnější je druhá indikace: Na zasedání ÚV, které přijímalo návrh sjezdových tezí navrhl Cossutta doplnit teze větou, že IKS se v žádné formě k Socialistické internacionále nepřipojí. Jeho návrh byl zamítnut.

Natta ve svém referátu přivítal kladné stránky nové sovětské politiky, zjevně iniciativu v mezinárodních vztazích a snahu o reformu.

- 5 -

To však nebrání, aby italští komunisté neviděli mnoho palčivých a nevyřešených otázek, zejména otázku demokracie a intervenci v Afganistanu. Starosta Bologni Imbeni řekl v diskusi : "... pokud jediný voják země, která si říká socialistická bude pošlapávat půdu jiné země, jako se děje v Afganistanu, bude pošlapávána myšlenka socialismu, jak ji chápeme my : nebude se před zraky národů jevit jako odlišná a protikladná k myšlence imperialismu."

Je to jeden z mála případů, kdy se na sjezdu vyskytuje slovo imperialismus. Nenajdeme ho v celém Nattově referátu. Natta kritizuje vysloveně Reaganovu politiku, podotýká přitom, že by bylo chybou myslet, že vládnoucí třídy USA se jako celek zcela shodují v politice současné administrativy a v každém jejím gestu.

K vnitřnímu režimu

Mnoho se před sjezdem i na něm diskutovalo o vnitrostranickém režimu. Řada vnějších pozorovatelů považuje za podmínku další demokratizace zavržení demokratického centralismu. Italští komunisté nevidí problém v názvu, vycházejí ze skutečnosti, že každá moderní politická strana je v té či oné míře centralistická. Svoboda diskuse v IKS je již dlouhou dobu velmi široká, jako v žádné jiné komunistické straně. Italové již dříve zdůrazňovali, že stranická demokracie je nejen věcí stanov, ale také /a snad hlavně/ klimatu. Natta k tomu řekl : "Naše jednota má zapotřebí vysoké úrovně politického a morálního klimatu, má zapotřebí, aby se respektoval nepsaný kodex chování... intelektuální serióznost, přísná skromnost, duch tolerance, vzájemného naslouchání a chápání, boj proti jakémukoliv frakčnímu duchu." Zde se dostáváme k jednomu klíčovému problému : je-li slučitelná stranická demokracie se zákazem frakcí, který je obsažen i v platných stanovách. Tento zákaz nebyl zrušen, přitom ovšem italští historici-komunisté soudí, že stranická demokracie v bolševické straně skončila zákazem frakcí v r. 1921. Domnívám se, že problém je dosti složitý. Jednak zákaz frakcí neodstranil jejich tvoření, umožnil však, aby vládnoucí frakce potlačila nejen frakce opoziční, ale jakcukoliv kritiku, protože ji mohla označit za frakční. Dlouholetá historická zkušenost mezi-

- 6 -

národního komunistického hnutí ukazuje, že k problému frakcionářství se přistupovalo více instrumentálně než principiálně. Na druhé straně je obecnou pravdou, že frakční činnost žádné straně neprospívá. A situace v křesťanské demokracii je pro italské komunisty dosti odstrašujícím příkladem. Z jednání sjezdu je zřejmé, že se prosadil názor, že tvoření frakcí nelze zabránit zákazem, ale je nutné mu předcházet politickým uměním. Natta položil otázku, zda je možno se vyhnout tvoření proudů, frakcí, skupin a odpověděl: "Myslím, že je třeba jasně rozlišovat. Je absurdní popírat zřejmou a nevyhnutelnou skutečnost různé kulturní příbuznosti, sociální dislokace, citlivosti. Je chybné potlačovat je... Ale jsou-li nevyhnutelnými projevy názorvé příbuznosti a je-li škodlivou jejich krystalizace ve frakce, není jiné cesty než posilování a správné regulování vnitřní diskuse." Natta opakoval často vyslovenou tezi, že strana není studijním centrem /podotýkám, že IKS má několik vlastních studijních center/, zdůraznil ovšem, že dobrá politika se nedá dělat bez analýzy, tedy bez důkladného studia, a uzavřel: "Ne studijní centrum, ale také ne centrum kulturní zaostalosti."

Krokem vpřed v rozšíření vnitřní demokracie je zvláštní usnesení nazvané Reforma strany. Vyslovuje nesouhlas s usneseními a s orientací přijatými většinou." Tento nesouhlas se může vyslovovat i veřejně a nemůže být důvodem vyloučení z vedoucích orgánů.

Svoboda diskuse se projevila i v kritických poznámkách k základní orientaci. Delegát Lajolo vyslovil názor, že v otázce demokracie, stranické demokracie i poměru k socialistům se mělo jít dále. Nejvýznamnější odlišnost ovšem vyjádřil Cossutta. Podotkl, že již na minulém sjezdu mluvil o hluboké krizi socialistického Východu, nechce však jít v kritice této oblasti tak daleko. "Iniciativní podnět sovětské společnosti se nevyčerpal" - prohlásil v polemice se zmíněným dokumentem k polské krizi. "Nebezpečí proudů existuje. Krystalizovala a krystalizují se stanoviska. Tomu může zabránit pouze tím, že ideová a politická stanoviska - od reformistických až po leninské - budou mít ve straně plné a svobodné právo na konfrontaci."

Dalším projevem laického charakteru IKS je její poměr k těm, kteří se s ní dočasně rozešli. Magri, přední činitel bývalé skupiny Manifesto, byl zvolen za předsedu komise ÚV pro sociální otázky.

- 7 -

Teze byly podrobně diskutovány v komisi. Ti, jejichž návrhy komise zamítla, nevystoupili s nimi znovu v plénu. Učinil tak i Cossutta, který oznámil, že se zdrží hlasování. /Teze byly pak přijaty při 19 absencích/, Výjimkou byl odstavec o energetice. Bassolino a Mussi navrhli, aby obsahoval požadavek zastavení výstavby nových jaderných elektráren a svůj návrh znovu předložili v plénu. Dostali 440 hlasů, proti se vyslovilo 457, 59 se zdrželo. V hlasování o tomto bodu se rozdělilo i vedení.

X X X

Nový 219 členný ÚV /32 % tvoří noví členové/ pak zvolil komisi, která vypracovala návrh na složení nových vedoucích orgánů. Jejich volba se konala o týden později, návrhy předložené komisi byly plénem ÚV doplněny. Bylo zvoleno 38 členné vedení /direzione/ a 9.členný sekretariát. /IKS nemá orgán podobný politbyru, sekretariát tuto funkci neplní/.

Pokud jde o personální změny, bude snad zajímavé uvést několik údajů. Do vedení nebyli znovuzvoleni Veschiatti a Cossutta. Pajettiuve funkci předsedy komise pro zahraniční záležitosti vystřídal Nnapollitano. Lamu, bývalý vedoucí CGIL /odporu/ byl zvolen členem vedení a předsedou byra pro vypracování programu. Předsedou ústřední kontrolní komise byl zvolen Buralini, ředitelem Unity Ciaromonte. Každý člen sekretariátu předsedá jedné pracovní komisi, jejich organizátorem je Ochetto.

Květen, 1986

Miloš Hájek

Milan H ä b l :

POLEMIKY
RECENZE

Pohyblivé hranice a stěhování národů

Úvaha nad prací Karla Kaplana: Poválečné Československo 1945-48. Národy a hranice /Edice Národní politika, Mnichov 1985, str. 247/.

Tato Kaplanova práce je z jeho textů vydaných v zahraničí poměrně nejzdařilejší, nejméně jednostranná v soudech a prosta demonizací KSČ, které tak znehodnocují jeho knihu Osudné spojenectví/Das verhängnisvolle Bündnis/. Klade si za cíl objasnit problém vztahu Čechů a Slováků k sousedním národům a státům i jejich vzájemný vztah.

Práce je bohatě dokumentovaná a ve všech částech prosta apodiktických soudů, které tak znehodnocují shora uvedenou práci o sociální demokracii. Snaha o objektivitu poukazující na společné postoje v německé otázce bez rozdílu politické orientace, i vývoj názorů na řešení maďarské otázky, územní nároky na německé území v polské správě/Kladsko, Hlubčicko, Ratibořsko atd/. Rovněž ve výkladu vztahu mezi Čechy a Slováky se opírá Kaplan o výsledky bádání českých historiků ze šedesátých let, naplněné snahou o objektivní posouzení třecích ploch a sporů v historii vzájemných vztahů mezi Čechy a Slováky.

Jedinou vážnější slabinou práce je nedostatečné zasazení problému hranic a pohybu obyvatelstva do celoevropského kontextu a zdůraznění toho, že se tento problém týkal prakticky všech evropských národů a států, které byly okupovány. Požadavek obnovy předválečných hranic nebyl jen požadavkem Československa, ale stejně tak požadavkem Francie, přebírající zpět území Alsaska-Lotrinska, které bylo od r. 1940 pod německou správou. Alsasko-Lotrinsko bylo v letech 1871-1919 součástí německé říše a v důsledku porážky Německa připadlo mírovou smlouvou ve Versailles Francii. V Alsasku žilo r. 1936 1,915.637 obyvatel; z nich 10% uvádělo jako svůj mateřský jazyk francouzštinu, 90% němčinu. Národnost se ve Francii při sčítání nezjišťuje, všichni obyvatelé jsou označováni za Francouze. Německé obyvatelstvo mluvící dialektem "schwob"/allemanisch/ mělo německé školy, spolky a politická organizace Heimatbund 4 poslance v parlamentu/dr. Ricklin a d./ . Po skončení II. světové války byly všechny německé školy zrušeny a místo nich zřízeny školy francouzské, což platí dodnes. Nebyla povolena činnost německých politických organizací a la Heimatbund. Francie dala přednost před vysídlením Němců jejich asimilaci. Rovněž Belgie žádala vrácení svého předválečného území Eupen-Malmédý a s německou menšinou naložila podobně jako Francouzi. Lucebursko začleněné roku 1940 do Velkoněmecké říše obnovuje svoji samostatnost.

Jugoslávie žádala odstoupení území, které před válkou patřilo Itálii-Rijeku/Fiume/, Zadar/Zara/ a celý poloostrov Istrie, čehož se jí také dostalo a tamní italské obyvatelstvo ve své většině odešlo. Nedostalo se jí však již vlastního Terstu a Gorice. Rovněž požadavek na část rakouských Korutan, kde žije slovinská menšina, byl Jugoslávii vytýčen, ale spojenci, včetně SSSR tento požadavek nesplnili, jen slovinská menšina

v Rakousku měla být chráněna zvláštními zákony. Vraceno bylo Jugoslávii území VoJVodiny s maďarskou menšinou, za války okupované horthyovským Maďarskem, území Makédonie zabrané Bulharskem, území Kosova a Metochie Itálie v r. 1941 připojené k Albánii. Bulharsko muselo v r. 1945 vrátit Řecku území přímořské Thrakie, zabrané r. 1941. Zato si Bulharsko mohlo nechat území jižní Dobrudže odstoupené r. 1940 Rumunskem, kdy došlo i k obsáhlé výměně obyvatelstva. Rumunsko se na konci války znovu ujalo severního Sedmihradska okupovaného od r. 1940 Maďarskem. Můžeme tedy říci, že během II. světové války došlo k mnoha územním a hraničním změnám i přesunům obyvatelstva. Polsko již po první světové válce vystěhováním značně snížilo počet Němců na Poznaňsku, v Přímoří i v Horním Slezsku. Také Řecko a Turecko vzájemně vysídlily statisíce svých obyvatel, nemluvě o genocidě dvou milionů Arménů Tureckem za I. světové války a těsně po ní.

Prostě při každé vážnější politické krizi a konfliktu se většina evropských hranic dostávala do pohybu a s hraničními sloupy se často stěhovaly i národy. Nepřipomínám to proto, že bych v tomto způsobu řešení národních a národnostních problémů měl zvláštní zálibu, ale jako historik chci, aby tyto problémy i pokud se týká Československa byly posuzovány v kontextu doby a její atmosféry. Lze jén doufat, že všechny národy Evropy se z těchto zmatků způsobených nacionálními vášněmi natolik poučily, že je již nikdy nebudou chtít opakovat a způsobovat si opakovaně vzájemné křivdy a utrpení. Potud řešení Závěrečného aktu v Helsinkách má svou historickou váhu i význam.

Zánik židovské menšiny v Československu, Polsku a dalších zemích Evropy byl předurčen nacistickou politikou "Endlösung". Značná část občanů židovského původu, ať již se hlásili k židovské národnosti, anebo pro "rasový původ" se na ně vztahovaly norimberské zákony, skončila v plynových komorách Auschwitz-Birkenau, Majdanku, Treblinky a j. Ti, co se vraceli do svých rozvrácených domovů po přežití, také neměli právě lehký úděl. Ve východním Polsku/Kielce a j./ docházelo k pogromům místního obyvatelstva vůči Židům, kteří přežili a tak prchali na území Moravy. V Brně, Mikulově i jinde pro ně byly zřízeny utečenecké tábory, odkud pak přes Rakousko odjížděli za dobrodružných podmínek do Palestiny. Také na Slovensku došlo po válce ke třem pogromům v létě 1945 /Topolčany, Prešov, Bardějov/, organizovaným luďáckým podzemím pod heslem "Hitler žije, Židov bije" /!/ Exodus velmi dramatický až do chvíle, kdy OSN rozhodla o rozdělení území historické Palestiny a vytvoření státu Izrael. Jenže tam začala další tragédie zase pro vyhnané Palestince, jichž statisíce byly nově přistěhovanými Izraelci vypuzeny přesto, že se na Židech ničím neprovinili a již od biblických dob jejich předkové- Filištíni- část Palestiny obývali. Tento problém, žel, zcela unikl Kaplanově pozornosti, ač tématem jeho práce je národnostní otázka ve střední Evropě po II. světové válce.

Když se v Kaplanově knize mluví o územních požadavcích vůči Polsku,

je škoda, že autor aspoň globálně nepřipomněl situaci po 1. světové válce, kdy vypukl konflikt o těšínské Slezsko, patřící po staletí k zemím koruny české a to i za Rakouska. Polsko žádalo celé území Těšínska: Ostrava-granica" včetně oblastí, jež byly osídleny obyvatelstvem hlásícím se téměř výlučně k české národnosti, jako Frýdek-Místek. Na české straně Kramář a jeho stoupenci trvali na historické hranici včetně Bialska a vytýkali, že ministr zahraničí E. Beneš byl ochoten ke kompromisu a rozdělení podle etnických principů s přihlédnutím k ekonomicko-dopravním zřetelům. Ostatně ochotu ke kompromisům v hraničních otázkách národní demokraté Dr. Benešovi nikdy nezapomněli, stejně jako Masarykovi kritiku českého šovinismu pro jeho odpor k narovnání s Němci/viz Viktor Dyk: Ad usum pana presidenta, v příloze publikace Jaroslav Pecháček Masaryk-Beneš - Hrad. Masarykovy dopisy Benešovi. Mnichov 1984, str. 140 - 164/. Pro nezasvěceného čtenáře bude asi velkým překvapením údaj o tom, kolik obyvatel českého Těšínska si za německé okupace požádalo o Volkslistu, t. j. přihlásilo se k německé národnosti - 70% tamních Poláků a 30% místních Čechů / Kaplan c. d. odkaz 25. str. 210/. Což vyvrací představy o menší odolosti Čechů vůči odnárodnovacím tlakům, kterýžto předsudek je stále ještě dosti běžný mezi českými intelektuály navzdory historickým skutečnostem i zkušenostem. Přitom v r. 1938 bylo na 30 tisíc Čechů z Těšínska polskou správou vypuzeno.

Jistě je možné se dnes pousmát nad požadavkem korektur hranic na Ratibořsku, Hlubčicku, byť z historického hlediska patřily kdysi k moravským úředním knížectvím Přemyslovců; nebyly o nic méně historicky opodstatněné, než polské požadavky po "přinavrácení" piastovských území. V případě Kladska byl polský požadavek historicky zcela neopodstatněný. Ale českou chybou bylo nebrat v úvahu jiné kompenzační faktory územních změn. "Český koutek v Kladsku", oblast mezi Bělovsi- Slaným a lázněmi Chudobá - si uchoval český ráz ve složení obyvatelstva nesporně až do r. 1945, na rozdíl od ostatního Kladska, které bylo osídleno Němci nebo již zgermanizováno. Zachování českého cítění bylo ovlivněno blízkostí Náchoda a Hronova, četnými příbuzenskými svazky i tím, že mnozí kladští Češi jezdili za prací právě do těchto pro ně nejbližších měst. Když viděli beznadějnost snah o připojení k republice a hrozil jim odsun jako "Němcům", utíkali do Čech a ponejvíce se usazovali z druhé strany hranic na Hronovsku, Polickou a Broumovsku. Naproti tomu Moravci na Ratibořsku a Hlubčicku dostali možnost přihlásit se jako autochtoni a polonizováni směli zůstat.

Pokud jde o Lužici opakuje Kaplan již vyvrácené tvrzení o tom, jakoby odsun sudetských Němců směřoval tímto směrem /str. 79-80/ a zvyšoval počet německého obyvatelstva. Již v polemice s Danubiovými tezemi jsem poukázal na to, že ve Zhořelci tvořili Němci odsunutí z Československa 3,8%, v Chotěbuzi 3,3%, v Budyšíně 19,5% nověpříchozích obyvatel, zatím-

co převážná většina přišla z území osídlovaných Poláky./viz M. Hübl: Glosa o Lužických Srbech s odkazem na Bohmanovo dílo Das Sudetendeutschtum in Zahlen, Mnichov 1959, str. 205-6/.

Pokud jde o vyličení vztahu mezi Slováky a Čechy je Kaplanův výklad plně na úrovni dosažené českou historiografií v 60. letech. Kritika Beneše, Gottwalda i Kopeckého za jejich postoje je historicky plně oprávněná. Postrádám však kritiku postojů sociální demokracie ve slovenské otázce. A to nemám na mysli historicky překonané názory Ivana Dérera "napriek dnešným zvyklostiam pridržiam sa stále toho..že totiž slovenský národ práve tak ako český je čiastkou rečovo a kultúrne historicky jednotného československého národa"/viz předmluva ke knize Frant. Loubal: "Slováci odpovídají", Praha 1947, str. 7/. Tento názor, mezi Slováky již tehdy zcela ojedinělý, nemohl být přičten Čechům, nanejvýše oslaboval vyhlídky sociální demokracie získat širší podporu mezi Slováky. Horší bylo, když čeští sociální demokraté na podzim 1947 žádali odstoupit od řešení dohodnutého v Košickém vládním programu: "řešit krizi zrušením Sboru pověřenců a zřízením Zemského národního výboru v Bratislavě"/viz St. Šulc: Jsme první celostátní stranou, Čin, Brno 15. 11. 1947/. Postrádám rovněž kritické zhodnocení podobných návrhů ve studii národně-socialistického ústavního experta prof. Vladimíra Kubeše "O novou ústavu /Praha 1948/.

Je jistě oprávněné poukazovat na amalgamizaci problémů uvnitř DS na podzim 1947 v tzv. slovenské krizi, mnohé se ukázalo zveličené, leccos přímo vymyšlené, ale žel ne všechno. Protižidovské pogromy v létě 1945 i demonstrace v Piešťanech, Novém Městě nad Váhem v r. 1947 musely být řešeny i nasazením českých vojenských a pořádkových jednotek a tak téze o protičeském spiknutí nalézala sluch i u těch jinak nedůvěřivých. V tom je právě složitost poválečné situace na Slovensku, která by při obšírnějším specializovaném výkladu, než jaký umožňuje jedna kapitola knihy, věnované širší problematice národních a mezistátních vztahů, vyžadovala oddělit jakoby pod mikroskopem to, co byla skutečnost a co smyšlenka a navíc čemu sloužila. Přes všechny zádrhele ve vzájemných slovensko-českých vztazích však lze říci, že nebyly tak historicky zatíženy jako vztahy mezi Srby a Charvaty v l. 1941-45, kdy bylo vzájemně prolito mnoho krve a to přes společný spisovný jazyk srbocharvatský.

Duben 1986

Milan Hübl

Retuše dějin na pokračování

aneb o práci Karla Kaplana "Das verhängnisvolle Bündnis"/Wuppertal 1984, str. 280/

Recenzovat u nás knihu, která vyšla v zahraničí a navíc pro mladé za jazykovou bariérou němčiny vyžaduje poněkud jiný postup než u běžné recenze. Recenzent je nucen obšírněji charakterizovat staniska autora obsažená v knize i své nazírání na její problematiku v jakémsi kontrastu. Úvodem bych jako motto citoval dva výroky jež považuji za klíčové :

"Únorové vítězství našeho lidu dovršilo porážku buržoasie. Není náhodná, že její političtí představitelé, kteří utekli za hranice před soudem lidu, uvažují o tom, kdo vlastně jejich porážku způsobil... Dosud nejsou schopni pochopit příčiny své porážky. Ty nebyly v chybách buržoasních politiků, ani v jejich spolupráci s komunisty. Kořeny jsou mnohem hlouběji než se domnívají. Byla to vůle lidu zbavit se buržoasie a jejich politických reprezentantů"/1958/

"Paralelně se měnil i poměr komunistů k sociální demokracii. Vytvořili ze svého spojence nepřítele, protože se stal odpůrcem jejich mocenských zájmů. Nejen čl. zkušenost ukazuje, že spolupráce mezi komunisty a socialistickými stranami na základě lidové demokracie v sobě obsahuje zárodek zničení sociální demokracie"/1984/

V mottu uvedené výroky přes svou protichůdnost mají jedno společné - autora Karla Kaplana a jeho simplifikující metodologii. První citát je z Kaplanovy prvotiny "Kdo byl tedy vinen? K historii komunistické strany v období 1945-1948 v Pardubickém kraji"/Pardubice 1958, str. 3/ Druhý je z knihy "Osudné spojenectví. Podrytí, zglajchšaltování a zničení Československé sociální demokracie 1944-48"/Wuppertal 1984, str. 207-8/ Nejde mi o to připomínat autorovi jeho "hříchy mládí", jako pozastavit se nad přetrvávajícím metodologickým přístupem, v selektivním výběru fakt i jejich zjednodušené interpretaci, byť při výměně znamének plus a minus.

Kaplanovy práce se od počátku vyznačují bohatými citacemi z tisku a archivů, v první práci převážně krajských/KVKŠČ?SD,,NS,ČSL/, v dalších více ústředních orgánů i archivů. Kaplan po absolvování Institutu společenských věd při ÚV KSČ/Štolwerk/pracoval jako konsultant pro historii na ideologickém oddělení ÚV KSČ, kde na jeho posudku leželo, zda něčí práce vyjde či ne, takže mu prošla rukama všechna nejnovějších dějin a mohl si je excerpovat. Navíc měl v letech 1960-1964 monopol přístupu k některým archivním pramenům zejména ÚV KSČ a znovu v roce 1968, kdy se stal tajemníkem Pilbrovy komise ÚV KSČ pro prozkoumání polátických procesů z 50 let. Budiž k jeho chvále řečeno, že těchto možností bohatě využíval k mnohým obsáhlým excerpům včetně pořizování kopií některých dokumentů. Citací archivních dokumentů hojně využíval v pracech publikovaných v 60 letech doma i v dalších již knižně nevydaných. Přesto bylo možné klást si u všech jeho prací otázku, zda není jeho přístup a interpretace z profesionálního hlediska historika příliš instrumentální a poplatný momentálním politickým potřebám. Navíc odpuzoval zjednodušený slovník politických nálepek. Nejexpresivnější byl v prvotině "Kdo byl tedy vinen"/1958/, kde byla všichni sociální demokráte pravičáci, přísluhovači reakce, zrádci dělnické třídy a pokud jde o Laušmanův Pardubický volební kraj líčí situaci po únoru 1948 takto "Nyní se objevily "levicové živly" v sociální demokracii. Za celé období je nebylo vidět, nyní jich bylo neobyčejné množství... Ptáme-li se, kdo byl tedy vinen - odpověď je celkem zřejmá: Proti lidová a protistátní politika reakčních představitelů nekomunistických stran, politika zrádců dělnické třídy a celého národa, politika těch, kteří před strachem z lidu /sic!/ utekli z republiky. V tom je hlavní vina. Lid zvítězil a zrádní viníci zůstali poraženi." /str. 161-162/ Tehdy byli pro Kaplana zrádci, a genty buržoasie Majer, Bernard, Vilím, Laušman a v jeho poslední práci zase Jiří Hájek, Heidenreich, Dclanský, Počusta, Znamenáček, J. Havelka, a d. Agentomanie jako instrument politického boje příznačná pro padesátá léta v zemích lidové demokracie se nyní pěstuje v některých kruzích emigrace - jak potvrzují četné doplňky Kaplanovy práce z pera jejího editora J. Loewyho, členu představenstva sociální demokracie v exilu a šéfredaktora exilového Práva lidu. Uchylovali-li se ke zrádcování a špionování politikové, je to věc jejich úrov-

ně i verohodnosti. Propadne-li jí historik, zproněvřuje se zásadám své profese a opouští půdu vědy. Dostává se tak do společnosti neslavě- ně známých autorů "Velkého spiknutí". Práce takového druhu do kategorií vědecké literatury nepatří.

Sociální demokracie na Slovensku je jedním z problémů, kde autor obchází podstatu věci, popisuje následky a nezkoumá příčiny. Jak známo došlo za Slovenského povstání ke sloučení s KSS. Pokusy o obnovení sociální demokracie na Slovensku se projevovaly od podzimu 1945, v r. 1946 byla obnovena pod názvem Strany, na podzim 1947 na brněnském sjezdu vplynula do strany celostátní, ale za celou dobu nenabyla většího vlivu. Vysvětlovat to intrikami vedení KSS je historicky vzato zjednodušený postup. Vilém Bernard viděl problém již po válce mnohem hlouběji: "sociální demokracie na Slovensku neměla ani zdaleka takovou tradici jako v českých zemích a byla stranou nepřiliš silnou. V době vzepětí slovenského nacionalismu narážela na určité obtíže a byla kompromitována tím, že to byla naše strana, která zastávala krajní centralistické stanovisko, pokud jde o poměr Čechů a Slováků v jednotné republice". /V. Bernard: Strany socialistického bloku. Poměr ke komunistům, národní socialistům a lidovcům. Projev na I. politické škole Čs. sociální demokracie XIII, kraje, 10. února 1946, viz Pavla Vošahlíková: Československá sociální demokracie a Národní fronta. Praha 1985, str. 180/. Vysvětlit to lépe než Bernard jistě lze, ale aspekt na který poukázal byl tehdy jeden z nejdůležitějších.

Výsledky voleb z r. 1946 komentuje Kaplan jen citáty jednotlivých výroků vůdců politických stran a přiklání se k názoru, že slabé výsledky sociální demokracie byla zaviněny příliš prokomunistickou politikou Fierlingrova vedení. Kdyby analyzoval výsledky podle jednotlivých oblastí zjistil by, že nejlepších výsledků bylo dosaženo v okrese Prostějov v Johnově profierlingorvském prostějovském volebním kraji, kde jako v jediném okrese republiky sociální demokracie vyšla z voleb jako nejsilnější strana a naopak na Slovensku, kde se nejvíce profilovala vůči komunistům, měla výsledky zdaleka nejslabší.

V recenzi není pochopitelně dosti prostoru na zevrubnější rozbor výsledků voleb a bylo to pořádně zamotané klubíčko, jenže Kaplan ho svým zjednodušeným výkladem ještě více zamotal. Také hodnocení výsledku voleb pro KSS je schematické. V prvních poválečných volbách dostali komu-

nisté 60 % hlasů v Bulharsku, 42 % hlasů v Čechách, 34 % hlasů na Moravě, 30 % hlasů na Slovensku, 17 % hlasů v Maďarsku. Z Polska a Rumunska nelze takové údaje uvést, protože tam byla jednotná kandidátka s předem dohodnutým rozdělením mandátů mezi KS a SD. V Jugoslávii Tito a ÚV KS Jugoslávie nepřipustili obnovení činnosti sociální demokracie a v Albánii ani její vytvoření. Pokus Šubašiče a Milana Grola o zformování vlastních politických stran trval od března 1945 do podzimu, kdy tyto strany po volbách 11.11.1945 mizí. "V novém Ústavodárném shromáždění, stejně jako v nové vládě, opozice ^{již} prakticky místo neměla." /J. Opat: Jugoslávie, Střední a jihovýchodní Evropa ve válce a revoluci 1939-1945, Praha 1969, str. 286/ Vůbec pokud jde o širší pohledy v mezinárodním kontextu je Kaplanova práce velmi slabá, nezasvědčil, ani dvojí pojetí Národní fronty - monistické v Jugoslávii a Albánii /náběh k tomu pojetí na Slovensku do podzimu 1945/ a pluralistické v Československu, Polsku, Maďarsku, v obměněné podobě i v Bulharsku a Rumunsku. V Jugoslávii vyrostl politický systém z vnitropolitické konfrontace, která měla dimenzi občanské války, v Srbsku a Černé hoře mezi četniky a partyzány, v Chorvatsku mezi ustašovci a partyzány a mezi tak vyhraněnými frontami politického boje nezbylo pro sociální demokracii místo.

Příznačné je, že pojetí národní fronty v Československu, jako koalice politických stran nejvíce kritizovali na ustavujícím zasedání Informbyra ve Szklarzské Porębě představitelé KSJ Edvard Kardelj a Milovan Djilas. Vytýkali vedení KSČ pojetí NF jako buržoasní koalice a odmítali hlásání národních specifických cest k socialismu, neboť lidová demokracie je obdobou sovětského systému diktatury proletariátu /viz sborník Zasedání devíti komunistických stran. Praha br.-1948/. Spor Tito-Stalin nevznikl o specifickou cestu, ale v lednu 1948 o balkánskou federaci. Žel dosavadní historiografie na obou stranách velmi problém zamlžila a ani Karel Kaplan k rozptýlení mlhy nepřispěl.

Neretušovat, neumazávat hlavy!

Až anekdoticky zní mladým příhody z první poloviny 50 let, kdy se z dokumentárních fotografií umazávaly hlavy těch, kdo mezitím upadli do nemilosti nebo časem i o hlavu přišli. Nejznámější jsou příklady ze SNP s vyretušováním hlav, Laušmana, Slánského nebo ze Staroměstské manifestace v únoru Clementisek /byť příhoda s Clementisovou beranicí přido-

mínaná v knize smíchu a zapomění Milana Kundery je jen legenda/. Dnes se takto primitivně nepostupuje, viz ~~.....~~ v příloze knihy Vošahlíkové fotografie z let 1939-48/str.208-9/. Pokud budeme vidět jen ~~.....~~ láhev minerálky zbylou po R.Slánském/viz Svědectví č.77.str.113/, tak reagujeme na dnešní stav velmi zpozdile. Dnes se postupuje na obou stranách méně ekatě. Domácí oficiální publikace o únoru 1948 eliminují zmínky o Novotném jako politickém tajemníku pražského kraje a ještě ~~.....~~ více o Františku Krieglovi jako organizačním tajemníkov, který významnou měrou přispěl k zkládání lidových milicí na pražských závodech. Zamlčují to však i publikace z druhé strany, aby ~~.....~~ "neublížily". Historik by měl zaznamenat vše podstatné bez ohledu na další politický vývoj jednajících aktérů.

Totéž se týká Viléma Bernarda v exilu. Proč Kaplan neuvede, že byl za II.světové války v emigraci v SSSR? to připomíná jen u Vojty Erbana a nezmíní se slůvkem o tom, že v letech 1941-45 byl pracovníkem československého vyslanectví v Moskvě/"tehdejší Fierlingerův spolupracovník na vyslanectví"-řiká současník Laušman v pamětech:Kdo byl vinen? str.29/. Také pokud jde o názory na sjednocení s KSČ uvádí Kaplan jen názory těch představitelů, které chce dnes kompromitovat, ale zamlčuje obdobné názory těch, kdo jsou dnes v emigraci. "Situace ještě dosud nedozrála, programově a ideově strany nemají k sobě tak blízko, aby okamžitě sjednocení nebylo mechanické bez živoucího společného programového základu, a proto blok je tou nejlepší formou."/V.Bernard ^{me} Vošahlíková c.d.str.175/.

No a pokud jde o líčení situace po brněnském sjezdu, formování Klubu socialistické demokracie a jeho časopisu Směr, je mlhavost a osobněnost Kaplanova výkladu příznačná. Figurují u něj "ultralevé" ~~.....~~ "splittergruppen", které jako bojůky obsazovaly ~~.....~~ sekretariát/str.2157/. Přímy účastník Laušman líčí průběh ^{v Lidovém domě} konkrétněji: "Mezitím byla vrata vyvrácena a oba dvory naplněny bojůvkáři, v zápětí na to, když jsem se konečně dostal do redakce, protlačili se tam zástupy věrných Dr.Radim Foustka, Lederer a Grimlichová s "plnou mocí", že mají převzít vedení Práva lidu. Odmítl jsem tento zá ~~.....~~ jako předseda strany a předseda jejich tiskových orgánů. A když násilníci chtěli přerezat ~~.....~~ telefonní dráty, prohlásil jsem jim, že jsou v přesile, že mohou udělat ~~.....~~

nakonec co chtějí, ale na přímou linku šéfredaktora, že sáhnout nesmějí, poněvadž čekám na rozhovor s ministrem vnitra. Došlo k uklidnění. Když později ministr Nosek zavolal, byli již v redakci i jiní členové představenstva strany. Ministr vnitra sdělil, že se hned dostaví do Lidového domu 30 příslušníků SNB a že se mně jejich velitel ohlásí. Nade vše očekávání se tak stalo. Trval jsem na tom, aby nechal okamžitě Lidový dům vyklidit a jeho správu vrátil do rukou ředitele Kneborta. I to se nakonec stalo a tak všichni zaměstnanci znovu nastoupili na svá místa." /Laušman c.d.str.170/ Zajímavé je, že i autorka současné oficiální publikace se méně prohřešuje proti požadavku objektivity, když líčí jak v Lidovém domě vystoupili jako reprezentanti levice Radim.N.Fousta, Jiří Lederer a Míla Grimmichová /Vošahlíková c.d.str.117/.

Nehlásí-li se politik později k některým stránkám své dřívější činnosti, není tím historik vázán, naopak měl by se cítit povinován vylíčit politickou scénu tak jak tehdy skutečně vypadala a ukázat všechny její aktéry v rolích jaké tehdy hráli. A co nadto jest, od retuše jest! A tím méně by se měl historik propůjčovat jakémoliv politice v úloze „snažpra“, který „odstřeluje“ ty, které mu patron či editor ukáže, zatím co pomlčí o těch, které se vztahuje hájení.

Závěrečné slovo editora Jiřího Loewyho, stejně jako v textu pod čarou připojené Loewyho poznámky nemá historický ráz, slouží snaze snaze ovlivnit současné vedení SPD v jeho "60spolitik". Willy Brandt, muž který prošel sám emigrací od Paříže, přes účast ve Španělské občanské válce na straně republikánů až po Norsko se stěží dá zvykat ve svých postojích a politice Loewym. Také Pietro Nenni by se asi jen pousmál nad tvrzením Loewyho, že levice v evropských socialistických stranách byla méně věcí ideologie než charakteru. /Kaplan c.d.str.146, poznámka Loewyho pod čarou/. Příznačné je, že i Kaplan přešel bez povšimnutí dohodu o akční jednotě a spolupráci mezi IKS a Italskou socialistickou stranou Nenniho, která trvala od války až do roku 1956!. Taktéž nepovšimnuta je i otázka spolupráce mezi finskými komunisty a sociálními demokraty, ač v obměňovaných podobách trvá od roku 1944 dodnes. Prostě, co se do zjednodušených schemat nehodí, to se jednoduše vypustí.

Neobalost v uvádění faktografických údajů, ač povinnost prověřovat fakticitu patří k abecedě historikovy činnosti, je další slabinou této Kaplanovy práce. Tak na straně 195 klidně tvrdí, že mezi levými dosazovanými komunisty do socialistických a sociálnědemokratických stran byl v Rumunsku Patrascanu a totéž znovu opakuje i v osobním rejstříku na straně 247. Tady to Kaplan s výrobou agentů přestřelil snad nejvíc. Lucretiu Patrascanu byl již před válkou i za války v ilegality jedním z vůdců Komunistické strany Rumunska a po válce do roku 1958 dokonce jejím předsedou. C. Gheorgiu - Dej byl generálním tajemníkem. /Viz Miroslav Tejchman: Rumunsko, Střední a jihovýchodní Evropa ve válce a revoluci 1939-1945, Praha 1969, str. 381-396/ vřábec je s podivem, že tuto publikaci ač patří ke špičkovým, nemá Kaplan v bibliografii/.

Bahurínský žádný ve vedení sociální demokracie na Slovensku nebyl, ač takové jméno Kaplan uvádí celkem třikrát /str. 47, 212, 242/. Alexander Bahurínsky byl od ustavení Strany práce jejím místopředsedou /viz Hlas práce, Bratislava 13. 3. 1946/, krátce nato se stal místopředsedou SP také Jozef Šabršula, do té doby místopředseda Demokratické strany /Hlas práce 17. 3. 1946/, jehož jméno se v Kaplanově práci vůbec nevyskytuje, stejně jako jméno Pavol Viboch, předválečný odborový funkcionář, který vstoupil po válce do Demokratické strany a odmítl návrat do sociální demokracie.

Když Kaplan tvrdí, že na ÚV KSČ bylo oddělení /Ressort Internationales und Sicherheit/ ^{str. 141} jako jedno oddělení, takmate čtenáře, vždy to byla dvě samostatná oddělení - mezinárodní vedl B. Geminder, branné a bezpečnostní Josef Šváb. Evidence podléhala organizačnímu oddělení, ta měla čisté členskou evidenci, ostatní materiály důvěrné povahy byly na oddělení kádrovém. Také značně zveličuje oprávnění a pravomoci skupiny pro styky s jinými stranami /Bromádka, Šťastný/ nebyli a nemohli být pro nikoho řídicím orgánem, nanejvýše styčným. Vše významná se projednávalo ne na úrovni subalterních úředníků, ale vedoucích činitelů. Tak v Brně jednal s Tymešem, Skaunicem buď přímo Otta Šling nebo jeho zástupce Vladimír Lenc a ne nějakí "čišmundové".

Bylo by možné mnohé dodat, ale uvedené je dosti průkazné. Nestačí podepisovat prohlášení odmítající propagandistické obrázky

dějin a politické posluhování historiků. Důležitější je naplňovat tyto postuláty vlastním dílem. Jenže při pásové, přímo konfekční výrobě textů, nezbyvá čas na promyšlení interpretace a závěrů a jak ukazuje tato Kaplanova práce, zdá se nakvap sepsaná na politickou objednávku, nelze těm vznešeným postulátům při velkovýrobě téměř panelové dostat. Je to pak škoda nejen autorova a jeho čtenářů, ale poškozují to i dobré jméno historiků ze 60 let. ■■■■

Duben 1986

Milan Hóbl

Časné podvojné dšletništvi

Iarich Krullik-jeden z činstelá Hóblá (Inštitú) v emigrácii a miestopředseda separatistického Světového kongresu Slovákov-neposlá Iláček "Slováci a Maďari. Ich vzťahy na Slovensku a v zahraničí". Krullikova stanoviska sa v súhrnu na problém v úvodnej kapitole a tie, čo naposlá k tomu J. H. slovenský demokrát v exilu Martin Kvetko alebo Emanuel Bšim a Štefan Bláškovec na dokreslení toho: "K ná vstaci Slováci v niekom naprosto jednotni, tak je to odhodlanosť vzájomne a brániť sa so všetkými silami proti veľkomadžarským úvahám." (str. 9)

Kapka dehta v moču

Krullik sa dosti zvrátené vyjadruje k postojám a činnosti maďarské emigrácie včít Slovensku a Slovácku. Nemohu presne posúdiť, nakoľik silný a prevažujúci je v maďarské emigrácii šovinistický a hegemonistický postoj. Sám ja som ho výrazne vyčítal v t. sv. Moje knize, a pritom som sa s ním považoval za nutné kriticky vypočítať vo štúdiu "Postavení a problémy maďarské menšiny na Slovensku". Krullik vyslovuje fikciu: "Fotómi nás odvaha Viktora Heiera v NAE vidieť veči v pravdivej skutočnosti. A rovnako aj ancha L. Licherta alebo M. Hóbla pedá veči ústámi Maďarov na Slovensku tak, ako skutočne je. To sčítá pravde, zblíženiu oboch národov, ktoré boli politickým funkcionárami stavené proti sebe." (str. 10-11) Toto oceňuje Krullikovo, počítá jako předtím Kvetkovo-by sme mohli čítat, kdyby bylo v Krullikově vlastním textu naplněno duchem stájným a snahou o překonávání vzájemných záhod a nedorozumění v čase minulém i přítomném. Žel že moču má ukáple dosti kapkek dehta.

Apodiktické obvinění organizace slovenských Maďarů Československa, že je "ústroj maďarského agresivního nacionalismu a revisionismu", se mi jeví nejen nadnesené, ale v mnohém přímo nepravdivé. Nezájmná činnost Československa nie takového nemá mít za cíl, bylo by to protidstavné vůči úsad Iarich Krullik dolomit na faktech, že takovou činnost vyvíjí pokračovníci? Jako celá celstva a za jednotlivce není možné obviňovat celý spolek. Krullik velmi dramaticky líčí činnost maďarské emigrace vedenou snahou o obnovení velkého Maďarska a přičlenění či připojení Slovenska jako "Velvídka" (Horní země) k Maďarsku. Navyláštaji, že mezi Maďary nejen v emigraci, ale i v Maďarsku a na Slovensku jsou i takoví političtí fantasté, kteří by toho chtěli dosáhnout. Noudin však, že na nich není ani zbla reálného, ani v přítomnosti ani v budoucnu kam se můžeme dohlédnout. Když si v duchu teoreticky připustím takovou představu, usním se jí smát. Takový maďarský busbrlíček, který by chtěl všechny zníst, by na to neměl dost velký šeludník, ani by nebyl s to takové sousto strávit. Demografický faktier je prostě nedovoluje-mozlivé o faktorech mezinárodněpolitických. Stáli sromet křivka maďarské a slovenské porodnosti ukazující dlouhodobý trend nárůdu obou národů. Spíše lze soudit-može-jde-li k prudkému zániku slovenské natality-že v roce 2000 bude mít Slovensko tolik obyvatel jako dnešné Maďarsko. A při zániku slovenské vitality by se takové "spolknutí" obrátilo Maďarsko v šeludka. Prostě má se sí, že Krullik stále ještě uvažuje způsobem, jaký byl vlastně zárodoveči v 19. století, a po více než 40 letech nepřítomnosti si nemá představit, že toto nebespělá je pro Slováky jednou provždy odvráceno-i díky pokračování, v jakých se Slováci mohli vyvíjet od roku 1918!

Kdo vypustil šeludka z láhve?

Krullik dramaticky líčí, jak "maďarská zahraničná tlač je systematicky usmerená na političtí

ky revisionismus" (str. 7), již od srpna 1979 vede kampaň za odčinění křivd spáchaných na Maďarech a zvláště hranic. Krulišák jaksi mlčky předchází fakt, že problém revize hranic může být odvozen z Demutiových tézí sverajanských r. 1979. Tam byl vypuštěn důlní a láhva, ať už z nevíry nebo vypočítavosti. Mohl bych škodolibě připomenout svůj zážitek z dětství, kdy mi slovenští spolužáci jávali nad "anšlusem" Rakouska a majetnou po Knichovu byli překvapeni a zaskočeni, že se revize hranic majetnou týkala i jižního Slovenska. Nejméně už snad děti prostědkové, abychom nevěděli, že takové pokusy mají svou logiku.

Udivuje mě trochu, když v Krulišákově textu čtu: "Zvláštní a často velmi podivná slohu v slovensko-maďarských vztáchech hrá Charta 77, která pro jím a rozšiřuje správy maďarských disidentů, přičemž neraz zaujímá vyloučené protislovenské stanovisko... (je to) politicky neuvěřitelné, lebo slouží maďarské protislovenské propagandě a pomáhá akcím maďarských domácích i zahraničních revisionistů." (str. 13) Připomíná mi jiným místě i akci proti vednímu dílu Čechů-Ragymarce jako vše protislovenskou. Nemí mi snad, že by někdo z těchto krahů zaujímal protislovenský postoj, i když pro malou snailost této problematiky se stává, že někdy se spontánně reaguje na situace, jejichž zmysl není spočátku všem jasný.

Anglický levicový listatel Claude Vancour v jednom rozhovoru konstatuje, že László Rajec své předvolební manifestu v r. 1965 sverajanském v Budapešti zaujal velmi protislovenský postoj ("took a very anti-slovak line", Across frontiers, 2. 2, 1965, str. 8), což ovšem v českém prostředí nebylo snailo i vlivem zaměření tohoto aspektu v zahraničním vyhlášení. Snad už se ví, že demonstrace 14.-15.-.) 1966 proběhla v sovietském a protislovenském duchu. Jistě zčásti nezrelou pládeš pro hesla tohoto druhu je nejnezří, ale není nejneodfajší. HNS také nikdy neřítivovala na zápalném působení hesel "Čechi do mecha a mechi do Čechy" nebo na spívání nenávisťných textů "Red a rubej do krve, dokilá Slovák na Slovensku pádom nebude." Nikdo z Čechů neuznává z česko-maďarské koalici proti Slovákům, nespok máli snailou musí být ochladit horké hlavy na obou stranách a přetvářat staré resentimenty a odstraňovat nové příčiny svárů. Potud si myslím, že Krulišákova rekrutace na českou stranu není dosti opodstatněná.

Přitom mě však udivuje, když týž autor ve stejné textu dává narádky, jakoby postavení Slováků v Čechách bylo stejně bezprávné jako v Maďarsku. Neví, co tím myslí. Snad, že neměle přijet do Prahy, kde by si vyslechl ležace v duchu čestí odčinění. A to snad na myslí ten demagogický vtíp českého maloměstáka z r. 1968, že ČV KSČ znamená NE Vládnou Konečně Slováci Čechů.

Česko/slovenské má již z předválečné doby tento ochraný název pro české země, stejně jako v němčině existuje pro Čechy a Moravu termín Tschechien, ten mi hnilivě (dává Slovákům tušové snailosti zejména od roku 1968, jaké by nikde jinde nešli. Pokud má snad na mysli "Slovákův na moravském Slovensku" (termín moravské Slovensko snail Čechům podobný jako Slovákům Feřvidkům z maďarských det), tak jsem dom. ano, počim 1938 z počadkem revize slovensko-maďarských hranic z připojením "moravského Slovenska" ke Slovensku, tak snail tehdy počadkem HNS. Ládkci si činili nárok na čtvrtinu Moravy až po Hapaj-dla, Koryčany, Bzenec, Strádnici. Jazyková blízkost nářecí na moravsko-slovenském pomoci je

-3-

smí, dříve je zřejmě jen jako Morava a křížek nad ríř. Jenže také tisíc let života v jiném státním útvaru s jinými tradicemi a kulturními základy a tím i jiný spisový jazyk. Moravští Slováci dali dost jasnou odpověď na tehdejší lákadla tím, že se demonstrativně hlásili ke své přinekutatosti k českému národu. Jarda Šprta jako Tisov exponent v této věci utrpěl naprosté fiasko. Nevin, k čemu by bylo dobré vyvolávat duchy minulosti, jak to činí Světový kongres Slováků a jeho předseda Š. B. Šumařil a místopředseda S. Krulík.

Krulík připomíná, jak se hortyovské Maďarsko stalo nástrojem Hitlerovských vybojů, což odpovídá skutečnosti, ale ve vztahu ke Krulíkovi nás to nutí připomenout, že i NSDAP a potom Slovenský stát byl takovým nástrojem, nepochybně používaným. Po vyhlášení autokracie, což byl požádavek sám o sobě oprávněný, využil Klinkova strana pod Tisovými vedením situace také k tomu, aby pohltila agrární stranu a stranu národní a reorganizovala sociální demokracii na Slovensku 16. 11. 1938. Šumařil a vlastní vůle likvidovala parlamentární demokratický systém a nastálila jako první ještě v rámci republiky systém moci jedné strany s potlačováním veškeré opozice!

V září 1939 vstoupil slovenský stát jako jediný partner spolu s Německem do války proti Polsku a dostal se to odměnou od nacistů naíd území v Kysuciích, na Oravě a Spiši. Jistě, že to udělal oplátku za ústet bezkrovvného Polska na území Československa na podzim 1938. Jenže vztahy mezi národy střední Evropy jsou plně podobných příhod a budou-li je chtít přehléřet, nedobereme se konce tohoto fetřku, protože je nekonečný. Připomínám jason proto, že si Krulíkův myšlenkový postup vyvolává mnohé minulé děje, a jeho spěšob vyrovnání s minulostí nás připomíná jakési podvojně ústetnictví těch, kdo mají dvoji sět - jeden pro své a druhý pro ostatní. Místo tohoto dvojitého ústetnictví bychom měli usilovat společně odhlížet resentimenty minulosti a nacionalistické barabáři. Někteří si však klada otázku, zda to není Sisyfova práce.

Milan H S b 1:

Tento způsob diskuse se mi velmi trochu zvládná

Dostal se mi do ruky text "The Status of the Hungarian Minority in Slovakia and its Problems: a reply to Milan H S b 1, Czech Historian" by Gyula Bóness (pseudonym?). Polecizka původně otiskána v katolopéčnickém seminářovém časopisu Hírmondó 3, 1986 byla v překladu Štána v East European Reporter 4, 1986, str. 1-7. Odpověď G. Bónesse má jednu dosti vážnou vadu, že ji nepřeložil nebo nedoprovázel text svého článku "Postavení a problémy maďarské menšiny na Slovensku (Kriticky k t. sv. Hodré knize)", která byla n. j. zveřejněna v Ze záruky a bloku, V, podzim 1985. Místo, aby maďarského štanda seznámil s textem, proti kterému polemizuje, zvolil si jímou pohodlnější cestu. Vynechal v mém článku vše, co se týká postavení Slováků v Maďarsku včetně úplné likvidace všech středních odborných škol již před více než 50. let a jiné závažné skutečnosti a selektivně si vybírá jen co se mu hodí, když strážně chrání můj postoj.

Má studie vznikla jako polezika s t. sv. Hodrou knihou, považoval jsem však přitom za nutné připojit k ní celý přeložený text předmluvy, se kterou jsem ^{chtěl} polemizovat. Už proto, že šlo o nepochybný a i jinak těžko dostupný text, chtěl jsem, aby každý štandě má polemiky měl k ruce text, se kterým polemizují, a mohl mě porovnávat obou textů učinit sám své argumenty obou stran. I pokud můj text obíhal volně, vždy s přílohou předmluvy t. sv. Hodré knihy.

Fair play v diskusi zvláště se těchto zvláštních podmínkách vyžaduje dát štandě možnost, aby si sám porovnal stanoviska obou stran a mohl si sám učinit vlastní závěry. Nedat štandě takovou možnost, ale vodit ho za ruku a říkat mu, co si má myslet, je trochu zvláštní způsob vedení diskuse. Po pravdě řečeno nesvědčí srovnání o vysoké kultuře politického myšlení a jednání. Je to způsob na honu vzdálený skutečně demokratickému vedení dialogu, spíše připomíná praktický jistého tisku. Navíc takový postup nesvědčí o tom, že si polemik je dosti jist svou věcí, když polemizuje vede "po alepu".

Jde mi v této chvíli jen o kritickou poznámku k metodě vedení diskuse. Pokud se vrátím k meritu sporu, připojím ke svému textu úplný text autora, se kterým polemizují. Nebudu úžasný.

červenec 1986

Omlouváme se za kvalitu kopie tohoto příspěvku. Autor dodal text, který je už "v originále" téměř nečitelný ...

Poznámky k současné čs. politice

V nedávné době proběhl v Československu XVII. sjezd KSČ. Ve zprávě ÚV KSČ o plnění závěrů XVI. sjezdu strany, kterou přednesl gen. tajemník ÚV KSČ G. Husák, bylo zhodnoceno celé dosavadní období vývoje nejen mezi těmito sjezdy, ale vlastně celé období tzv. konsolidační politiky. Ve zprávě o Hlavních směrech hospodářského a sociálního rozvoje ČSSR na léta 1986 - 9 o výhledu do r. 2000, přednesené předsedou federální vlády L. Štrougalem byl pak podán ambiciózní program sociálně ekonomického vývoje na uvedené období.

Tyto referáty byly, jak se stalo již běžným zvykem v zemích tzv. reálného socialismu, značně obsáhlé a lze se důvodně domnívat, že je jen málo lidí i z oficiálních struktur, kteří je budou opravdu důkladně studovat. Na ně pak navazovalo mnoho diskusních příspěvků jednotlivých vystupujících delegátů na sjezdu, kteří tak či onak rozváděli a konkretizovali tyto již základní materiály, aniž s nimi ovšem nějak polemizovali. Rozdíly tu byly jen ve zdůraznění těch či oněch momentů a aspektů problému, nikoliv v jeho odlišném myšlenkovém pojetí. Všechna masa media již před konáním sjezdu a zejména v době jeho průběhu věnovala jeho konání maximální pozornost, jež byla přímo úměrná celkové lhostejnosti, kterou tuto vrcholovou oficiální akci vládnoucí mocenské elity provázela česká veřejnost.

I když česká veřejnost nebyla konáním sjezdu, - ani tím, co má předcházelo, ani tím, co bylo jeho výsledkem a co jí bude oficiální propagandou nyní předkládáno - nikterak bytostně zaujata, nemusí být přesto bez významu zamyslet se nad některými stránkami a momenty oficiální čs. politiky v tomto období.

Je to zajímavé už proto, že v tomto, období proběhly a probíhají značné změny v KSSS a v Sovětském svazu, jež demonstroval uplynulý XXVII. sjezd KSS, a vzhledem k vazbě, která k nim poutá KSČ a ČSSR, a politicky orientovaní lidé u nás uvažují o dosahu těchto změn a o jejich možné relevanci pro vývoj v ČSSR. Jde tu přirozeně o složitý proces vztahů, který lze posuzovat z různých hledisek či stránek a který, už proto, že v Sovětském svazu je v samém počátku, těžko spolehlivě a jednoznačně analyzovat a zhodnotit. I tak však může třeba jednostranné posouzení těchto jevů či zdůraznění určitých momentů být užitečné jako podnět ke komplexnějšímu přemýšlení o současné čs. politice, jako zábrana proti neodůvodněným iluzím a nadějím, pro které současná ani bezprostředně budoucí evoluce neakýtlá opodstatnění.

- 2 -

I.

Na podzim r. 1985 zaujal široké vrstvy české veřejnosti, a to i ty, které se normálně o politiku jen málo interesují /i RP bylo po dlouhé době vyprodáno/, V. Bilak svým rozhovorem pro časopis Der Spiegel 30.10.1985/. V. Bilak v něm způsobem, který je tak charakteristický pro osobu tohoto předního představitele politiky tzv. normalizace a konsolidace, odpověděl na otázky redaktorů tohoto časopisu k některým specifickým stránkám čs. politiky, zejména pak i k událostem kolem 21.8.1968 a k tomu, co po potlačení Pražského jara v ČS následovalo.

Tyto své formulace a hodnocení, kterým v bezprostředním hovoru dal tak dramatickou podobu, že vyprovokoval reakci i A. Dubčeka, který ve dvou podstatných věcech prokázal jejich nepravdivost ve svém stanovisku, publikovaném v italské Unitě, V. Bilak v uhlazenější podobě opakoval v referátu na teoreticko-praktické konferenci k výročí dokumentu "Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu"/ RP 11.12.1985/. V něm zhodnotil celé toto 15leté období nejnovějšího vývoje čs. společnosti způsobem, který neměl nechat nikoho na pochybách o tom, že celá dosavadní politika byla správná a že není důvodu na ní ani do budoucnosti něco měnit. /Tuto konferenci, na níž s druhým zásadním referátem vystoupil J. Fojtík, analyzoval zevrubně Leureatus ve své studii "Nad jednou konferencí"./ - Jistě, takovéto hodnocení politiky, k jejímž významným strůjcům V. Bilak nepochybně patřil, nikoho nemuselo překvapit. Nebylo by důvodu se k němu vracet, kdyby po uveřejnění rozhovoru V. Bilaka pro časopis Spiegel nezvnikaly u určitých lidí - včetně jistých vrstev establišmentu - mylné představy o motivech tohoto rozhovoru i o jeho možných důsledcích, včetně názorů, že by to mohlo znamenat pokles politického vlivu tohoto politika a ideologa. S takovým personálním posunem či sestupem se spojovaly naděje, protože - jak známo - přání je otcem myšlenky, že by se mohla dosavadní ztrnulá čs. politika poněkud uvolnit a zpružnit. I když se lze jen domýšlet, proč měl Bilak takový zájem na uveřejnění tohoto rozhovoru v západoněmeckém časopisu, lze s určitostí říci, že tvrdé formulace, které v něm použil, neměly nechat nikoho na pochybách - před návštěvou W. Brandta, předsedy SPD a Socialistické internacionály v Praze v listopadu 1985 - že základní komponenty čs. politiky byly a jsou nezměnné a že ani v budoucnu se na nich nic podstatného

- 3 -

měnit nemá a nebude. V tomto směru měly tento základní vnitropolitický a mezinárodní význam a platnost, i když se to bezprostředně po uveřejnění interview nemuselo tak každému jevit a mohly vznikat rozdílné až protichůdné interpretace.

Z Bilakova referátu na zmíněné konferenci stojí za připomenutí ještě tento pasus, v němž se mluví o tom, že "Poučení má své odpůrce a to i mezi těmi, kdo patří k oficiálním strukturám. "Odpůrci Poučení se dělí na dvě skupiny. Jedni, co usilují o zrušení Poučení, protože prý brání straně a soc. státu dohodnout se s opozičními skupinami, a druzí, kteří dělají všechno pro to, aby se na Poučení zapomnělo. KSČ usiluje o ustavičné prohlubování jednoty strany a lidu, ale žádný dialog s protistátními živly rozvíjet nebude. Hrstka těch, kteří před krizí těžili ze socialismu, zradili ho, a když jim záměry nevyšly, vytvořili různé protistátní skupinky včetně tzv. Charty 77, nikoho v ČS. nepředstavují a jejich hlasy naslouchají jen ti, které platí antikomunistické centrály.

Ti, co usilují, aby se Poučení zapomnělo, mají dlouhodobé plány, jak opět vytvářet půdu pro narušování, oslabování a základních pilířů socialismu" /RP 11.12.1985 str. 3/ - V. Bilak určil abstraktní a dásti konfušní formulace, z níž není jasný ani rozdíl mezi těmito dvěma skupinami odpůrců Poučení, ani kdo k těmto skupinám patří a komu bylo určeno toto varování, jež připomnělo svého času rovněž V. Bilakem formulovanou teorii "čistého nebe". Ta byla namířena proti těm kruhům v KSČ, jejichž příslušníci měli v průběhu 70. let za to, že by se politika tzv. normalizace mohla a měla zmírnit ve vztahu k lidem, kteří byli perzekvováni za svou podporu reformního procesu v ČS. v r. 1968.

V. Bilak byl vždy pro rozhodný a důsledný postoj a proto u příležitosti 15. výročí Poučení, k jehož předním ideovým inspirátorům nesporně patřil, znovu tuto svou principiální pozici zdůraznil jako časově vhodnou výstrahu proti těm, kdo snad i uvnitř vládnoucí mocenské elity se domnívají, že nové složité podmínky dalšího vývoje vyžadují i hlubší změny v dosavadní politice v ČS.

V souvislosti s touto konferencí vznikaly mezi lidmi, kteří její průběh sledovali, i otázky, zda sovětská účast na ní /člen ÚV KSSS akademik Fedosejev/ je dostatečně významná, zda nesvědčí o tom, že nové vedení KSSS nevyjadřuje tak svůj odstup od vojenské intervence z 21.8.68. Ani tyto pochybnosti, v nichž se skrývaly jisté naděje, že by snad nové sovětské vedení mohlo změnit svůj postoj k této události, která tak hluboce zasáhla do vnitřního čs. vývoje a na dlouhé období jej de-

- 4 -

terminovala, se neukázaly důvodné a oprávněné. Pokud se v době uvedené konference ještě tak snad mohlo zdát, pak další vývoj je rozptýlil. Prokázalo se to při listopadové návštěvě M. S. Gorbačova v Praze u G. Husáka po jeho ženevském jednání s prezidentem USA R. Reaganem, při jejich jednání na XXVII. sjezdu KSSS v Moskvě a ve vystoupení vedoucího delegace ÚV KSSS M. Solomenceva na XVII. sjezdu KSČ.

Očekávání, že by nové sovětské vedení mohlo vyvíjet tlak na to, aby se nějak podstatněji měnila dosavadní čs. politika, včetně její personální reprezentace, bylo nerealistické. Sovětské vedení nemá důvodu - i vzhledem k své trvajícím angažovanosti v Afganistanu - aby se vracelo k vojenské intervenci z 21.8.1968 a nově ji hodnotilo.^{x)}

V tomto ohledu je vnitropolitická situace uvnitř SSSR i mezinárodně politická podstatně odlišná od r. 1956, kdy sovětská vláda vydala známou Deklaraci o vztazích mezi socialistickými státy, v níž se kriticky hodnotily chyby v sovětské zahraniční politice vůči SFRJ, pokud jde o porušování její suverenity a vměšování do jejích vnitřních záležitostí. Bez tohoto zásadního stanoviska nemohl SSSR dodat tehdy své politice - př. kritice tzv. kultu osobnosti Stalina na XX. sjezdu KSSS důvěryhodnosti a zlepšit své vztahy k SFRJ, jejíž prezident J. Tito a vláda na těchto principech rozhodně trvali. Existující čs. moc je spojena s vojenským zásahem z 21.8.1968 a nemá žádný zájem na tom, aby se ve vztazích se SSSR něco měnilo.^{x)} - pozn. opisujícího:

Vztah KSSS-SKJ byl ve smyslu toho, co uvádí dr. Jičínský, upraven v červecovém společném prohlášení Tito - Chruščov v Moskvě 1956. Deklarace sovětské vlády z 30.X.1956 souvisí již se snahou zastavit negativní proces v Maďarsku a týká se hlavně vážných porušování principů rovnoprávnosti mezi SSSR na straně jedné a lidovými demokraciemi na straně druhé.

Sovětskému vedení - při posuzování celkové situace uvnitř tzv. socialistického tábora - může situace v ČS. vcelku vyhovovat. Je tu vnitřní klid, nejsou tu žádné zjevné sociálně politické rozpory jako v Polsku, čs. vedení nemá žádné zjevné ~~sociálně politické rozpory~~ ambice prosazovat v zahraniční politice nějaké vlastní zájmy, zvláštní

x) M. Gorbačov pronesl po svém příchodu k moci řadu projevů, ve kterých zdůrazňoval nezbytnost respektování základních zásad mezinárodního práva ve vztazích mezi státy, zejména státní a národní suverenity, právo každého národa rozhodovat svobodně o svém osudu, o vlastních záležitostech - bez jakéhokoli zasahování zvenčí, odsoudil různé formy a projevy vnějšího vměšování do vnitřních záležitostí samostatných států a pod. - Kdyby se tyto projevy aplikovaly na sovětský zásah 21.8.68 do vnitřních věcí, musel by být závěr zcela jednoznačný. Problém je ovšem v tom, že tyto projevy pronesl v současnosti ve vztahu k určitým konkrétním jevům v soudobém světě, takže jim nelze dávat zpětnou platnost, už proto ne, že nejde o abstraktní teoretickoprávní úvahy, ale o konkrétní politické

- 5 -

stanoviska, sledující určité cíle. - Kromě toho, jak svědčí i rozdílný výklad situace v Afhanistanu, sovětská zahraničně-politická teorie a praxe vypracovala vlastní doktrinu interpretace principů mezinárodního práva, v níž postupuje, zjednodušeně řečeno, podle zásady cum duo faciat idem, non ast idem, takže s revizí správnosti intervence z 21.8.68 nelze počítat. K rozboru sovětské mezinárodně právní doktriny viz zajímavou knihu D. Manči : Discours Juridique Sovietique, L. Lroz, Geneva-Paris, 1980.

požadavky a plně podporuje sovětskou zahraniční politiku; v hospodářské oblasti sovětské vedení, i když nemusí být vždy spokojeno s kvalitou čs. výrobků dodávaných do SSSR, s jejich servisní službou apod., je si vědomo, že ČS. je důsledným stoupencem urychlené integrace uvnitř RVHP a orientuje se zvláště na rozšiřování svých hospodářských vztahů se Sov. svazem a ochotně se účastní rozsáhlých investičních akcí v něm. V tomto směru čs. politika skut. ečně nepůsobí sovětskému vedení žádné těžkosti. Proto mohl, jak bylo již zmíněno, M. Solomencev na XVII. sjezdu KSČ prohlásit, že společenská praxe svědčí o naprosté správnosti a účinnosti politické linie KSČ v období mezi sjezdy a že "Vztahy mezi KSSS a KSČ jsou velkým vzorem socialistického internacionalismu" /RP 26.3.1986.

ČS. vedení, které se pyšnilo svým přátelstvím k SSSR za Brežněva, je jistě rádo, že se na tomto vztahu nic nemění ani za Gorbačova.

II.

V ČS., v kterém po nástupu M.Š. Gorbačova do funkce gen. taj. ÚV KSSS sdělovací prostředky v počátečním období relativně střídmě informovaly o tom, co se v SSSR děje, včetně informací o projevech nového nejvyššího představitele, se nyní oficiální politika plně hlásí k novému sovětskému vedení a jeho politice, jak se utvořily a k byly formulovány na XXVII. sjezdu KSSS.

Politika nového vedení KSSS v čele s G., průběh a výsledky XXVII. sjezdu, nová redakce programu KSSS i Hlavní směry hospod. a soc. rozvoje na léta 86-90 a na období do r. 2000 jsou a budou předmětem nej-různějších analýz. Není pochyb o tom, že nejde jen o prosté vystřídání starší vládnoucí garnitury druhou, mladší. Nástup nové generace k moci v SSSR znamenal nutně kritické oddělení se od minulé politiky strany a státu, představované L.I. Brežněvem, i když se tak dělo a děje v

- 6 -

poměrně abstraktní podobě.

V rezoluci k Politické zprávě ÚV KSSSXXVII. sjezdu KSSS se konstatuje, že v 70. letech a poč. 80. let se projeví těžkosti a negativní procesy v sociálně ekonomickém vývoji... "Za hlavní příčinu zaostávání pokládá sjezd to, že změna ekonomické situace nebyla včas politicky zhodnocena, že nebyla pochopena veškerá naléhavost a neodkladnost převedení ekonomiky na intenzivní metody rozvoje a že se neprojevovala vytrvalost a důslednost při řešení aktuálních otázek přestavby ekonomické politiky, hospodářského mechanismu a psychologie hospodářské činnosti samé. Ani přes úsilí z poslední doby se nepodařilo napravit situaci v plné míře" /RP. 6.3.1986/.

Nové sovětské vedení vyhlásilo velmi náročný program na pětiletku do r. 80 a na další období až do r. 2000, kdy by se měla značně zvýšit životní úroveň sovětské společnosti. Aby se těchto smělejších cílů dosáhlo, musí se změnit celkový styl práce, řízení se musí oprostít od byrokratismu, má se stát věcným, konkrétním a pružným, v tomto směru se musí přebudovat celý systém plánování a řízení sovětské ekonomiky.

I když vyhlášení odvážných programových cílů v Sov. svazu se periodicky opakuje, aniž jsou tyto cíle splněny/ viz osud dřívějších programů KSSS, včetně programu, vyhlášeného Chruščovem na XXII. sjezdu KSSS, jehož novou redakci schválil XXVII. sjezd KSSS/, takže nemalá část sovětské společnosti na vyhlášení změny reaguje zdrženlivě, ne-li přímo skepticky, přece není důvodu nepřikládat existujícím změnám v SSSR patřičnou relevanci.

K moci přichází generace nových, mladších lidí, jinak vychovaných a vzdělaných, kteří nejsou jistě opotřebovaní a unavení nemožností ve fungování sovětské ekonomiky něco podstatně změnili, pokud se o to kdy snažili, kteří se chtějí osvědčit, prokázat, že to dovedou lépe, že myslí své sliby vážně atd. Tato změna je významná a může mít svůj "vlnový efekt" postupně ve všech sférách sovětské společnosti. Tento vliv se bude zřejmě postupně promítat i v ostatních státech soc. tábora, včetně ČSSR.

V současnosti ovšem nelze určitěji zjistit, jakou celkovou povahu a dosah bude změna ve vedení KSSS mít, co je v plánech na pře-

- 7 -

stavbu řízení sovětské ekonomiky a v programových záměrech reálné a co je opět jen utopií, co je nesplnitelným programem, který pravdivelně dává každá nová vláda, když přichází k moci - bez ohledu na to, zda své sliby a prohlášení myslí vážně nebo ne. Lze tu souhlasit se závěrem Z. Mlynáře z jeho úvahy o novém programu KSSS : "pokud by mělo v SSSR dojít skutečně "k nezbytným hlubokým změnám ve všech sfé-
rách života", proběhne vývoj pravděpodobně ve dvou fázích. První /až asi r. 1990/ ukáže i v praxi, že dosavadní představy o nezbytných změnách jsou nedostatečné. Druhá fáze potom buď povede k požadovaným změnám /které mezitím budou připraveny v diskusích/ - anebo skončí neúspěchem. Nová Gorbačovova politika potřebuje především jedno : hodně času." /Z.M. Freie Bahn für neue Fortweln, Die Zeit, Nr. 8, 14.2.1986, str. 7/.

V každém případě - bez ohledu na hodnocení existujících změn v SSSR - je nezbytné pečlivě sledovat, co se u "Velkého bratra" děje, zda a jaké budou reformy či proměny se tam realizují, jak na tyto změny reagují různé vrstvy sovětské společnosti, pokud to lze z tisku i jiných prostředků zjistit, zda a jaké složky vládnoucích struktur se dostávají do pohybu apod.

V tomto ohledu se mohou vytvářet jisté inspirační zdroje či vývojové momenty, které by mohly příznivě působit i uvnitř vládnoucích struktur a zprostředkovaně v čs. společnosti jako celku. Je možno pozorovat jistou změnu v akcentech čs. oficiální ideologie a sloganech, které vyhlašuje. Do popředí je - podle současného sovětského vzoru - kladena jednota slov a činů, teorie a praxe či programových cílů a jejich důsledného uskutečňování; zdůrazňuje se nezbytnost revolučních změn v sociálně ekonomickém vývoji na základě vědecko-technického pokroku, nezbytnost nového myšlení, nového stylu práce apod. - V SSSR se vytvořilo a existuje v určitých sfé-
rách kritické ovzduší. I když lze předpokládat, že v posjezdovém období se bude klást důraz na realizaci přijatých usnesení, takže ve veřejnosti může toto kritické ovzduší slábnout, pak přece jen, když byl džin vypuštěn z láhve, není snadné ho tam dostat zase zpátky a zejména v oblasti vědecké, včetně věd sociálně-ekonomických

- 8 -

mohou kritické diskuse pokračovat a případně se rozšiřovat vzhledem k přípravě a postupné realizaci nových reformních opatření /různé diskuse tohoto druhu a stanoviska významných sáv. vědců, ekonomů a dalších odborníků se příznivě projevují i v diskusích, které probíhají k těmto problémům v ČS., protože se jich tu lze dovolat, příp. se jimi zaštitit při formulování názorů, které nejsou zcela ve shodě s tím, co ofic. ideologie považuje za správné apod./ - V ČS. je situace jiná v tom směru, že tu žádná výměna vládnoucí garnitury nenastala. Proto, i když se - s odvoláním na XXVII. sjezd KSSS - i tu akcentuje kritičnost k vlastní práci, k dosaženým výsledkům, je její zaměření jiné. Není důvodu k takovému vytýkání nedostatků v minulém období jako v SSSR - u nás podle ofic. interpretace nebyly, nebo ne v takové míře, - proto se orientuje tento požadavek do budoucnosti jako nezbytný předpoklad, aby bylo možno splnit náročné cíle, kterých by se mělo dosáhnout v 8. pětiletce a při realizaci programu Hlavních směrů hospodářského a sociálního rozvoje do r. 2000.^{x)}

V tomto ohledu jde o obecný postulát, který lze proklamovat, aniž z toho cokoli bezprostředního pro kohokoli v současnosti plyne, aniž z toho vznikají pochybnosti o správnost toho, co bylo a je v současnosti, a aniž z toho lze vyvodit konkrétní odpovědnost za ty či ony nedostatky, když zůstaneme u označení užívaného oficiálního jazyka moci k charakteristice tristního stavu čs. společnosti v různých jejích sférách.

---

x) Příznačná jsou tu slova M. Válka na XVII. sjezdu KSČ : "XXVII. sjezd KSSS vytvořil předpoklad pro všestrannou akceleraci sovětské, ale v nemalé míře i naší společnosti. Bude to proces stejně nevyhnutelný, jako náročný. Odborníkům z oblasti brzdové techniky a profesionálním pochybovačům by se proto nemělo umožnit nasednout do tohoto vlaku. Nesmíme ani dovolit, aby se na tomto procesu přižívovali zkrachovali političtí avanturisté 68. roku a právě vzbuzení reformátoři" /podtrženo Z.J./ - RP. 29.3.1986 - Pájde tedy, ve smyslu osvědčené historické empirie - o správnou interpretaci sovětských zkušeností, která přísluší ovšem pouze existující moci. Je jistě povzbuzující, že uvedený postulát nevyslovil ministr policie, ale ministr kultury SSR.

- 9 -

III.

Předsjezdová příprava, průběh sjezdu KSS a posléze průběh XVII. sjezdu KSČ a jeho výsledky celkově potvrdily myšlenku uvedenou v č. I. tohoto rozboru, pokud jde o hodnocení politiky existující moci v minulém období.

Vychází se z toho, že dosavadní politika - tu je rozdíl od sovětské skutečnosti, na který bylo poukázáno výše - se celkově osvědčila, přinesla pozitivní výsledky pro hospodářský, sociální a kulturní rozvoj ČS., pro vzestup celkové životní úrovně lidu. Osvědčila se i Mocenská garnitura, která tuto politiku představovala a uskutečňovala. Proto také na všech úrovních stranicko-politické struktury zůstalo existující kádrové složení bez změny /všichni krajszí tajemníci, složení předsednictva ÚV KSS a hejmana, což je nejvýznamnější a nejvýmluvnější, složení předsednictva ÚV KSČ; rozšířil se jen počet kandidátů tohoto orgánu o 3/, takže kádrová a politická kontinuita dosavadní linie byla potvrzena a není důvodu na ní něco významného měnit.

Hlavní cíle, které si tato politika kladla, byly splněny. Při její realizaci se sice projevovaly určité nedostatky, které byly ale postupně překonány, takže celkové hodnocení toho, co se udělalo, je pozitivní. Strana si byla a je vědoma toho, že současné i budoucí úkoly a problémy jsou v mnohém těžší a složitější, než ty, jež se až dosud řešily, proto klade důraz na nezbytnost nových přístupů, náročnějších měřítek, nového myšlení, kterým se musí vyznačovat činnost všech pracovníků, odpovědných za splnění těchto úkolů, na vyřešení problémů vývoje čs. společnosti do konce 6. pětiletky a v dalším období.

Nové myšlení, nové metody atd., se ovšem netýkají nového pojetí politiky, politických vztahů a jejich regulování v tomto období vývoje čs. společnosti, ale jsou spojovány výlučně se zajišťováním, jak je to aspoň všeobecně ve stranických dokumentech postulováno, intenzivního růstu ekonomiky a s ním spojeného sociálního vývoje, na základě vědecko-technického rozvoje.

x x x

Tento charakter měla Zpráva ÚV KSČ o plnění závěrů XVI. sjezdu strany, která obsahovala přehled výsledků a nedostatků v jedno-

- 10 -

tlivých oblastech sociálně ekonomického, kulturního a politického života včetně strany samé, podle známého a vyzkoušeného schematu, kterým se vypracovávání takovýchto zpráv řídí. Lze říci, že neobsahovala nic nového, žádné myšlenky, které by nebyly již dříve formulovány v různých jiných dokumentech a projevech. I z tohoto aspektu potvrzuje kontinuitu dosavadní politiky, kterou z jiného hlediska, jiných úhlů zdůrazňoval V. Bilak ve svém referátu na konferenci k Poučení... z prosince 1985. ~~VxxBilakxxvxx~~ Protože se těšila výhodě, že jí nehrozilo, že by ji někdo na sjezdu analyzoval z hlediska její vnitřní logiky a odhaloval vnitřní nekoherentistenci, vnitřní rozpory v hodnocení a závěrech v ní obsažených, mohla být ve sjezdové diskusi posuzována tak, jak byla. Tak bude propagována i v posjezdovém období v masových sdělovacích prostředcích i na nejrozličnějších školeních, kde bude "studována", aby pracující - na nejrozličnějších úrovních - mohli v novém duchu XVII. sjezdu, inspirovaného XXVII. sjezdem KSSS, odvázně a rozhodně plnit stanovené úkoly. Takový je již zavedený rituál.

Bylo by jistě možné detailněji tuto "zprávu" rozebrat a srovnat ji např. s analogickou zprávou na XVI. sjezdu a uvažovat nad rozdíly v pojetí i obsahu, pokud jde o ty, či ony problémy. Autorovi se to však v tomto kontextu nejeví nezbytným. Poukazuje jen - jako par proto - na dva momenty, jeden obsahový, druhý metodologický. - První poznámka se týká hodnocení ekonomického vývoje, kdy Zpráva... přiznává závažné nedostatky. "Přes určitý pokrok v realizaci vědeckotechnického rozvoje, zejména v 7. pětiletce, nepřinesly vklady věnované na tento rozvoj očekávané efekty". Přitom, jak se konstatuje ve Zprávě, "otázkám uplatnění vědeckotechnického rozvoje národního hospodářství bylo věnována pozornost na všech zasedáních ÚV KSČ". Dále se kriticky uvádí, že "mnoho výrobků nemá potřebnou spolehlivost a jen část produkce dosahuje světové úrovně. Pomalu se snižovala energetická a materiálová náročnost výroby. Nízkým tempem postupuje elektrifikace, komplexní automatizace a robotizace výrob nich programů a zavádění nových technologií" :

Při hodnocení investiční výstavby se poznamenává, že v její realizaci "se projevily i vážné nedostatky, které spočívaly v soustavném růstu rozpočtových nákladů, v překračování lhůt výstavby, v opožďovaném uvádění kapacit do provozu, v nedodržování plánovaných parametrů, ve vysokém rozptylu stavebních kapacit a značné rozestavenosti. Příčiny jsou především v nedostatečném plánování a

- 11 -

řízení investiční výstavby, územní a projektové nepřipravenosti... Nedostatky se projevovaly v dodavatelsko-odběratelských vztazích, v dodávkách technologických zařízení. Vážným problémem zůstává nízké využívání naší rozsáhlé výrobně technické základny. Účinnost výrobních základních prostředků poklesla a koeficient směnnosti stagnuje. Pomalu pokračuje likvidace zastaralých výrobních fondů. Jsou to závažné problémy, na které musíme soustředit mimořádnou a tvrdou pozornost a daleko rozhodněji je řešit." /Zpráva ÚV KSČ o plnění závěrů XVI. sjezdu strany, RP. březen 1986 str. 4-5/.

Každý jen trochu informovaný člověk ví, že to jsou opravdu základní problémy ekonomického rozvoje. Naskýtá se tu logicky otázka, může-li být celkové hodnocení národního hospodářství pozitivní, existují-li tu problémy a nedostatky tohoto řádu? Dále pak je to otázka, jak je možné, že se tyto problémy nepodařilo vyřešit, když k tomu má stranicko-státní vedení k dispozici všechny možné prostředky politické i ekonomické, když se např. ÚV, jak se uvádí ve Zprávě, na každém zasedání zabýval vědeckotechnickým rozvojem. Přitom tyto problémy trvají a jsou známy po celé období tzv. politiky normalizace, jež učinila konec ekonomické reformě z druhé poloviny 60. let, která měla tyto problémy, jež existovaly již tehdy, ovšem v daleko menším rozsahu a intenzitě, postupně řešit. Pokud ani tzv. Soubor opatření, což se rovněž ve Zprávě zmiňuje, s jejich řešením účinně nepohnul, bude stačit k tomu jen "dopracovat soustavu plánovitého řízení o další kroky ke zvýšení efektivity národního hospodářství?" /tamtéž str. 7/. Nejsou přece jen příčiny těchto problémů hlubší, nejsou spojeny s existencí administrativně-centralistického či centrálně přidělového systému řízení národního hospodářství?

Druhá poznámka metodologického rázu je stručnější. Týká se nového ducha, a náročnějšího kritického přístupu k úkolům a práci, které jsou postulovány jako nezbytné předpoklady pro zvládnutí nových náročných úkolů. V závěrečném slově G. Husáka se konstatuje, že "celé sjezdové jednání probíhalo v ovzduší komunistické principiálnosti, čínorodosti, v atmosféře otevřené kritiky a sebekritiky, pochopení nezbytnosti uplatňovat na všech úsecích novátorské přístupy"... Při hodnocení dosažených výsledků "nepodléháme sebeuspokojení, ale se zásadovou náročností kriticky poukazujeme na nedostatky a slabá místa. Nikomu však nedovolíme, aby znevažoval velké budovatelské dílo našeho lidu, aby zpochybňoval naši socialistickou cestu." /RP., 29.3.1986.

- 12 -

Tu pak vyvstávají z minulého období dobře známé otázky, kdy je rozbor těch či oněch nedostatků oprávněnou kritikou a kdy je znevažování "budovatelského učilí lidu", kdy je navrhování nových postupů a řešení projevem žádnoucího novátorského ducha a kdy je "zpochybňováním socialistické cesty" a kdo a podle jakých kritérií to rozhoduje? Dosavadní čs. empirie z období tzv. normalizace dávala v tomto ohledu dosti přesvědčivé odpovědi a ani po XVII. sjezdu KSČ se nezdá, že by se v tomto ohledu mělo něco měnit.

x x x

Zpráva o Hlavních směrech hospodářského a sociálního rozvoje ČSSR na léta 1986-1990 a výhledu do r. 2000, kterou přednesl L. Štrougal, byla v mnoha ohledech zajímavější, než výše citovaná základní zpráva. Ani tu nelze říci, že by obsahovala nějaké zcela nové myšlenky a náměty, které by L. Š., jako předseda feder. vlády, odpovědný za stav a řízení čs. národního hospodářství, ještě nikdy neformuloval. Naopak, jde v tomto směru spíše uceleným shrnutím v různých souvislostech již formulovaných hodnocení, postulátů a závěrů a poskytuje celkem seriózní informaci o tom, jak si čs. stranické a státní vedení představuje budoucí sociálně-ekonomickou politiku včetně názorů na vývoj a přestavbu národohospodářského mechanismu, zvl. systému plánování a řízení celé struktury orgánů a organizací, které mají tyto vysoké cíle realizovat.

Zpráva L. Š. se vyznačuje věcnou znalostí problémů, kritičtější přístupem k hodnocení existujícího stavu nár. hospodářství, znalostí toho, co by bylo třeba řešit, aby se čs. nár. hospodářství postupně vymanilo ze stagnace, v níž se nachází. Zpráva obsahuje, pokud jde o žádoucí orientaci příštího vývoje čs. ekonomiky, řadu správných postulátů. Škoda jen, že nebyly formulovány již dříve a že se již dříve nezačalo s jejich provozováním. I tu ovšem platí, že tyto požadavky byly organickou součástí ekonomické reformy z druhé poloviny 60. let, kterou zmařila jako "revizionistický produkt" politika tzv. normalizace hned na poč. 70. let, takže časové spotium, které se tak nenávratně ztratilo, je velmi dlouhé a škody tak způsobené jen těžko, pokud vůbec, reparabilní.

Speciální ekon. analýzy se jistě budou podrobně zabývat touto Zprávou a problémy v obsaženými a s ní spojenými, autor se k tomu necítí povlán. Proto v tomto kontextu jen několik základních poznámek.

- 13 -

Předložený program stanoví značně vysoké úkoly. Bylo by jistě žádoucí a v zájmu celé čs. společnosti, kdyby konečně se podařilo dostat čs. ekonomiku na cestu intenzivního vývoje, kdyby se "přestavba struktury ekonomiky orientovala k posílení terciální sféry, k podstatnějšmu růstu podílů služeb všeho druhu a ve svém celku i ke změnám ve struktuře "spotřebitelské poptávky" apod.

Bylo by si jistě přáti, aby se podařilo tyto vytčené úkoly splnit. Zdá se však, že chybí reálné cesty, praktické prostředky a metody, jak těchto cílů dosáhnout, jak tyto dalekosáhlé strukturální výrobní a organizační změny uskutečnit. Pož dosavadních zkušenostech z realizace tzv. Souboru opatření /L. Štrougal sám přiznal, že "dosavadní opatření zůstávají jen dílčí, chybí jim komplexnost a potřebná hloubka. Navíc pak řada přijatých zásad byla v uplynulých letech uplatněna nedůsledně a s mnoha kompromisy. Proto současný systém plánování a řízení neodpovídá plně požadavkům a potřebám intenzifikace národního hospodářství"/ lze oprávněně pochybovat, že jej lze - nadto pak v relativně velmi krátké době - rozvinout v ucelený, vnitřně zharmonizovaný systém plánování a řízení soc. ekonomiky, který by odstranil všechny záme dlouhodobě trvající neduhy a umožnil onen koperníkovský obrat, kdy se vědeckotechnický rozvoj a jeho plánování opravdu stane základem celého ekon. rozvoje. Nároky, které v této relaci jsou kladeny na plánovací a řídicí centrum, jsou zřejmě nesplnitelné - se zřetelem na celou dosavadní empirii existujícího systému plánování národního hospodářství, a to nejen v ČS., ale i v SSSR a dalších soc. zemích^{x)}.

Tuto skutečnost podrobně prokázaly otevřené diskuse a teoretické analýzy při přípravě ekon. reformy z 2. pol. 60.ých let a v současné době ji nepřímo prokazují různé analýzy problémů čs. nár. hospodářství a jeho řízení, včetně rozporných důsledků působení jednotlivých opatření z tzv. Souboru... uveřejňované v Hospodářských novinách i dalších ekon. časopisech.

x) I v SSSR se zdůrazňuje nezbytnost podstatně zdokonalit celý systém plánování jako základ řízení soc. ekonomiky. - Dokument "hlavní směry hosp. a soc. rozvoje SSSR na léta 1986-90 a na období do r. 2000", který byl schválen na XXVII. sjezdu KSSS, obsahuje v tomto směru celý katalog požadavků, mj. zvýšit vědeckou úroveň plánování, zajistit, aby úkoly plánu vycházely z výsledků vědeckotechnického rozvoje, upevnit propojenost dlouhodobého prognózování a perspektivního a běžného plánování, šířeji uplatňovat automatické systémy plánování, zvýšit úlohu pětiletých plánů při organizování hospodářské činnosti, zdokonalovat systém plánovacích ukazatelů apod. Podobné postuláty obsahuje i analogický čs. program. Problém je ovšem v tom, lze-li-a to v krátkém časovém období - takto podstatně změnit celý zbyrokratizovaný systém plánování, který v současnosti nestačí ani správně kvantifikovat základ-

- 14 -

ní vztahy v nár. hospodářství, o čemž svědčí neustálé změny národohospodářských plánů.

V rámci existujícího systému řízení nár. hospodářství se má adekvátně /ji?/ uplatnit princip demokratického centralismu. Centrum se má věnovat řídicí koncepční práci, zásadním otázkám hospodářského rozvoje, má se oprostit od operativního rozhodování konkrétních problémů, má se správně vymežit dělba pravomocí a kompetencí mezi jednotlivé články a stupně hospodářského řízení, centrální řízení se má oprostit od přemíry nejrůznějších příkazů, pokynů, které jej činí nepružným a těžkopádným apod. Má se podstatně změnit systém plánování, které musí zabezpečovat, aby se v hospodářském životě účinněji prosazoval vědeckotechnický rozvoj, kvalita výrobků, zvyšovala produktivita práce a efektivnost výroby atd., a by v řídicí činnosti byly rozhodující dlouhodobě stanovené úkoly atd.

Zpráva obsahuje celý katalog takovýchto požadavků, které byly - již po kolikáté? - v různých souvislostech v různých dokumentech formulovány, pokud jde o vlastní výrobně-hospodářskou oblast, organizačně řídicí sféru, pokud jde o kádry apod., aniž se je podařilo prakticky realizovat. V čem jsou záruky, že se to podaří tentokrát? Posuďme jen např. jaké všechny předpisy - protože v rámci existujícího systému, který se zásadně měnit nemá, je nutno v duchu logiky tohoto systému všechny základní vztahy sociálně ekonomické povahy normativně a metodicky regulovat z centra - by to centrum mělo v krátké době připravit a prakticky prosadit do života, aby všechna proklamovaná opatření ve Zprávě... L. Štrougala se vůbec mohla začít realizovat. Srovnajme pak tyto požadavky s tím, co v tomto ohledu se uskutečnilo v rámci tzv. Souboru opatření - a s jakými výsledky - v průběhu 7. pětiletky, co se např. stalo a jak to urychlilo vědecko-technický rozvoj po vytvoření Státní komise pro vědecko-technický rozvoj a investiční rozvoj, aby se ukázalo rozpětí mezi deklarovanými postuláty a reálnými možnostmi.

Zkušenosti z řízení čs. ekonomiky v celém období tzv. konsolidace potvrzují, že tu neustále narůstá a vyhrcojuje se rozpor mezi obecnými deklamacemi o zvyšování úrovně řízení, omezování tzv. byrokratismu a reálnou praxí, v níž se projevuje neschopnost systému účinně překonávat imanentní tendenci k stále narůstající byrokratizaci, která činí fungování systému stále těžkopádnějším a nepružnějším - přes všechny výzvy a akce k omezování produkce zbytečných před-

- 15 -

pisů, k narušení předpisů zastaralých apod..

V duchu logiky administrativně centralistického systému se pak v rámci navrhovaných opatření přikládá velká váha kontrolnímu systému, který by měl účinněji zajišťovat např. kvalitu výrobků aj.

x x x

Diskuse na XVII. sjezdu KSČ k těmto základním dokumentům, probíhala v jejich duchu většinou podle základního schématu, kdy se po výpočtu úspěchů a kladných výsledků konstatovaly obtíže a nedostatky a v závěru se vyslovovala odhodlání tyto těžkosti odstranit a úkoly splnit. Možná že - oproti XVI. sjezdu, i když je obtížné to nějak kvantifikovat, - je tu výčet a kritika různých nedostatků obsáhlejší, takže mozaikový obraz o stavu národního hospodářství - a čs. společnosti vůbec, který z diskuse vyvstává, má-li přes vůli těch, kdo jej vytvářeli - hodně šedých a černých ploch.

V diskusi byly patrné rozdíly mezi zástupci ze SSR, kteří hovořili optimističtěji o dosažených úspěších, méně požadovali změny hospodářského mechanismu, pokud vůbec, a představiteli z ČSR, kteří byli kritičtější /např. J. Korčák mluvil o tom, že se nepodařilo čelit dalšímu zhoršování životního prostředí, o chátrání bytových i nebytových fondů, o nemožnosti modernizovat v ČSR zastaralé výrobní zařízení atd. /k tomu, co se dosáhlo, a více zdůrazňoval nezbytnost reformy hospodářského řízení/ A. Kapek. V tom se reflektují rozdíly, které existují ve zdrojích a možnostech, jež v rámci existující federace mají SSR a ČSR.

Celkově však lze říci, že až na výjimky, k nimž patřily např. projevy L. Ā Adamec o problematice generačních vztahů v čs. společnosti zvláště se zřetelem k reálným možnostem uplatnění mladých lidí, /RP. 28.3.1986 - Adamec v něm mj. formuloval v souvislosti s otázkou, zda dovedeme v dostatečné míře vyzvedávat mladé lidi do vedoucích funkcí, závěr, že jsme nevytvořili dostatečně účinný mechanismus plynulého střídání jednotlivých pokolení, cílevědomé generační obměny". Konec konců tento závěr povrdily zcela jednoznačně výsledky voleb do nejvyššího stranického orgánu./ M. Válka, který se zabýval různými problémy kultury a umění a morálními vlastnostmi i nedostatky včetně nedostatku hrdosti na výsledky vlastní

- 16 -

práce a nekritickým obdivem ke všemu, co je cizí proveniencí /RP. 29.3.1986 - M. Válek mj. upozornil na skutečnost, že existuje mnoho anonymních stížností s udáním, která jsou motivovány jinými zájmy, než úsilím o nápravu. "Já si myslím", - řekl - "že inflace anonymů není výdobytkem socialismu, spíše příznakem onemocnění společenského organismu". Bohužel, tuto myšlenku dále nekonkretizoval. /V diskusi se projevovala absence politiky, skutečně politického pojetí apřístupu k problémům.

Vychází-li se ze základních axiomat stranické politiky, vyjádřené ve Zprávě o činnosti..., která je v tomto směru zcela v duchu "Poučení..." je přirozené, že není žádným problémem vztah strany, mocenské elity ke společnosti, protože se tu automaticky předpokládá základní jednota strany a lidu, kterou je jen třeba dále prohlubovat. Problémem není ani existující čs. společnost ve své složité formální /oficiální/ i neformální /neoficiální/ stratifikaci, ani důsledky, které z toho plynou pro přijímání nových záměrů sociálně ekonomické politiky a důsledků, které její realizace bude přinášet pro jednotlivé vrstvy a složky čs. společnosti. Jaké jsou možnosti získat pro tuto politiku intenzivního rozvoje národního hospodářství s jejími složitými a rozpornými ekonomickými a sociálně-psychickými konsekvencemi skutečně účinnou podporu společnosti, o které její složky se lze opřít, kdo bude touto politikou postižen, kdo se může stavět proti apod. /Ve specifické podobě se ve sjezdové diskusi objevila tato problematika v názorech, že není dostatečně uplatňována vedoucí úloha dělnické třídy/. Nebyla důkladněji rozebírána problematika sociálně-psychického a morálního klimatu, které v čs. společnosti existuje, z toho hlediska, v čem je a v čem není příznivé postulovalým změnám a co by bylo třeba dělat k jeho trvalejší změně /např. problém průměrnosti jako běžného ideálu chování, který ve společnosti převažuje a rozbor důvodů, proč tomu tak je apod.^{x)}

x) J. Taxler v článku "Průměrnost?!", Hospodářské noviny 12/86, se podrobně zabývá problémem, proč v čs. školství převažuje u žáků tendence k průměrnosti jako vhodnému modelu chování žáků. Lze však odůvodněně konstatovat, že to, co se vztahuje na "školu jako základ života", v plné míře platí i pro vlastní "školu života", v níž rozhodně jsou v převaze motivy, které u většiny lidí podporují tyto sklony k průměrnosti se všemi důsledky, které z toho plynou.

aby se v těchto sférách sociálního života vytvářely či měnily předpoklady a podmínky pro žádoucí vývoj do konce 2. tisíciletí.

- 17 -

Hodnocení XVII. sjezdu KSČ v kontextu současné čs. politiky lze provádět, protože jde o komplexní fenomén, z různých hledisek a podle různých měřítek a podle toho pak vyzní odpověď.

Celkově však lze říci, že XVII. sjezd nepřinesl žádnou významnější změnu do dosavadní politiky. Potvrdil, jak se očekávalo, jak její základní politickou linii, tak i ty, kdo ji od začátku po celé období tzv. normalizace a konsolidace personálně reprezentovali a byli a jsou za ni odpovědni, protože stranicko-politické vedení bylo na sjezdu potvrzeno bez jediné změny. To je opravdu mimořádná politická a kádrová stabilita existující moci. Ta zajišťovala v dosavadním vývoji v rámci tzv. normalizace mocenské ovládnutí a manipulování společnosti, neskýtala však, jak ukázalo dosavadní empirie, dostatečný prostor, potřebnou motivaci a podněty k takovému sociálně-ekonomickému vývoji, který by odpovídal trendům vědeckotechnického rozvoje - a umožňoval a zajišťoval jej - jež se prosazovaly v hospodářsky nejvyspělejších zemích světa. V důsledku toho ČS. začalo v průběhu tohoto období stále více stagnovat a zaostávat.

V současné době nejvyšší stranické a státní orgány vyhláší programy, které by měly tento nepříznivý stav překonat. ČS. společnost však je ve svém životě ochromená a není s to či ochotna na tyto nové požadavky pozitivně reagovat, zvláště když moc ve své politice nechce zatím provádět žádné hlubší změny, které by měly tyto žádoucí tendence sociálního vývoje prosazovat a zajišťovat, a které by pro ně měly získávat jednotlivé vrstvy a složky čs. společnosti a vytvářet v jejím životě potřebné impulzy a prostor, aby se lidé mohli a chtěli - v té či oné míře, z těch či oněch důvodů - s těmito cíli identifikovat. Bez toho jsou řeči o účasti lidí na řízení a správě apod., prázdnými deklamacemi.

Je dobře známo, že je snazší formulovat dlouhodobé vývojové prognózy a perspektivy, než spolehlivě předvídat to, co se stane v nejbližším období. S výhradou *robustis stantibus* lze asi konstatovat, že dosavadní vývoj by v něm měl pokračovat bez větších změn a teprve postupně - i ve vazbě na sovětský vývoj - jak budou sílit vnitřní a vnější tlaky - by se snad mohly modifikovat některé dosavadní politické koncepce a měnit sociálně-politická praxe. Výše citovaný závěr Z. Mlynáře lze - *com trano valis* - vztáhnout i na čs. vývoj i při vědomí té základní odlišnosti, že v SSSR je zdrojem nové dynamiky nové vedení, zatímco v ČS. neexistence takové změny má nepochybně opačné účinky, což nutně působí již v současnosti a tím

- 18 -

více tomu tak bude v budoucnosti proti potřebným změnám v politické struktuře a jejím fungování i v celém společenském životě.

Tím ovšem nemá být řečeno, že se z vyhlášených cílů 8. pětiletky a výhledu do r. 2000 nemůže nic podařit. Existující sociálně-ekonomický systém v ČS. má stále v sobě jisté možnosti rozvoje, jisté vnitřní "rezervy" rozvoje, které může využít a prokázat tak; ta či ona dílčí zlepšení či pozitivní výsledky. Záleží však na tom, z jakého hlediska se to, čeho se dosáhne, bude hodnotit, zda jen z hlediska srovnání s tím, co bylo nebo zda se bude brát v úvahu to, co bylo možné uskutečnit a co se nestalo, protože tomu např. bránil nevyhovující systém řízení ekonomiky nebo povaha a způsob uplatňování politické moci 1/, zda se bude jako kritérium komparace brát vědecko-technický a ekonomický rozvoj hospodářsky nejvyspělejších zemí světa, nebo aspoň západní Evropy, aby se ukázala reálná hodnota těch či oněch ukazatelů, kterými se osvědčuje úroveň čs. ekonomiky i života čs. společnosti. Jen tak lze přesvědčivě demonstrovat, jak to v praxi vypadá s Leninovým závěrem, že socialismus může definitivně zvítězit nad kapitalismem, ač dosáhne vyšší produktivity práce.

1/ Jde tu např. o obrovské nevyužívání a přímo likvidování značné části intelektuálního potenciálu české společnosti v období tzv. normalizace, kdy statisíce lidí museli odejít ze svých míst a ztratili tak možnost využívat svých odborných znalostí, své kvalifikace, ve prospěch společnosti a desetitisíce lidí v té době volilo emigraci. Rozbor ekonomických důsledků těchto zásahů obsahuje studie R. Zukala.

Z. Jičínský

Rok narozenin

Nikdo nevysvětlí, proč se silné generace tlačí do jednoho roku svého narození, zatímco jiná léta nechávají k volnějším použití. Vlastně ano - vysvětlit by to mohli astrologové z poutí hvězd. To ale potom letošní rok nebude shlukovým pro narození jakési budoucí silné generace. O hvězdě, která letos padala, si lidé pilně četli v Janově Zjevení: "Z nebe spadla velká hvězda, hořící jako pochodně, a padla na třetinu řek a vodní prameny. Jméno té hvězdy je Pelyněk. Třetina vod úplně zhořkla, takže mnoho lidí z té hořké vody pomřelo." Josef Zvěřina řekl, že takový výklad Zjevení je zjednodušený. Černobylská katastrofa se mi ale ustavičně pletla do zážitků, které jsem shromažďovala pro tento fejeton o roce narozenin. Na sjezdu PEN klubu jsem dokonce jednoho spisovatele slyšela říci, že byl čas před Černobylem, a je čas po něm.

Ještě před katastrofou, při níž v noci rozkvetly naráz všechny stromy, aby ráno pomřely, oslavil v Dobříchovech osmdesátiny František Vodslon. Když se sejdou staří funkcionáři a začnou vyprávět, posluchač se ocitne v trochu jiných dějinách než jaké se povinně učí děti ve škole; František tentokrát dal k dobrému historiky ^ž zakládání zemědělských družstev, já si na místě ověřovala topografii jednoho jeho útěku. I jej hlídali v den Patočkova pohřbu, utekl jim zadem zahradami do vedlejší vsi a nastoupil do vlaku, kde to nečekali. To mu bylo, jestli dobře počítám... inu, co se člověk v mládí naučí...

S vynalézavou přeskočkou oslavil Jiří Dienstbier svůj poslední rok před padesátkou; pro nás to byla příležitost radostná, pro něj výhodná: nemusel bilancovat. Kdežto Ladislav Lis bilancuje vtípně a pohotově. Hleděli jsme z vysokého patra jeho bytu do daleka na Prahu sestavenou ze světél, za zády perlustrovací četu při práci, a já pomyslela na to, jak nás jednou, už po prozření, svolali na jakousi slavnost. Prý sraz modrokošiláčů po letech. Člověk se nemá ničeho ze svého života odříkat, aby se nakonec neodřekl sebe, a tak jsme vešli s mužem do obrovského sálu, kde pod blyštivým lustrem stálo mnoho lidí, Ladislav Lis už tam byl, rozhlédl se po nás, prozřelých i nekterých dál zatvrzele mocipanských, modré oči mu zazářily a začal nahlas zpívat: "Teď, když máme, co jsme chtěli..." Prozřelí se sobě rozesmáli, mocipanským zvlhly oči při vzpomínce na nadšenost mládí; smích prozřelých je ale laskavý, ani František Halas se v hrobě neobrátil. Je to už víc jak dvacet let. A zatvrzele mocpanští poslali Láďovi do bytu perlustrátory i o jeho šedesátinách: ať chceme nebo ne, stále nás něco nutí k životnímu zpytování.

Potom měl narozeniny Josef Vohryzek. Bůhví, že o lidech ušlech-

tilých a skromných, kteří v sobě soustřeďují originalitu a neokázalost, o lidech tichých, jejichž skutečný význam pro nás všechny vypluje na hladinu až v nějakém úplně nestřeženém okamžiku, se píše tak těžko. Napíšu větu, a hned ji škrtnu, jak si ji představím čtenou Josefovýmá očima. O některých věcech se asi psát nedá. Dobře si problém s blahopřáním vyřešil Jan Lopatka: udělal sborník z Josefových kritických textů, "Kniha Josefova", a Eva Fermánková k ní napsala úvodní studii. S narozeninami vůbec vznikají pěkné knihy. Ladislav Jehlička, jistě ne, aby zastřel své sedmdesátiny, sobě k narozeninám a jiným na výsměch uspořádal sborník Jaroslava Durycha. Ten by byl z letošních oslavenců nejstarší, bylo by mu v prosinci sto let. Svě kmetovství Ladislav Jehlička okomentoval svým známým sžíravým sarkasmem, ale ani se jako kmet nechová, ani tak nevypadá; a protože je v nitru povahy rytíř a taky protože cítí povinnost zachovat obraz času, jak on ho zná a zažil, složil poklonu skutečně rytířskou. Kdo vzpomene Durycha! Kdo vzpomene jednoho z největších prozaiků, které jsme mezi válkami měli! Čapek je povolený, Vančura přikázaný, Durych zakázaný. Zdravím Jehlový narozeniny!

Jedny čtyřicátiny jsme oslavili výletem na Boubín. Je to vrch táhlý, dosud krásný; označení tam jsou stále ještě psaná starobyklým kurentem někdejšího obyvatelstva, na vrcholu má do kamene vytesaný památník kníže Schwarzenberský; naše doba vymyslela pěkný zvyk, že kdo vystoupí na vrchol, zapíše se tam do sešitu a ročně je pak deset vylosovaných odměněno knihou. Prales ale ekologové /?/ právě oplócovali nevzhlednými prkny, prý se narušením kořenů nohama četných návštěvníků zřítíl jeho největší smrk. Prkna a sloupy plotu, jak jinak, tahal nahoru příšerně vymláčenou cestou těžký traktor; a chytrá a rozhodně ekologická schwarzenberská stoka, jíž se i²Boubína bezpečně plavilo dřevo, je na celé Šumavě zničená a stráně jsou rozryty těžkými povozy. I naši ekologové se někdy chovají jako všichni: chrání, co je nic nestojí.

Pak pořádala oslavu Marie Rút Křížková. Její katolictví je jiné než Kousavé Jehlovo. Ať uvidíte Marii Rút Křížkovou zblízka nebo zdálky, s někým nebo samotnou, ona se usmívá: úsměv je její vnitřní rozpoložení. Když bilancovala před obcí přátel, které si pozvala, neřekla prozření, řekla věrnost a víra; neřekla ani hledání, řekla nalezení. Nevím, jak kdo, já měla v té Doubravičce pocit jak v andělském objetí. Pocit, který si má člověk přidělovat jen vzácně: je krásný, a přece trochu z jiného světa. Posoudit to zvnitřku neumím, vím bezpečně jen to, že praví křesťané jsou lidé radostní a pro své okolí vypadají tak dětsky; v knížce Hermanna Hesseho o Buddhovi se tento dojem děckosti připisuje Buddhově velké moudrosti. Z onoho světa

přivolala Marie Rút na své narozeniny i Jiřího Lederera, dárce jejího domu v Doubravičce, jeho ženu Elu s dcerou Monikou přiblížila z ciziny a pozvala i všechny, kdo se v domě kdy narodili, žili a zemřeli. Ze všech míst, do nichž vstupujeme, vyzařuje energie mnoha minulých životů. Tento náš svět na mě horce dýchl z vyprávění Františka Lízny. Psali jsme si do zaopatřovacího ústavu, on mně, já jemu, u Marie jsme se prvně uviděli, je mu letos pětáctýřicet. František Lízna byl odsouzen do vězení za aktivní příslušnost ke katolické církvi a jako takový katolík pečuje teď o dvanáct mužských těl, k nimž chybí rozum. Má tu práci rád; a jestli někdo chce vědět, co to obnáší být křesťanem, ať si ji představí do všech jejích hrozných podrobností. Pak že prý kněžství zabíjí v mužích muže!

Katolictví, spočívající v dobrých činech a ušlechtilém myšlení, jsme pak ještě v noci probírali pod jinou střechou nedaleko Doubravičky, kde se taky budou slavit narozeniny: šedesát tu bude Josefu Císařovskému. A seděl u stolu Klement Lukeš, kterému bude šedesát v listopadu, a František Kautman, kterému bude šedesát sice v lednu, ale protože k silné generaci patří, těch pár dnů se mu pro letošek odpouští, a Klement jmenoval Ludvíka Vaculíka a Karla Kosíka, taky letošní šedesátníky; výročí se na nás hrnou jak velké voda. Od věřících jsme se tedy pod Josefovou střechou ocitli mezi prozřelými, lidsky v tom není takřka žádný rozdíl, rozdíly mezi lidmi vedou úplně jinou čarou, Marie Rút taky prošla prozíráním, nejdřív byla pohanka, pak Rút ze Starého zákona, ^a teď je Marií ze zákona Nového, to je celá naše civilizační cesta; Mariina je dlážděna vírou, naše otřesy a vzápečným rozumováním. Klement to popisuje ve vzpomínkách, František vyprávěl cestou na houby, jak s Josefem končili studia v Sovětském svazu zrovna v šestapadesátém; Rusko asi potřebuje úžasné otřesy, aby se vždy znovu probralo k vědomí o sobě. Po porážce v rusko-japonské válce přišel Stolypin, po dvacátém sjezdu Chruščov, teď se řeč všude stáčí na Černobyl; v souvislosti s Černobylem nelze nepsat o Rusech, současně ale nelze neřict, co nedávno napsal z vězení Adam Michnik o Ukrajincích: že jsou nejnešťastnějším národem Evropy. Možná by Rusové o sobě věděli víc, kdyby dobře znali, co z jejich kultury známe my; František taky vypráví, jak v Leningradě dlouho hledal a pak jen náhodou našel ulici a dům, kde žil Dostojevskij a kde je jeho muzeum; v tom Leningradě, kde je průvodci zmapován architekt každého paláce, každý obraz i dům, a kde se každoročně opravuje i ta pověstná kupka sena! Ráno jsem se probudila v ateliéru, z ^a palahy, ze stěn a ze stojanů na mě hleděly Josefovy obrazy s mužně robustním výtvarným viděním, a když jsem zvedla hlavu, vlasy mi na ní zůstaly, ne na polštáři, jako těm v Gomelu. Jakou z toho ale odvodit naději? Tu, co vyslovil Josef Zvěřina, když řekl, že přímé propojení obrazného textu Zjevení z událostí lidí je zjednodušením? Nebo si mám

přát, aby bylo dost Františků Líznů pro těžkou službu tělům lidí nepravitelně pokažených? A víra? Víru bych jednu měla, ale moc složitou na její vylišení ve fejetonu. Prozření však tu jedno je: že svět je jeden. To si dobře uvědomili všude, kudy mrak přeplul.

A jestli jsem napsala o Boubínu, dlouhé táhlé tesklivé hoře, musím napsat i o údolí Kokořínském. Čechy mají tolik podob! Jedete planinou, dost fádni a nevzhlednou, ani architektura lidového osídlení tu není pěkná, jako je pěkná zrovna v jižních Čechách, v dálce vidíte jakési lesíky, a najednou se silnice propadne a až v hloubi zářezu do krajiny si můžete uvědomit, že krása se netyčí jen nahoru, padá taky dolů. V Josefově ateliéru jsem si na stole všimla, že výtvarník tu píše o Máchovi; Mácha tím údolím chodil pěšky, okolní hrady měl kresbami zmapované, badatelé se prou o to, jestli čísla na kresbách je počet dalších z toho místa obhlédnutelných hradů, nebo počet Máchových návštěv; s Josefem jsme se taky shodli, že Mácha nebyl zvrhlý. A jít údolím dnes a dál pak pokračovat k severu Máchovou cestou, buď by mě do některých míst nepustili, nebo bych si mohla uvědomovat zkázu krajiny těžbou uranu. Hořkost pelyňku nás provází na každém kroku, i nad obzor Jihočechů se vztyčí chladicí věže atomovky. A odbočit severovýchodně, mohla bych se zeptat Václava Havla na Krádečku, v jakém rozpoložení a s jakým posláním on oslaví svou padesátku, a několikanásobná asociace mě od Havla přenesla daleko na sever k Františku Janouchovi, který bude mít letos taky polokulaté narozeniny. František mimo to, že je náš velký přítel, je taky jaderný fyzik, a ve Švédsku, kde se černobylská sféra provalila, atomové elektrárny hájí. Nedávno až prorocky uveřejnil článek o Andreji Sacharevovi, který řekl, že k zacházení s tak strašlivou silou, jako je atomová, potřebuje společnost ke své ochraně demokracii; za tento názor Sacharov dosud sedí v přikázaném exilu.

A muž mi píše, abych nezapomněla, že padesát bude i Milanovi Uhdemu, životní jubileum oslaví letos Vlasta Chramostová, a dole pod tarasem se sousedka chystá na odpolední oslavu svých osmdesátin. Má na svátečních šatech čistou zástěru, oknem včera vonělyx koláče a na sínce ležela poražená kuřata, předtím zeťák vymaloval kuchyň, barva nechtěla chytat, děda sakroval. Na zahrádce sousedce zářivě kvete spousta bílých lilí, má je ve znaku jak francouzští králové. Sousedka se jmenuje Barbora, ale sama se přejmenovala na Marii, byla z toho na vsi politická aféra; když zkoumám důvody toho činu, lilie nehrají podružnou roli. Jako vůbec první kytku, kterou dostala, jí je děda za mlada přinesl od nich z domova, a lilie kvetou na Mariin svátek,

lilie kostelní kvítí, a Marii je zasvěcena kaplička na návsi - jak daleko je tu k přání mít svátek v den, kdy se v kapličce konají slavné poutní mše? Nehledě už k tomu, že Marie dupala patou na hada-ďábla, což Baruška, žena umanutá, nepřestala činit celý svůj složitý život. Mše se už ale v kapličce nepořádají, je s podivem, že se tu ještě za sem tam odklinká umíráčkem, a i pamětníci svévolného přejmenování vymírají. Váza s liliiemi stojí uprostřed svátečního stolu, gratulanti se trousí, taky z národního výboru; děda dnes ovci před kapličku nehnal, dostala seno a děda přechází po dvoře ve sváteční kšiltovce a nažehlené košili; je jasný, slunečný den, hory na obzoru jsou v lehkém světlem oparu, to věští stálost počasí. Obilí žlutne a takhle z dálky je Boubín tajemný.

V Hradišti 2.července 1986

/ O historizujících politických kampaních emigrantského "Práva lidu"-kriticky/

Po publikování "Bohema", skupiny autorů, která nepřesně interpretovala a jednostranně a falešně hodnotila složitou problematiku odsunu většiny Němců z Československa po druhé světové válce a po příkrém odmítnutí skutečně demokratické a odborné diskuse k tomuto pochybenému textu prokázalo zahraniční "Právo lidu" svojí, již dlouho trvajícím kampaní proti Jiřímu Hájkovi a reformním komunistům již druhou cennou službu současným čs. vládcům. Pokud je totiž jejich nesporným cílem dosáhnout toho, aby se Charta 77 vnitřně rozložila v důsledku hlubokých ideových rozporů, hlavně mezi bývalými komunisty a těmi "druhými", pak falešně historizující útok Loewyho /Hájkův apartheid/ a vše to přihlouplé a neprevdivé, co po něm následovalo na stránkách "Práva lidu" /"Hlas Bohemie", stať O. Filipa "O lidech zvláštního ražení", vše v č. 1/86 a mnohé jiné diskusní příspěvky/ zcela zapadá do režimního taktického postupu proti Chartě, dle starořímského "Divide et impera". Je potěšitelné, že na Hájkovu obranu vystoupili katolík Zvěřina, stejně jako evangelík Šimsa, či relativně mladý a v politice se rozhlížející P.Pospíchal. Rozhodně vystoupili i početní další chartisté/rozličných politických a světových názorů/ v dopise, jímž protestují proti skandalizačním statím, publikovaným v P.L. Píší zde: "stále větší snutek se nás zmocňuje, když sledujeme diskusi vašeho časopisu o Jiřím Hájkovi. Nechápe se jí, nerozumíme jí a děsíme se toho, jak se myšlení a cítění tolika čs. exulantů vzdaluje myšlení a cítění našemu. Žlučovitá zloba, potřeba vynášet nesmiřitelné rozsudky na základě poplětených informací, touha kádrovat naše spoluobčany a určovat, kdo smí bojovat za lidská práva a vyjadřovat se k poměrům v Československu - to všechno na nás z vašeho časopisu vane a z toho všeho jsme velice stísnění.

Přátelé, prosíme vás, v našem společném zájmu, vzpamatujte se!" /V Praze 14. IV. 1986, následuje 30 podpisů signatářů Charty 77/

Upozorňuji též na kritickou recenzi Kaplanovy studie "Das verhängnisvolle Bündniss" z pera M. Häbla. Neboť "pohoršení" vzešlo z Kaplanových historických prací, přesněji z chýb, jichž se v nich dopustil.

Pevně věřím, že z tohoto útoku Práva lidu bok po bok s dnešním pražským režimem /P.L. toho proti Hájkovi napsalo kvantitativně skoro tolik, jako pražský režim těsně po podpisu Charty 77 v R.P. a kvalitou argumentace si s R.P. klidně může podat ruce/ vyjde Charta jako maličký David vítězně, proti dokonce dvěma Goliášům. Jako hájitel politické morálky, dnes tolik vzácné v politice obou supervelmocí a jejich ideologických trubadúrů.

Myslím si však, že v téhle kampani P.L. jde o mnohem více, než pouze

o osudy Charty 77 či o hodnocení role "exkomunistů" v ní/mezi nimi i J. Hájka/. Do kampaně P.L. proti Hájkovi se velmi silně promítá permanentně planoucí a vždy s novou intenzitou obnovovaný spor o "pražské jaro".

Zejména pak o míru odpovědnosti těch či oněch jeho skupinových aktérů za trpkou porážku a vše to hrůzné a národní morálku deptající, co u nás následovalo a trvá již plných osmáct let a co vládcové označují oním krotkým termínem "normalizace"....

Uznáme-li pak, že historie je "magistra", učitelkou, návodem, čeho se vyvarovat, co preferovat a oč usilovat do budoucna, pak tato kampaň Práva lidu i odpovědi na ni z rozličných politických pozic, rozličné poznávací úrovně, to vše představuje pokusy nalézat odpověď na složitou a osudově důležitou otázku: C O D Ě L A T ?, aby se náš neblahý státní a národní osud změnil k lepšímu. Co dělat doma, a ovšem i v oblasti zahraničně politické.

Bylo-li publikování "Bohema" naprosto zřetelným torpédem proti sociálně demokratické/německé/ "Ostpolitik", pak útoky proti Hájkovi chápu jako nepřímé torpédo, zaměřené stejným směrem. Torpédo, které více než na Hájka cílilo na Brandta či Raue, na nové prvky v dosavadní "Ostpolitik /viz kupř. společné úspěšné jednání SED a SPD, je nání v Praze a j./ dnešní německé sociální demokracie a, což je daleko závažnější, na nové prvky v politice Socialistické internacionály, jež představují pozitivní resonanci na Gorbačovovy odzbrojovací návrhy. Tak kupř. ve "Vídeňské výzvě" Socialistické internacionály, přijaté jednomyslně 15-17 října 1985 se mj. praví: "Socialistická internacionála je zvláště znepokojena nebezpečím přenesení závodů ve zbrojení do kosmu a vyzývá obě strany, aby se vzdaly akcí jako jsou testy antiraket a satelitů. - Socialistická internacionála již prohlásila, že odmítá strategickou obrannou iniciativu /SDI. a podobné koncepty... Socialistická internacionála vyzývá Spojené státy a Sovětský svaz, aby zahájily odzbrojování a za tím účelem:

- potvrdily svůj závazek respektovat dohody SALT I. i SALT II a po r. 1985 a upustily od jakýchkoli opatření, která by mohla tyto dohody podkopat...

- se dohodly na moratoriu na zkoušky atomových zbraní, která by vstoupila v platnost od ledna 1986 a aby v r. 1986 začaly pracovat na obsáhlé dohodě o zastavení jaderných zkoušek..." atd. atp. - "Každé lehkomyšlné odmítnutí nabídky na odzbrojení škodí mezinárodnímu porozumění, stabilitě a míru. Konstruktivní návrhy na snížení počtu jaderných zbraní, které Sovětský svaz učinil v Paříži, by měly být důkladně zkoumány".

Je víc než očividné, že /na curyšském jezdu v r. 1983 vítězná / frakce emigrantské sociální demokracie neplane nikterak vřelým souhlasem s takovýmto postoji Socialistické internacionály /o členství v níž dosud marně usiluje/ a spíše projevuje sympatie k zahraniční, zřetelně proreaganovské politice CDU-CSU, včetně jejího koketování s "landsmannschafty"!

Tyto všechny momenty /plus osobní dopis, který jsem obdržel od O.

Filipe z Münchenu a v němž omlouvá, zmírňuje a vysvětluje své postoje v punktu Danubius-Bohemus a ve "věci" J. Hájek/ mě inspirovaly a podnítily k rozhodnutí realizovat již dávňější záměr: vyslovit se stručně k otázce míry odpovědnosti za neblahé rozdrčení nadějí "pražského jara" u jednotlivých hlavních skupinových aktérů i k otázce daleko nejzávažnější: jakou politiku dělat dnes pro dohledné "futuro". Nepsal jsem redakci "Práva lidu" otevřený dopis, který následuje a v němž se snažím kampaň proti J. Hájkovi zasadit do rámce širších a hlubších dějinných souvislostí. /Následuje přesný text otevřeného dopisu redakci Práva lidu; na vědomí red. Svědectví a spisovateli O. Filipovi/:

Pokusím se v následujícím textu odpovědět, pokud možno věcně a "sine ira et studio", na již dlouho trvající kampaň proti Hájkovi a reformním komunistům, jež toho nežádoucího "ira et studio" obsahuje, dle mého mínění, hodně!

1/ K Filipově stati v č. 1/86: "Pražskou výzvu" formulovali v primární, posléze nepřilíš změněné podobě jíní lidé a nikoli J. Hájek, který se podílel na textu pouze ve stadiu "připomínkového řízení". "Exkomunisté" v Chartě nemají žádný vlastní "monolitní" klub a zastávají naprosto svobodně často vzájemně protikladné názory, dle povahy dané otázky. Jako příklad uvádím sebe sama. Odmítl jsem "výzvu" signovat právě proto, že se mi zdály formulace k německé otázce iluzorní a v polemickém příspěvku jsem pochvalně citoval čelného sociálního demokrata H. Reua. Z téhož důvodu tehdy Pražskou výzvu nepodepsala řada dalších chartistů, bývalých dost vysokých funkcionářů KSČ, kdy názory některých na mezinárodní problematiku - mé rovněž - se dnes blíží názorům německé soc. dem. a názorům Socialistické internacionály, vyjádřeným ve vídeňské výzvě z podzimu 1985. V té souvislosti poznamenávám a táži se: přetiskli jste ji vůbec v P.L., souhlasíte s ní, popularizujete ji? Nebo jste v tomto punktu ponechali monopol vídeňské "Korespondenci č. 1. z prosince 1985, odkud jsem si ji - s vnitřním souhlasem - přečetl já? Mám jistý dojem, že vás moc "nejde pod vousy", protože se v mnohém nebezpečně blíží názorům s. Gorbačova? Nebo se mýlím? Přesvědčit se dám vždy!

Pane Filipe, jakápak manipulace a "vůdčí role" obratných komunistů v Chartě? Jaká to koryta a sinekury sbírá J. Hájek? Leda to, že nad ním viselo v desetiletí 1970- 80. Při prvním zářevném projevu touhy po hegemonii by nás, "exkomunisty" ti "druzí" právem hodně rychle umravnil! Charta 77 nemůže za to, že by z ní někteří lidé v zahraničí, kteří se beznadějně "utrhlí" od domácích politických realit, chtěli udělat organizovanou prptirežimní opozici, velice zranitelnou a rozdrtitelnou.

2/ K "historizujícím" útokům a klevetám proti Hájkovi a reformním komunistům vůbec:

e/ Historik Kaplan a papouškující vlci na stránkách "Práva lidu" jako by ani neznali poválečný "Program akčního výboru čs. sociální demokracie", kde se v kapitole C : "Sjednocení dělnického hnutí" píše na str. 19:

"Jednotná strana socialistická bude jako hlavní představitelka pracujícího lidu měst i venkova rozhodujícím činitelem při vybudování nového státu a hlavní složkou Národního bloku..Vše, co se staví tomuto sjednocení v cestu, ať jsou to rozpory osobní, nabyté pozice v té či oné straně, vzájemné rekriminace a stížnosti z minula, vše to musí ustoupit před velkými cíli, který máme před sebou a jehož lze dosáhnout jen jednotným úsilím všech socialistů republiky"...

Jako vysokaškolský student jsem poslouchal mimo jiných i Heralda Leskiho, J. Hájka, Bernarda, Patzaka, četl jsem Nenniho. Všichni mluvili stejnou řečí: hovořili o nutnosti vytvořit novou, lidovou demokracii, kráčet specifickými československými, tedy demokratickými cestami k socialismu, bez nutnosti nastolit tzv. diktaturu proletariátu/ve skutečnosti diktaturu zbyrokratizovaných stranicko-státních špiček/. Stejně hovořili z druhé strany J. Stalin/rozhovor s Laskim/, K. Gottwald, R. Slánský, či A. Zápotocký.

Chápu, že se sociální demokraté v plném "rozpuku" studené války, kterou nezavinili pouze stalinisté, horce těžce rozhodovali. Ti levicoví /a Hájek k nim patřil již od studentských dob, přes dobu, ztrávenou v koncentráku, a jsem přesvědčen, že až do dneška/, viděli dilema doby takto: buď demokratická cesta k socialismu, zaručující mimo jiného, aby se nikdy neopakoval Mnichov s hrozbou genocidy českého a slovenského národa nebo obnova kapitalistických pořádků/s hegemonií postavením znovusjednoceného Německa, kdož ví, jakým směrem se vyvíjejícího/, jak se již tehdy rýsovala po vytlačení komunistů z vlád ve Francii, Itálii i jinde. Samozřejmě, že se do jisté míry/v německém punktu nikoli/ mylili. Dilema bylo ve skutečnosti jiné: buď stalinistická byrokratická, a svojí podstatou antisocialistická diktatura nebo obnova kapitalistických pořádků, zajisté s jistou perspektivou, či jistotou formální, omezené viz kupř. Mills "Mocenská elita"/ buďžlázní demokracie. Ti druhí, "pravcoví socialisté" viděli dilema asi přece jen přesněji. Neváhali vyslovit i terminus "správněji". Ovšem byli iluzionisty, pokud soudili, že ta druhá cesta je u nás realizovatelná. Kloumali se k názoru, že pokud jsme byli mocensky totálně začlenění do sovětské zájmové sféry, "s mrsklo" se nám opravdu realistické dilema na ono skrcňoučké: buď "jen" v sovětské sféře vlivu nebo jako součást monolitní sovětské říše. Levicoví sociální demokraté, pokud to bylo v jejich slaboučkých slátech, snažili se o realizaci toho prvního. Vůbec si nedovolují tehdejší volbu tzv. pravcových

socialistů kritizovat. Nejméně demagogickým a "agenturním", že se stali zrádci svého výše citovaného prohlášení o sjednocení stran dělnické třídy v jedinou. Poznámám pouze, že se tím definitivně, alespoň do sklonku tohoto tisíciletí, vyřadili z řádku těch, kdož mohou v pozitivním směru ovlivnit chod věcí u nás i v "soustavě". Z mého profesního, politologického /nikoli z etického!/ vidění věcí ve "zkoušce státníkově" beznadějně propadli.

Z oněch levicových některých, zdizgustování poměry padesátých let, dali ruce ^{dvě} od politiky, avšak jiní-Hájek patřil mezi ně- nerezignovali a na "postech", jež zastávali /bez podílu na skutečné moci ve straně a státu/ dělali politiku možného, jež náhle dostala nové, nadějně ostruhy na památném XX. sjezdu KSSS v r. 1956 a vrcholila "pražským jarem" 1968.

Proti "Hlasu Bohemie" v té souvislosti polemicky poznamenávám, že Hájek učinil na postu diplomata mnohé, aby dopomohl prodrat se vpřed "duchu Ženevy", myšlenky mírové koexistence systémů. A není pouze jeho vinou, či vinou N. Chruščova, že tato politika narážela na nepřekonatelné bariéry, také ze strany militantních sil Západu. A pokud jde o rok 1968, jsem přesvědčen, že kdyby se ho dožil politický realista dr. Beneš, dělal by tutéž odpovědnou politiku, jako J. Hájek. Včetně aktu odvolání věci Československa z Rady bezpečnosti, pokud se rýsovalo jakés takés "řešení" odchodu cizích vojsk ze země na základě čs. sovětské dohody. Nebo snad si "Bohemie" myslí, že by USA šly do války proti SSSR ve věci Československa? Johnson šel klidně odjel na svoji farmu..Měl Hájek připustit pouhou propagandistickou, Československu škodlivou a lícoměrnou lícitaci Západu?

b/ K té Kaplanově agenturní verzi. K té šifře E- 21 .- Po první státníci na sklonku r. 1947 jsem dělal několik měsíců tajníka OV KSČ na Kladně. Tajník KV KSČ Hejduk tamtéž měl podrobný opísmenovaný a očíslovaný seznam a charakteristiky "levých", "pravých", "středasů" nejen sociální demokracie tehdejšího, asi šestiokresového kraje Kladno, nýbrž i jiných politických stran, vrchních četnických strážmistrů, velitelů posádek vojska a pod. Jsem přesvědčen, že na "úvéácké", nejvyšší rovině existují fascikly s písmeny, čísly a charakteristikami také B. Laušmana, V. Bernarda, B. Vilíma, či V. Majera. Hájek byl prostě na těch komunistických aparátnických záznamech mezi těmi, kdož s komunisty otevřeně, v souladu s výše citovaným poválečným prohlášením celé soc. dem. spolupracovali, jsouce k tomu podníceni svým socialistickým a protikapitalistickým přesvědčením...

c/ s většinou bývalých sociálních demokratů se mi jako "patentovanému" /s výjimkou dátky jsem před definitivním vyloučením v r. 1969 "procválal" všemi stranickými tresty/ reformnímu komunistovi moc dobře spolupracovalo. Musím svědčit, že hajzlíků mezi nimi bylo opravdu málo. Z "vyšších" kádrů vzpomenu nanejvýš min. spravedlnosti Němce/proti němuž

jsem ovšem v P.L. nezaregistroval ani špetku kritiky/. Ani ten Fierlinger nebyl tak špatný, jak ho v "Právu lidu" líčíte, Také on dělal politiku "možného" v rámci vojensko-politicko-ekonomického bloku, jehož jsme byli a zůstali neoddělitelnou součástí. Na prosincovém plénu ČV KSČ přirovnal Fierlinger režim Novotného k režimu perských satrapů. V r. 1968 zastával jednoznačně pozice Akčního programu KSČ. Jenom dodával ustaraně: "Já je moc dobře znám. Tohle oni neztráví. A zasáhnou!" - Žel, měl pravdu! I ten zaujatý dnešní Kaplan musil párkrát ve svých pracích přiznat, že Fierlinger, pokud mohl, pomohl svým bývalým soc. dem. druhům. Byl ovšem jen "trpěným" členem Politbyra. Ani ti plnoprávní nemohli moc dělat ve prospěch trpících. Na vlastní uši jsem slyšel od M. Zápotocké, jak v jistých dobách několikrát za den volala manželovi do práce, aby se přesvědčila, jestli sedí ještě za pracovním stolem předsedy vlády, či presidenta republiky nebo je už "zbalený" v Kolodějích... Zaujatý Kaplan v jedné ze svých prací uvádí, že Zápotocký byl všemocným Stalinem oceněn velmi nízkou: jako nepoučitečný a nepolepšitelný socdemák! A odtud už byl k mučírnam jen kousek! Takové byly prostě ty stalinské "ocelové" doby!

King. Růžičkovi v této souvislosti poznamenávám, že je vymyšlenou konstrukcí tvrzení, jako by Hájek spoluvytvářel zákon 231/48. O to se postarali jiní.

Pokud jde o studenta Müllera, snažil se Hájek "přehrát" ho na smířlivěji naladěné akademické funkcionáře a "odehrát" ho z "péče" neúprosných vyšších stranických orgánů. Nakonec byl předseda ČZV KSČ fakulty Stráka, můj přítel, stejně jako ministr, bezmocní proti ortelu vyloučit Müllera ze studia, který vynesl asi s konečnou platností vedoucí oddělení školství a vědy a vedoucí tajemník MV KSČ M. Vaculík /který se později Müllerovi omluvil nejen formálně, ale především svými znamenitými postoji v roce 1968/. - Ostatně Hájek měl, jako ministr školství té doby, ještě jiné, soudím důležitější starosti. Mimo jiného prosadit demokratický vysokoškolský zákon i prosadit situaci, ve které by nadaní synové kohoutli mohli studovat na středních i vysokých školách.

d/ Pane Filipe, vůbec nemohu pochopit, proč jste mi v soukromém dopise napsal neprevdivý soud: "Měl jsem to v ČSSR s vámi, bývalými soudruhy, zatraceně těžké. Když se teď s nimi v Evropě setkávám, vysílám si, že skoro všichni jsou nyní dobrými přáteli, nemohu se ubránit otázce: kru - cingl, Oto, jak by s tebou asi zatočili, kdybychom nebyli na tom zatraceném Západě, ale v Československu, ty opět "živel" a oni zase u moci?"

Spal jste v "osmašedesátém" nebo byste se měl léčit ze zapomětlivosti?

V osmašedesátém jsme ještě zdaleka nebyli plně u moci, a přece:

- Akční program KSČ ruší kádrový strop pro nestraníky;
- protíhají dalekosáhlé rehabilitace všech, již beze zbytku propuštěných /mnohdy dávno před osmašedesátým/ "politických";
- vyhlášeno a plněno demokratické pojetí vůdčí role strany, partnerské vztahy mezi stranami Národní fronty /tohle byl nejenom hlavní bod příčin mého trestního stíhání r. 1970 - 80, nýbrž byl to pro Sověty nepřekročitelný limit, jak vás, nepoučitelné demokraty "an sich" /řečeno s Kantem/ poučuje - marně - jak vidno, vynikající maďarský emigrant Pierre Kende ve Svědectví č. 56/78/;
- totálně zrušena cenzura se souhlasem předsedy vlády Černíka a místopředsedy Husáka a proti protestům Z. "lynáře /viz jeho Nachtfrost/ a také proti protestům mé maličkosti, neboť ke škodě obrodného procesu a ku prospěchu kremelské vládnoucí byrokracie /která hledala zámlinky k tankové intervenci a také je, díky některým žurnelistům, přípravným výborům soc. dem. KANu a K 231 získala. a dost průkazné a pádné/. - A mnohé jiné.

A to nás ještě v zahraničí podezříváte z "despotismu", z "antidemokratismu"? Co jste udělali vy, "ti druzí" pro ro, aby k té osudové invazi naší republiky tankovou a letečnou přemocí jedné ze supervelmocí nedošlo?

Klacky pod nohy nám, politicky uvažujícím a jednajícím reformním komunistům házeli ne pouze bilakové a jim blízcí, nejen mocní "rudí bratři", kteří se zdaleka nadrželi jen svých rezervací, ale i politicko-takticky nezkušení zahraniční a domácí antikomunisté.

Zajisté, že si ze zahraničních sociálních demokratů nejvíce vážím soudruhů Luži ^{š1} Janýra. To ovšem nic nemění na mém postoji k soudruhům Janýrovi, Bechyněmu, Munzarovi, J. Kohoutovi v r. 1963, když se pokoušeli, zajisté, že nikoli z pozic antikomunismu, ale z pozic demokratické, socialistické opONENTURY vládnoucí straně znovu sociální demokracii obnovit /založit/. Nepochybuji, jako jsem nepochyboval tehdy, v r. 1968, že to bylo dobře míněné dílo, ovšem objektivně poslouživší té druhé, brežněvovské straně. Ono ústřední heslo různých formujících se organizací "nechceme demokratizaci, chceme demokracii", bylo zajisté vyjádřením demokratičnosti, ale nikoli politické prozíravosti jeho autorů a rozšiřovatelů.

My jsme tehdy doufali, že náš národ jako celek, u vědomí nezměnitelného mezinárodního postavení Československa na bázi střízlivého Akčního programu KSČ podpoří v naší snaze dostat se doopravdy plně k moci/u níž jsme ještě ani za prvního tajemnictví Dubčeka plně nebyli - chápáno z ryze mocenského hlediska/ s jediným cílem: sbychom tu moc, zajisté postupně, s úvahou všech mezinárodních a vnitřních limitů, předávali do jedině oprávněných rukou samosprávného, surchovaného lidu Československa. Zejména ovšem s vědomím všech limitů, jež tomuto procesu staví v cestu naše postavení mezi supervelmocemi, naše nezměnitelná přináležitost k Varšavské smlouvě a RVHP!

Vážení soudruhu Janýre! Ti dva docenti, kteří Vám úspěšně mařili pokus o znovuzaložení sociální demokracie ve velké posluchárně filosofické fakulty někdy na poč. léta 1968 se jmenovali Duran/dnes dílící v emigraci a nesmírně tesknící po domovině/ a Kohout/dnes dílící doma a doma také holdující, bohdá v lepších poměrech, než jsou dnešní, zemřít; a aktivně za ně bojující/. Učinili tak v dobré, chvályhodné a ušlechtilé snaze: vzít Brežněvovi vítr z plachet! Vzít mu důvod, či záminku k vojenské invazi naší vlasti! Stejně moudré a ušlechtilé důvody vedly J. Hájka k tomu, že spolu s mnohými jinými členy a funkcionáři soc. dem. se postavil proti znovuvytvoření sociální demokracie v r. 1968.

Upozorňuji v té souvislosti na svoji rozsáhlou práci: "Kritické poznámky k literatuře o r. 1968 v Československu"/asi 270 stran/- ocitla se již v zahraničí - kde cituji z Havelky a Pošusty důvody proti znovuzaložení soc. dem. A dále upozorňuji, že zde zaujímám i principiální odmítavé stanovisko k zcestné - ovšem doma i venku hodně čtené a pozitivně přijímané práci bývalého ortodoxního člena KSČ - pseudonym- Sládeček: "Osmašedesátý", kde autor znovukládání soc. dem. nekriticky a z politologického hlediska nevědecky "fandí".

V té souvislosti Vás upozorňuji, p. Filipe, že se dopouštíte zásadní chyby, pokud nerozlišujete mezi komunisty reformní od dogmatických a pokud neodlišujete jednotlivé fáze našeho poválečného vývoje pod vlivem obou proudů v komunismu. Stručně vyjádřeno, byla tu etapa "národně frontovského", v podstatě svérázně koaličního vývoje do r. 1948, etapa kulminace stalinského teroru 1949- 54, etapa "tání"/výraz I. Erenburga/ - 1953 - 4 - 56, etapa reformního pohybu - 1956 - dvacátým sjezdem KSSS počínaje - až 1964, do pádu N.S. Chruščova, etapa přešlapování a stagnace za éry svérázného neostalinismu Brežněva.

V tomto obecnějším rámci, pokud jde o ČSSR, byla tu výrazná etapa 1962-3 - 68, kdy dvacátým sjezdem KSSS inspirované nejlepší síly v KSČ - Hájek k nim patřel nejméně od r. 1962, a spíše ještě dál dozadu též a ve svém dopisu Právu lidu je s tím svým datem 1968 přespříliš skromný - zahájily a úspěšně, až do srpna 1968, vedly proces renesance komunismu, proces stále hlubších reforem politického i ekonomického systému. Po invazi provedli čs. vládcí, dodnes u nás panující, prudký obrat a totálně zdecimovali obrozující se Komunistickou stranu Československa brutálními čistkami.

Jaká fakta Vás, pane spisoveteli Filipe, jakož i Vám názorově blízké, vystupující na stránkách Práva lidu i jiných emigrantských časopisů, vedou k povrchním, paušalizujícím soudům? Jaké vpravdě vyšínuté myšlenkové pochody vás vedou k "pochrochtávání" si nad tím, že jsme my, reformní komunisté, byli zbaveni té napatrné části moci, již jsme se do r. 1968 těšili? Nad tím, že jsme dostatečně staří, abychom se k té moci již nikdy nev

vrátili? Možná s tím stářím/pouze/ máte pravdu. Avšak pokud věříte v Boha, měl byste se k Němu dnes a denně modlit, aby po nás, reformních komunistech "vstali noví bojovníci". Pokud v Boha nevěříte, měl byste v tento proces alespoň doufat! Neboť:

x x x

3/ Nechtě se na mě odpovědná redakce Práva lidu nezlobí pro moji otevřenost a upřímnost! Sociální demokracie, ať zahraniční nebo nějaká domácí, žijící v hluboké ilegalitě, národ nezachrání a nedovede ho do "země zaslíbené".

Četl jsem s vnitřní libostí a téměř s plným souhlasem programové prohlášení sociální demokracie na curyšském sjezdu. Ovšem jako politolog, navíc prožívající denní empirii "normalizovaného" Československa, bych je nikdy nepodepsal. Vy, pane Filipe, a mnozí další delegáti sjezdu jste asi měli příjemný pocit, jak jste zvednutím ruky pro tuto rezoluci "pomohli" našim národům, "trpícím pod knutou dnešních vládců".

H O U B E L E S I

Tedy si ten text, kromě "pídílů" po zahraniční literatuře mého typu, přečte pár lidí, kteří si vnitřně, pro sebe, říkají: hezky se to čte, ale jsou to pohádky pro politické dětičky! A pokrčiv rameny nad mírou zpozdilosti nenapravitelných, ale jinak, kupodivu, učených utopistů a iluzionistů, přejde k zápolení s nepřiliš příjemnými každodennostmi našeho "reálného socialismu".

J,ž v roce 1980 jsem napsal: "soudím, že plodné a situaci adekvátní by bylo úsilí zformovat a snažit se uvést v praxi nějaký soubor bezprostředních progresivních alternativ k dnešní politické, ekonomické, sociální a kulturní i mentální situaci a skutečnosti. Alternativ poněkud méně liberálních, než byl Akční program obrozující se KSČ v r. 1968. Při neformální kooperaci odborně a politicky vyspělých/a přitom do strany a do státní moci se neintegrujících/ nonkonformistů s oněmi současnými konformistů, třeba i v řídicích složkách, jež jsou méně ideologizující a zároveň i odborně i politicky schopné vidět celou hloubku a katastrofičnost zostrujících se ekonomických, politických a morálně politických rozporů a majících z rozličných pohnutek vůli a odvalu tyto rozpory v pozitivním směru řešit" . - Na tomhle textu, psaném před pěti léty, trvám dodnes.

V této souvislosti nemohu než negativně hodnotit sociálně demokratické emigrantské Právo lidu v jeho dnešní podobě. Soudruzí, či pánové! Jste jednoznačně obrácení do minulosti! Nevíc nazírané v deformované podobě ideologie, jakožto, dle Marxe, falešného vědomí. Je primitivismem, a hlavně, neužitečností, číst si levity za- oboustranně- pokaženou minulost. Jde o to, hledět bez omezených stranických brýlí mámení/KSČ i soc. dem/ do budoucnosti.

Vy stojíte- Filip marně předstírá rádoby silácky, že nikoli- před problé-
mem vyrovnat se s "Ostpolitik" /dle mě prozíravou, akceptovatelnou a proes-
zovatelnou/ německé sociální demokracie a Socialistické internacionály.

My, exkomunisté, máme před sebou velký problém a úkol pochopit i podsta-
tně ovlivnit v ČSSR nový impuls v SSSR, způsobený Gorbačovovými inicia-
tivami.

Nezdá se vám, že vzhledem k těmto kardinálním problémům bychom měli
zanechat žabomyších válek o minulost a zahledět se, pokud možno společně,
do toho neprobádaného a těžko probádatelného "futura"?

Váš oddaný

/vždycky k vám přátelsky kritický/

Luboš Kohout, Praha 2, Varšavská 24 120 00

Post scriptum:

J. Hájek nenapsal jenom vskutku slaboučkou brožuru proti "pravicovým
socialistům". V r. 1946 publikoval vynikající studii: "Mezi včerejškem
a zítřkem", kde s využitím mnoha pramenů prokazuje vinu jak komunistů,
tak sociálních demokratů na nacistickém triumfu 1933 a později. I jiné
práce autora, dokonce i ty, jež patří období vrcholu stalinské éry, jsou
pozoruhodné, přínosné i podnětné. Vzpomena pouze práce "Wilsonovská le-
genda v dějinách ČSR", z r. 1953. Zajisté, že zde jsou četné formulace,
které by nepoužil dnešní, mnoha léty stalinismu poučený Hájek. Přizní-
vě se však i tato práce liší od dnešních prací mlynáriků a keplandů pře-
devším vyčerpávajícím využitím a citováním dostupných pramenů, vrcholí-
cím v poznání imperialistického charakteru tehdejší politiky USA. Další
práce dr. Hájka, zvláště ty, jež napsal po potlačení "pražského jara",
se vyznačují rovněž úctou k prověřeným pramenům a navíc i moudrostí člo-
věka, poučeného mezníkovým rokem 1968 i vývojem, jenž po něm v našich i
evropských rozměrech následoval. Jen houšť prací tohoto typu! Prohlubu-
jících naše poznání čerstvé, nedávné historie a představujících návod
k budoucímu, moudřejšímu, bohdá, počínání. Samozřejmě kritiky funšovaných
recenzentů hodných.

Vše při starém

To bylo řečí o nadějném jaru, když přicházely zprávy o kádrových změnách v Moskvě a okolí. Téměř denně se objevovala nová jména ve stranickém a státním aparátu a potěšitelné bylo, že staří neodcházel do neznáma, ale do penze. Kdekdo si říkal, že se to snad i u nás hne aspoň trochu, opět se však ukázalo, že pravdu měli pesimisté, což jsou prý dobře poučení optimisté.

"Poučení" je to správné slovo. Seminář k němu uspořádaný už vloni na podzim mohl každého soudného člověka poučit, že se u nás pranic nezmění, už proto, že byl náležitě posvěcen právě tam, kde někdo hledal spásu. Ne každá reforma musí končit obrodným procesem, vyloučeny nemohou být naopak procesy zcela jiné. Zbožná přání jsou jen velmi nedokonalým hnacím motorem a neřeknu jistě nic nového, když připomenu, že ani ta jejich ekonomická reforma nepřekročila zatím rámec z konce našich padesátých let. Něco sice léčí, ale neužravuje. Nejde přece o vady na kráse, nýbrž o vady přímo systémové.

Ale dost reminiscencí; když se podíváme na sedmnáctý sjezd KSČ pod zorným úhlem sedmadvacátého z Moskvy, ani se víc čekat nedalo. Tam se mohli distancovat od minulé dvacetileté nehybnosti, kdežto ti zdejší by se museli distancovat sami od sebe. A proč by to dělali? Už stará selská moudrost velí nepřepřehat, když vůz jede z kopce. Tohle si pochopitelně nepřipouštějí, jsou naopak přesvědčeni, že u nás všechno plyne jaksi spořádaně a dokonce si myslí, že dnešní trend v Sovětském svazu je vlastně jen potvrzením toho, co se u nás odehrálo začátkem sedmdesátých let. Aspoň někteří ideologové se tím chlubí, ale na sjezdu přece jen slovo nedostáli. Tam byla předem určena jako leitmotiv kritika, ovšem pouze do určité výše a v pečlivě vybraném sortimentu.

Tak třeba brněnský tajemník uvedl, že v jeho kraji bylo odvoláno devatenáct vedoucích kádrů a stranicky potrestáno 1122 technickohospodářských pracovníků za morální poklesky, trestnou činnost a za neplnění úkolů, ale veřejnost si z takového dílčího údaje stěží udělá obrázek, jak to vypadá celostátně a stejně se nic nedoví, co se komu doopravdy stalo. A konkrétní výčet nedostatků zase příliš dobře známe z tisku a hlavně z každodenního života. Obyvatelé Východočeského kraje přece vědí, že v opravnách jim leží 1800 televizorů a dalších elektrických spotřebičů a že hradecké EREMO se víc zabývá záručními než běžnými opravami. Bratislavští pacienti taky poznali, že na tisíc lidí připadá jen pět lůžek v nemocnicích a v Praze to asi nebude lepší. Spotřebitelé určitě přišli na to, že hostivařské Barvy a laky nevyrábějí tolik, kolik by měly, a vůbec je nezajímá nedostatek komponentů. Severočeši jsou si

vědomi, že v jejich kraji je málo učitelů nebo že odtud valem utíkají lékaři, a nejradši by kvůli špatnému ovzduší utekli taky. Ostravští horníci už jistě sami pochopili, že v éře vědecko-technické revoluce chybějí trvanlivá dláta a výztuž s větší únosností i stříkácí zařízení rychle tuhoucích betonových směsí. Notoricky je známo, jak všude stárne strojný park a nová technologie je v nedohlednu nejen v západočeském potravinářském průmyslu a v severočeských textilkách. A jestli si slévač Kubeš stěžuje, že už deset let nemají finance na nový nakladač, mohl by začít počítat, kolik se muselo vynaložit na pobyt 127 zahraničních delegací, na výkrm a ubytování delegátů, na výzdobu a policejní i vojenskou ostrahu pompézního sjezdu. Zjistil by, že nakladače za ty peníze pořizené by se do ČKD ani nevešly.

To všechno jsou konkréta, mezi ně patří ještě kapající vodovodní kohoutky, dlouhé výrobní lhůty při vydávání knih a špatná kooperace v podniku Elektro-Praga Hlinsko. Nejsem si však jistý, zda železářny v Podbrezové kritizují či se chlubí tím, že v hutnických provozech, kde dříve dělali jen muži, je dnes zaměstnáno čtyřicet procent žen, a jestli je třeba hodnotit kladně nebo záporně údaj, že studené válcovny Východoslovenských železáren musí třicet pět procent výrobků použít k méně náročným účelům. Třeba to dříve bylo ještě víc.

Zajímavé se zdálo být nepřímé klání mezi pražským a bratislavským tajemníkem, když první tvrdil, Bratislavské automobilové závody nejsou dostatečně využity, a druhý si stěžoval, že vážne dodávka technologie, zřejmě české. Ale jinak pohoda, převážná většina kritických hlasů se nesla v rovině obecné: Nedostatečná modernizace, chátrání bytového a jiného fondu, zhoršování životního prostředí, špatné subdodávky, málo náhradních dílů, nezdravé šturmování, neblahé změny plánu, aby všichni byli tzv. dobří a brali prémie, opožďování za světovým vývojem a jiné objektivní potíže, které může odstranit jen "někdo nahoře". Takhle doslova to řekla delegátka z Polovodičů a div nepohlédla k nebo s prosbou, aby se konečně něco stalo, ačkoli odpovědnou radu bohů měla přímo před sebou.

A ještě musím ocitovat tři věty ministra Válka: "Pokud je pravda, že historie je učitelka života, chodili jsme asi často za školu. Měli bychom se smířit s tím, že my osobně nemusíme mít patent na rozum. Pravda se rodí ve sporu, nepřivádějme ji na svět císařským řezem." - K tomu bych dodal: Zatím se u nás spory o pravdu končívaly obvykle interrupcí za asistence Bezpečnosti, jak jednoznačně vyznělo z diskusního příspěvku ministra vnitra.

Nejvíce mě však zaujala slova místopředsedy české vlády Ladislava Adamce: Zamýšlím se, s kým budeme dlouhodobé záměry uskutečňovat. /To by mě taky zajímalo./ - Některá generace musí více sít a druhá více

sklízet. /Tu sklizeň jí věru nemusíme závidět./ - Mládež těžce nese opožďování za světovým vývojem, chápe jako křivdu, když musí dělat na zastaralém technologickém zařízení. /Kdežto těm starším je to asi jedno./ - S programem stálého dohánění nejvyspělejších zemí nemůžeme mezi mladými lidmi natrvalo uspět. /Leda by otevřeně přiznali, že se o to marně pokoušíme skoro čtyřicet let, a něco s tím už konečně dělali./ - Umění odejít má koneckonců řešit každý jednotlivec sám. Ale mnohé závisí na tom, jak vhodné podmínky vytvoříme pro důstojný odchod v nejpříhodnější době. /Jen jestli jsme tu chvíli už nepropásli./ - Na vedoucích místech zůstávají málo výkonní, nepružní lidé jen proto, aby se odchodem do důchodu prudce nesnížil jejich životní standard. /Asi mají ještě málo./ - Žádné zařazení nelze chápat jako doživotní. /Na čtyřech minulých sjezdech byl sám svědkem, že na to spoléhat lze./

Jen pro upřesnění: Jeden člen ústředního výboru je tam už čtyřicet let, osm členů a jeden kandidát od roku 1962 a skoro dvacítko od třináctého sjezdu. Dneska jsou ve funkcích nejvyšších a mají za sebou vskutku nadlidský výkon - souhlasili se Šikovou ekonomickou reformou a pak ji zavrhli, dali a vzali důvěru Novotnému, hlasovali pro Dubčeka a proti němu, přijali Akční program obrody a zase ho ztratili, dnes aplaudují Husákovi, ačkoli mu dříve nemohli přijít na jméno. A pak jim chce ještě někdo vytýkat, že jejich politika není dost pružná.

Proto zvedněte mandátní kartičky a hlasujte... usnesení je přijato jednomyslně, alibi mají jen ti čtyři, kteří včas dostali chřipku. Tak, soudruzi, a na příště si připravte něco o škodlivosti kůrovce - ale na fořty nám nesahejte!

8. dubna 1986

Kostní dřev socialismu

Už vím, jak došlo k havárii v Černobylu. Neprozradil mi to Gorbačov, vše, co řekl, jsem znal a dokonce myslím, že příčiny odhalil mnohem dříve sovětský film "Hlavní trať", který Čs. televize zařadila na obrazovky pohotově den před jeho projevem.

Děj filmu je prostinký až banálně: Na hlavní železniční trati rychlík "trojka" najel do odstavené cisterny. Jeden raněný, spíš jen pohmožděný, a jeden dodatečně umřel při operaci, ale ani k tomu nemuselo dojít, kdyby pomocník Seňa či Ljoša poslechl strojníka a zmizel včas z obrazu, nebo kdyby aspoň seděl na zadku a nepobíhal splešně kabinou zrovna při čelním střetu. Asi chtěl udělat nějaký hrdinský čin, aby se zalíbil průvodčí Lenočce či Lidočce a vymámil z ní její moskevskou adresu. Jinak nic moc, cestující utržili pár boulí, když popadali z horních lehátek.

Divák se může ptát, zda to byla nehoda, neštěstí nebo katastrofa. Kamera ze srážky dohromady nic neukázala, pouze naraženou cisternu a předek lokomotivy, která nevypadala nijak zvlášť poničeně, a pak ještě ty dva raněné, které odvezla sanitka. Z hlediska cestujících to tedy byla pouhá nehoda, na kterou doplatili těmi boulemi a tím, že třeba nechytli příští spoj nebo nedorazili včas na nějakou konferenci. Na to jsou však zvyklí, každou chvíli rychlík stojí a zpoždění narůstá. Jednou se zavaří ložisko, které vyměňují nejprimitivnějším způsobem přímo na trati, jindy babušky podbíjejí koleje anebo se dá přednost nákladnímu vlaku, protože někde hoří plán. A rychlík trpělivě čeká, aby pak doháněl meškání. Strojník nakopne mašinu a uhání jako zběsilý, jen aby z několikahodinového zpoždění ukrojil pár minutek. - "To je fofr, páni inženýři," říká spokojeně, než ho zase nechají někde stát.

Příčiny prostožů bývají různé, v tomto případě pustili napřed cisterny, protože náměstek náčelníka podlehl naléhavé prosbě oblastního tajemníka strany a pochopil ji jako příkaz. Straně se musí vyhovět, aby náhodou nezanevřela na liknavce, který se neřídí jejím přáním. Co z toho vzejde, už víme.

Rychlík stojí v širém poli nebo na nějaké zapadlé staničce, cestující vylezou z vozů, udělají si piknik, nakrmí děti, proženou se s míčem a je jim rozhodně líp venku, protože klimatizace ve vagonech funguje pouze za jízdy. - "Nu co, rebjata, trochu čaje popijem," říká roztomile průvodčí Lenočka či Lidočka, však se zas najde hrdina, který to náležitě rozfofruje a obětavě zdolá všechny překážky i nepořádky, jsme přece národ gerojů, to by bylo, abychom nezvítězili. Vidíte, už uháníme ostošest, páni inženýři.

Situace na hlavní trati je však svízelná, dispečer neví, koho dřív poslouchat a do telefonu mu ještě nadává žena, že nedovede obstarat byt, už nechce dál žít s dětmi v takové díře, kterou jim přidělili, ať jde za náčelníkem, že jim s tím sekne, jestli nebudou pořádně bydlet na sídlišti, ale náčelník o tom nechce v pracovní době ani slyšet a chudáku dispečerovi poradí, aby šel dělat do kolchozu, když tady není spokojený. Nervový stres je osudný. Dispečer si pozdě všimne, že vlak s cisternami se na odstavnou kolej celý nevešel a přesahuje až na hlavní trať, kudy má projíždět zpožděný rychlík, červená mu naskočí pozdě a když cisterny rychle odtahují z cesty, jedna se utrhne a zůstane stát proti rychlíku, který do ní přes hrdinství strojníka narazí.

Z nehody je rázem neštěstí, protože zahynul člověk. Kdyby v cisterně byla hořlavina, byla by to havárie. A kdyby cisterna obsahovala třeba jedovatý plyn, mohlo dojít ke katastrofě. I to se může stát a nejen v Sovětském svazu. Zůstanem však při neštěstí. Odpovědné osoby splašeně pobíhají, dohadují se, vyčítají si, kamera bloumá chodbami, co dveře, to náčelník. A hlavní trať je vyřazena z provozu, nejen rychlík, ale ani ty cisterny se nedostanou včas na místo určení. Je konec pololetí, plán se nesplní, nebudou prémie ani Rudý prapor hrdinů.

Na oblastním výboru strany je porada, na které to schytá pochopitelně největší náčelník železnice, ale nikoli proto, že se stalo neštěstí, ředitelé závodů i straničtí funkcionáři se do něho pustí, že neplní grafikon přepravy a brzdí tak odvoz hotových výrobků, které pracující s takovým úsilím pro společnost zhotovili. Supernáčelník se brání, kdo by to taky chtěl nechat na sobě, závody zvýšily produkci a nevracejí včas prázdné vozy, na penále vám kašlem, za ně nové vagony neobstaráme ani staré neopravíme, zrovna nedávno jste do vozu s ocelí nasypali ještě štěrk a tak ho přetížili, že vykolejil, vyvrátil stožár a přetrhal trolej. Taková je skutečnost, soudruzi. A vůbec: ministerstvo nám škrtlo nové investice.

Sympatický hrdina hledí zamyšleně oknem na dvůr oblastního výboru strany a říká: "Podívej ty potvory vrabce, rvou se o kousek kůrky, kterou stejně ukradli holubům. Takový už je život." A přemýšlí asi, co z toho všeho bude - důtka, ztráta prémie, zaražený postup, vyloučení nebo basa. Ničím si nemůže být jistý a vrabčáci dál kradou kůrky holubům.

Ten film natočili podle románu, který je odvážnou sondou do žhavého jádra současnosti, jak se teď s oblibou říká, a to se v něm ani vodka nepopíjí, jak je v kraji zvykem. Semtam jen nějaký ten úplateček, který čestní lidé hrdě odmítnou a vůbec se zdá, že kladné postavy převažují. Stejně však došlo k neštěstí, při kterém zemřel člověk.

V Černobyly jich zatím zahynulo devět, dvě stě devadesát devět lidí zápasí o život a nikdo dosud neví, kolik dalších bylo ozářeno. Z toho by mohl mít škodolibou radost jen cynik, zde je naopak na místě bolest nad promarněnými životy a nejen v Černobyly. Nanicovatý bude i další život těch, kteří tam sice vůbec nebyli, ale při stavbě reaktoru naléhali na budovatele, aby termín dokončení hrdinsky zkrátily o celý rok a tím vlastně nejvíc přispěli k tomu, že ho teď hrdinně pohřbí na tisíce let. Literární noviny Ukrajiny o tom přece psaly už měsíc před havárií a upozorňovaly i na další nešvary, které jsou na jiných stavbách tak běžné, jénže nemívají tak zhoubné následky.

Netřeba opakovat, co všechno se v Černobyly stalo, jak to vlastně bylo s evakuací, zda k ní došlo dooprávy včas a co všechno se teď dělá pro ochranu zdraví Ukrajinců a Bělorusů, ani nechci rozebírat technické příčiny a následky havárie. Myslím totiž, že nejde jen o problém chemicko-fyzikální, nýbrž především o problém etický. Ze strachu, aby neutrpěla prestiž socialismu, příliš dlouho tutlali, co se ve skutečnosti stalo, možná v domnění, že nikdo nic nepozná, izotopy jsou přece bez chuti a bez zápachu. Snad chtěli předejít panice a proto bagatelizovali důsledky havárie, slavili všude kolem 1. máj, hazardně odstartovali Závod míru v Kyjevě, klidně pojídali zamořené plodiny a vůbec se tvářili, že jde o nicotnou záležitost. A právě tím nejvíc poničili kostně dřev důvěry v socialismus, a ta se dá jen stěží transplantovat. Havárie v Černobyly ohrozila nejen životy, ale uvedla v pochybnost celý systém, který tohle všechno dopustil.

Jednou třeba někdo napíše román a natočí podle jeho předlohy další film o hrdinství těch záchranářů, ale mnozí z nich se toho stejně nedočkají. A to je na celé věci nejsmutnější.

15.května 1986

Poznámky do diskuse o knize Petera Glotze

/Manifest pro novou evropskou levici/

I. Knížka Petera Glotze, vydaná hruba před rokem, ačkoliv rozsahem nevelká, klade svým bohatým obsahem na čtenáře dost značné nároky. Sám její název "Manifest fuer eine neue europaeische Linke" nás nutí přemýšlet o odekvátnosti českého překladu. Objevují se v ní u nás zatím dost nezvyklé termíny jako "libanonizace" hospodářské funkce moderního průmyslového státu a hospodářské suverenity, individualizace a segmentizace práce aj. Autor říká, že se nejedná o nezúčastněnou analýzu, ale hořké poselství zrozené ze zklamání a obracející se k přátelům a protivníkům v západní a východní Evropě.

Obsah knihy o existenci nové levice vyslovuje pochybnost, neukazuje také ani jak se formuje a jaké různé proudy ji tvoří, co by mohla případně přebírat z minulosti jiných levicových hnutí. Glotz se nejvíce zabývá západní Evropou, přesto však nechce z rozebíraných nebo naznačovaných dějů nebo procesů nějakou část Evropy vylučovat. Ovšem jsem nucen hned na počátku vyslovit kritiku o používaném podle mého soudu zjednodušeném dělení na Západ a Východ, jako by autor neznal pojem střední Evropy.

Politika sociální Demokracie, tvořící jádro programu Manifestu nemůže být ovšem chápána jako název politické strany a její program. Autorem Manifestu, rodákem z Chebu, jsou vedle K. Marxe a B. Engelse uváděni komunističtí myslitelé a představitelé téměř výlučně jen z Itálie, což nutně zaznamenávám i když mě to osobně vzhledem k vysoké politické kultuře v KSI nepřekvapuje.

V přiloženém hrubém návrhu programu /Massregeln/ figuruje A. Gramsci se svou "poziční válkou", jsou vyzdvihováni A. Natta a A. Ochetto jako realisté oproti anglickým socialistům T. Bennovi a E. Hefferovi, protože uskutečňování demokratického socialismu jen v jedné zemi považují ve shodě s autorem za anachronismus tváří v tvář peněžní a informační cirkulaci. V přiložené dosti bohaté literatuře, zdůvodňující politiku sociální Demokracie, je uváděn jediný komunistický autor a to P. Ingrao. V terminologii vztahující se k strategii a taktice nové levice je tento komunistický a konkrétně pak italský vliv patrný, když se na př. hovoří o nutnosti vytvoření "historického bloku".

Tato fakta jsou příznačná, ale je nutné se ptát, zda to přece jen není poněkud málo. Zmínky a celkem seriózní o Československu roku 1968,

- 2 -

podobně jako o Polsku začátku osmdesátých let se v Manifestu objevují, ale zda v těchto dějích a také v literatuře s nimi spojené jsou nějaké podněty pro novou evropskou levici, je zřejmě ponecháno na samotném čtenáři. Něco obdobného platí i o dřívější historii.

Při veškerém uznávání závažnosti předkládaného Manifestu konstatuji autorovo třeba neúmyslné ale přece jen určité zamlčování místa a úlohy komunistů v evropské levici. Považoval bych za správnější, aby řekl své výhrady k této části evropské levice, než když ji třeba bezděčně přechází i na místech, kde by mělo být o ní hovořeno /např. otázky evropské bezpečnosti/.

Autor konstatuje, že jeho Manifest vznikl jako politický text po diskusích s rakouskými, švédskými, anglickými, francouzskými, italskými a americkými přáteli a že je ovšem především německým produktem. Proč však nemluvil s polskými, československými, ruskými přáteli, když jak známo existují např. schůzky pracovních skupin SPD a KSSS? Nebo nezařazuje Moskvu do Evropy? Vždyť ale při určitém důležitém rozboru poválečného vývoje mluví o SSSR jako gigantovi, který má evropskou matku a tedy též evropské rysy. Přesto autor o Sovětském svazu na jednom místě mluví jako vněevropské moci.

K těmto mým prvním poznámkám patří následující autorova slova spíše pro ty, kdo knihu nemohli číst: Evropská levice v současnosti neexistuje. Jsou zde politické strany, odbory, masové organizace, nová sociální hnutí, stavovské organizace. - V samotném národním měřítku stojí vedle sebe a jejich vzájemný vztah je na pováženou a mezinárodně nejsou schopny činu... Myslím si, že v tomhle není autor zcela originální a že by měl především rozlišovat mezi různými druhy rozporů v evropské levici a nuancovat absolutnost některých s vých soudů.

Nutno se též zamyslet nad hlasy těch, kdo knihu charakterizují jako výraz určité krize socialismu, ale i hledání východisek z ní.

II. Při četbě útlé knížky P. Glotze zhruba 100 stránek, přičemž sám Manifest má něco přes 50, jeho nástin obsahující celou řadu dalších konkrétních návrhů okolo 20/ jsem si znovu připomněl slova Manifestu Komunistické strany, že buržoazie sehrála v dějinách neobyčejně revoluční úlohu; buržoazie podle Marxe a Engelse stále vyvolává převrat ve výrobních nástrojích, revolucionizuje výrobní i veškeré společenské

- 3 -

vztahy. - Současné doklady o třetí průmyslové revoluci jen dosvědčují, že kapitalistický řád zdaleka ještě nevyčerpal své možnosti. Jestliže ekonomickou stránkou společenských vztahů se Glotz podle mého zabývá velmi výrazně, jeho politicko-mocenské závěry jsou jiného druhu. Lépe by bylo mluvit u něho o problematice hegemonie, přičemž vychází z třídní stratifikace společnosti. Hovoří, jak již zaznamenáno, o vytvoření nového historického politického bloku, který by mj. zabránil v některých zemích neustálému střídání mezi znárodněním základních výrobních prostředků a jejich reprivatizací. Program jeho Manifestu je internacionalistický, jeho nová levice má ve své činnosti, vykročit z národních rámců, neboť jestliže kapitál je nadnárodní, mezinárodní, nemůže levice, jak říká, oponovat a mít úspěch v omezeném místním rámci.

V těchto souvislostech vytýká Glotz inteligenci a chápu to, že též části levice její prý náhlé objevení národa, národního státu. Tady ovšem u autora chybí vysvětlení, kde se tento nacionální motiv bere. Jestliže jak se domnívám by však plně hodnotil děje v celé Evropě s jejich nejrozmanitějšími důvody a projevy, pak by nepochybně hledal i patřičnou odpověď na uvedenou otázku. Nestačí přece jen mluvit o mezinárodním cítění levice, když její četné zkušenosti ukazují, že musí být za všech okolností též uznávanou národní silou. Jinak jak se potvrdilo nemá vůbec šanci čelit nacionální velmocenské převaze.

Glutzova nová levice, jak se mi alespoň jeví v Manifestu se pohybuje stále spíše na terénu kapitalismu než socialismu. Především mu jde o to, aby byla zastavena ofenziva neokonzervativismu, která je patrná jak v západní tak i v některých jiných částech Evropy a má podporu u vládnoucích kruhů USA. Tato ofenziva se opírá o dosažené pozice v hospodářství a řízení ekonomických procesů, o snížení inflace avšak rostoucí nezaměstnanost, přičemž se snaží plně prosadit v kpolitické a ideově-morální oblasti pod vlivem svého leadershipu.

Nutno ovšem dodat a z toho podle mne vycházejí stanoviska P. Glotze, že levice v současné době nemá dostatek sil na trvalé demokratické získání společenské převahy. Přitom její politika by měla mít vždy na zřeteli další existenci konzervativních a jiných proudů a vůbec pak nestačí jen slovně tvrdit, že levice má "geschichtliche Rolle" a ti ostatní "geschaefliche".

Nerad bych se dopustil nějakého zkreslování pozice autora v těchto otázkách a proto cituji z programových zásad: "Nový hospodářský a společenský pořádek je uskutečnitelný jen prostřednictvím hlubokých změn ve vlastnických a mocenských strukturách. Jak ale tyto uskutečnit bez násilných, vysilujících a evropské země srážejících třídních

- 4 -

rozporů nebylo dosud objeveno". Problematika vlády a moci není ani těmito slovy, jak je si toho též autor vědom, zdaleka vyčerpána, neboť nová evropská levice se může podobně jako tomu bylo předvídáno u ~~Marxe~~ různým způsobem vykupovat u dosud vládnoucích tříd, získat na svou stranu obchodníky, řemeslníky a malé podnikatele, pronikat do nových skupin manažmentu, nových "bílých límečků" třetí průmyslové revoluce, do kvazitříd segmentizované výroby.^{x)} Obdobně dovedně a věcně musí umět rozlišovat mezi spekulacím, finančním a věcným kapitálem aj.

"Sociální Demokracie" je pro Glotze evropská idea, nepředstavující něco vyspekulovaného, ale co je zřejmě odpozorováno ze skutečnosti a snaží se ji též přejímat. V dané souvislosti autor zdůrazňuje, že taková Evropa může být vybudována jen na kapitalistické civilizaci. "Nekompromisním zatracovatelům budiž doporučena četa komunistického Manifestu, ve kterém Marx s Engelsem výkony kapitalismu vysoce oceňují". Kdo chce překonat určitou společenskou formaci, pokračuje autor, musí pochopit její výsledky. "Kapitalistická civilizace vystavěla svou budovu v duchu racionalistického individualismu a na plánovitém vědeckém uchopení světa".

Autor však nezůstává u tohoto konstatování a správně zdůrazňuje, že v končícím 20. století musí být tento typ civilizace v důležitých rysech změněn. Při nejmenším ve čtyřech směrech :

1. Po té co existují prostředky zničit veškerý civilizační proces se stala nevyhnutelou zásada společné evropské bezpečnosti;
2. Proti ničení přírody a vyčerpávání surovin a energie vytvořit odpovídající ekologické hospodářské formy;
3. Evropská historie od třicetileté války až k utečeneckým proudům, které Hitlerova válka dala do pohybu, vyžaduje vytvoření sociálního míru a evropského sociálního státu;
4. Nejdůležitější evropské dědictví tkví v kultuře. V tomto ohroženém světě musí být Evropa zachována. K sociální Demokracii nerozlučně patří idea evropské dějinnosti a identity.

x) V souvislosti s možností další diskuse o problémech nové levice považují za vhodné upozornit mj. na stať V. Zagladina "Třída na vzestupu", publikovanou v moskevské Pravdě.

- 5 -

III. Musíme dále sledovat autora, chceme-li alespoň v hlavních rysech pochopit program sociální Demokracie a jeho zdůvodnění. Z toho, co bylo řečeno především vyplývá, nikdy více válku, neboť starý kontinent zažil dost smrti. Autor připomíná nemožnost změnit v Evropě existující spojenecké systémy z dneška na zítřek /stejně jako hned v úvodu nepřipouštěl žádné wenn a aber k současným hranicím, i když vychází z toho, že Jalta nic definitivně nerozhodla/, což by ale nemělo Evropu zbavit schopnosti jednat. Vyslovuje přesvědčení, že v namáhavě vybojované shodě na velmocích mohla by tato být přetvořena v zónu bezpečnosti a tím též hospodářských a kulturních styků a výměn. Uvažuje nad takovou možností, kdy Evropa se stane laboratoří alternativních hospodářských forem, sociálního vývoje a nových společenských smluv a dokáže, že ekologická modernizace průmyslové společnosti je možná. O tomto podobně jako o vyšších kvalitativních formách hospodářství nelze ovšem uvažovat jen jako o díle státu, který v mnoha ohledech zklamal. Právě na jiné formy řízení je poukazováno v dalším důležitém bodu programu, kterým je humanizace práce. Její nejružnější projevy se neobjeví bez zápasů, bez vyvolání rozporů v manažmentu, k čemuž mají být dovedně využity podnikové rady pracujících. S humanizací práce je spojeno zkrácení pracovní doby na 35 - 30 hod. týdně, aby odcizená práce nemohla mařit nový poměr v životě člověka mezi jeho emancipačním časem a orientačním. Připomínám ještě, což již také konstatovali jiní, že v programu se nehovoří a zřejmě to má své důvody o tradičních požadavcích zvyšování mezd.

Základy jmenovaného programu jsou vyzvedávány v polemice s konservativismem a též postupem zhlamané levice, proti buržoasní koncepci 2/3 společnosti i marným pokusům zachraňovat zastaralá odvětví.

Důležitým bodem je uskutečňování rovnosti mezi mužem a ženou v dnešní společnosti /autor zde uznává určité pokroky dosažené v tomto směru v některých severských a jiných zemích socialistického typu/. V jistém smyslu obtížnější, ale zároveň životně naléhavé se jeví získat aktivní účast mladých generací na řešení všech dnešních základních problémů.

Produktivní síle, vystupující u Glotze vždy jako síla sociální, se má dostat svobody vývoje, který nesmí být ničím omezován a zejména ne všemocným kulturním průmyslem. Umění, školství, vzdělání je a má

- 6 -

být především kulturou člověka.

Autor též předpokládá novou ústavní debatu, která by v každé zemi jinak začínala a končila podle daných podmínek. Výsledkem by mj. mělo být nejen chránění slabších, decentralizace a zachování vlivu menšin na rozhodovací procesy, ale především překonání velmi rozšířeného povědomí, že politika není nic pro prostého občana, neboť vznikla nadvláda stranického státu. V závěrečném bodu programu klade důraz na nové vztahy Evropy sociální Demokracie k zemím třetího světa.

Zaznamenejme na okraj programu, že jsme již něco slyšeli o jeho kritice, přičemž za nejméně seriózní považují vyrovnávat se s ním slovy, že to je "nejlepší návod jak prohrát volby". V programu mohou být a jistě budou některé skutečnosti, poznamenané jistou utopičností. Autor sám mluví, že uprostřed osmdesátých let se vše co říká může, jevit jako čirá utopie. Avšak nová konstalace prosperity na zotření kapitalistické logiky.

Můžeme mít ke Glotzovu Manifestu nejružnější výhrady, ale jsme s ním mnozí jistě za jedno, když říká, že socialismus, jak si to představovali naši předchůdci, je možný a kulturní svět.

IV. Nutnost stručného rozsahu těchto úvodních poznámek mě nutí mnohé další výchozí body a hodnotící stanoviska P. Glotze vynechat. Doufám, že i tak se stává zřejmé jeho hodnocení situace na našem kontinentě a že v ničem podstatném nezkreslím jeho pohled. Pro autora je současná Evropa bezmocný a mlčící kontinent bez sociální vize a historické mise. Je to obr, který ve spánku chřadne. Při čtyřicátém výročí Jalty zjišťuje autor klesající zaměstnanost a stoupající protekcionismus, přičemž "reálný socialismus" není ničeho podobného ušetřen. Žijeme na vojenském nástupišti dvou supervelmocí a navíc těžce ekologicky postiženém.

Do sedmi základních otázek klade autor požadavky na Evropu, z nichž alespoň zaznamenejme : starý kontinent musí sám přispět ke světové politice; měl by samozřejmě při vybudování oborů třetí průmyslové revoluce vyniknout v tom, co vychází z jeho kultury a co může mj. projevit v estetických kvalitách průmyslové produkce /příklad Itálie/. Evropa, opírající se o svou historii, musí dbát na "Minima Moralia" tj. respektovat sociální spravedlnost, nenechat

- 7 -

zmizet co je vyjádřeno v jednotě svobody-rovnosti-bratrství. K sebevědomé roli Evropy přispěje, když vytvoří nové partnerství mezi Západem a Východem. To vše podle autora neznamena přerušovat ideologické rozpory s komunismem. "Plochá karta Evropy bude mít znovu svůj reliéf" /W. Brandt/.

Při dalších úvahách autora o roztržitosti levice a možných schopnostech oddělit se od tragických vzpomínek, kdy demokracie a striktní socialismus nebyly společně realizovány, nutně mnohého z nás zvláště upoutá otázka požadavků na novou evropskou levici, pokud jde o kvalitu její přitažlivosti, schopnosti myšlení a citu, aby pozvedla; a oduševnila evropskou mládež, která váhá mezi idealismem a nezúčastněností.

V. Na závěr ještě několik konstatování a otázek. - Jistě by nás zajímalo, jaký ohlas má Manifest v samotných řadách SPD, případně v jiných zemích. /pokud je nám známo, byl vydán též italsky/.

Je ovšem jisté, že formování takového proudu, o kterém hovoří P. Glotz, není jen věcí politických diskusí ale především politických vystoupení a činů. V Evropě je zejména v posledním desetiletí vytyčováno dost programů, především v oblasti mezinárodních vztahů, ale skutečně aktivní účast širokých lidových vrstev jak na tvorbě tak případné realizaci je stále naprosto neodpovídající, nechceme-li se nechat uspokojit s pouhým slovním přitakáním či dokonce mlčením, které je vydáváno za souhlas. Nutno také dodat, že ve svém Manifestu se autor ani nezmínil o problematice využívání atomové energie v třetí průmyslové revoluci. V dnešních dnech by se patrně něčeho takového již nedopustil.

Glutz dává ze své strany četné podněty politikům, ekonomům, filozofům, historikům a vůbec všem, komu leží na srdci osud Evropy a socialismu. Je nutné ale též zaznamenat, že vůbec nehovoří o otevřenosti německé otázky.

Vyslovil jsem pochybnost o autorově kritice vztahující se u něho zejména k inteligenci, když řečeno jeho slovy, po ztroskotání různých projektů a ideálů objevila národ a národnost, což nepochybně též platí pro podstatnou část naší domácí skutečné levice. Soudím, že autor přeceňuje mezinárodní kosmopolitní prvky založené v soudobé civilizaci, třeba jsou rostoucího rozsahu. My, spolu s naší inteligencí přišli po trpkých zkušenostech posledních let k něčemu co odporuje kritice Petera Glotze. Smysl těchto našich zkušeností tkví mj. v tom, že nic interna-

- 8 -

cionálního nemůže být bez národního, Marx hovořil, že svoboda jednotlivce je podmínkou svobody všech a že není svobodný ten národ, který utlačuje jiné. Nevidím důvodu obracet nebo měnit jeho argumentaci.

V programu nové evrppské levice a zejména při jeho případném uskutečňování bude jako dosud v lidských dějinách hrát úlohu problematika moci. Pozice P. Glotze je tady v mnohém nezvyklá i doporučení jistým zkušenostem. Může být proto v určitých kruzích označena za oportunní. Velmi podstatné v této souvislosti je, že sama politická moc si vůbec nemusí vědět rady s ekonomickými problémy. Dále stojí za vážnou úvahu dnešní situace, kdy svět a Evropa dosáhly - jak je z mnoha stran výrazně zdůrazňováno - určitého prahu svých dějin a zcela určitý násilný krok nejen mezinárodní ale též vnitropolitický může vést do beznadějnosti. V ~~z~~ tom obojím spatřuji větší nebezpečí pro každý sociální program. A cožpak skutečný oportunismus netkví v tom nevidět a dokonce nechtít vidět jaký dnešní svět skutečně je? Vůbec pak jde o to, že nelze jednat podle nějakého předem daného schematu, že nepochybně uskutečňování programu sociální Demokracie, podobně jako snah o vytvoření základů socialistické společnosti nebo její vyspělejší podoby, je vždy proce vyžadující, aby politické subjekty jednající v uvedených směrech, braly do úvahy existující podmínky a všechny nově vznikající problémy, omezení a možnosti.

x x x

Forma mých úvah v podobě poznámek do diskuse mi umožňuje nezabývat se všemi obsahovými stránkami posuzovaného Manifestu. Jedno při tom považuji za jisté, že totiž podobně jako v některých jiných případech si celkem malá kniha P. Glotze zaslouhuje značné pozornosti a bylo by možné i z mé strany k ní ještě mnohé dodat. Zejména bych si ale přál, aby tyto mé řádky s případnou jejich kritikou vyvolaly něco, co by na rozdíl od P. Glotze, se dalo nazvat českým nebo československým produktem. Neboť uvedená kniha především pak spolu s důležitými politickými událostmi poslední doby znovu klade otázku o odpovědnosti, kterou neseme před vlastní třídou, lidem a národem.

Červen, 1986

Václav Slavík

Č E S K Á K A L V Á R I E

Noc před pochodní

Chlapec se křížem poznamená.
Slzy mu stojí na tvářích.
Zvážil to dobře? Jaká cena
se platí za smrtelný hřích
těch bez víry? těch zbabělých?
těch bez naděje? Kriste Pane,
Krev opravdu Tvá ve mně plane?
A co když Satan, skrytý v tmách,
mámením šalby po mně sáh?

Tma tmoucí noci nekonečné.
Tma zhmotnělá. Tma ztěžklá v mříž.
Což smí tak zhřešit? Co si počne?
Jak zároveň nést hřích - i Kříž?
Ty, Kriste Ježíši, to víš.
Znáš vážný pohled, jak to říci
tomu, kdo vidí na hranici
stát sama sebe... Žár už vzplál.
Jan slibu děsí se, co dal.

Přes větve jisker na hranici,
od nichž se hvězdy z**h**ášejí,
cítí své druhy, klidně spící,
pod příkrývkou v koleji,
a myšlenky se vracejí
obvyklý klepot každodenní
jak stránky z knížek nedočtených
až do smrti: jak stránky, jež
v den poslední už nedočteš.

Rozsvítí světlo. Píše psaní,
v němž mezi řádky pálí žár.
Každým tím řádkem unikal
až v nekonečno vzdalování,
kamsi, kde řady černých már

vstupují v ticho galaxií.
 V transcendentální poezii
 zamrzlých ohňů, odkud již
 do všed^{gh}ní dní se nevrátíš.

Dopíše. Lehne. Zavře oči.
 Spí nebo nespí? Bdí - či zří
 ohňostroj barvy kolibří
 duhových mžitek, co se točí
 jak v kadlubu, než vyjiskří
 v gejzíru jasně žluté síry...
 Spirála: gejzír nad gejzíry.
 Vždy rychleji a rychleji
 z něho ty blesky střílejí.

A potom konec. Gejzír zhasne,
 vystřídán - ještě dřív, než zhas -
 nadzemsky bílou září. Krásně,
 klidně a vážně plá ten jas,
 jas Ducha tryskající z nás,
 vdechnutý Bohem při Stvoření:
 světlo, že jasnějšího není.
 Světlo, jímž člověk umíraje
 svítí si cestou k braně ráje.

Jak silokřivky mu z té záře
 vystoupí oči, čelo, ~~kráje~~ rty,
 plnovous. Obraz lidské tváře
 známé a plné dobroty.
 Jan hledí naň jak na zjevení,
 Ježíši Kriste - jsi to Ty:
 zamklý, vážný, soustředěný -
 a v tváři /zprvu mlhavé/
 se propaluje oči dvě.

"Díky Ti, Bože," šeptá chlapec.
 "Ježíši Kriste... Vím, že jsem..."
 A nedokončí. Sotva chápe,
 milostí Jeho unesen,
 zda bdí či spí; leč pro ten sen,
 pro dnešní noc žít stálo za to
 a přes kamení, prach a bláto
 nezvládnutelnou spleť cest
 bloudit a naději si nést.

Jak vzdálen je té tváři živé,
 lidské až k pozachvění řas,
 obraz, co vytvořil si dříve
 a v srdci nosil celý čas
 /ba před nímž se i strachy třás
 v tušení trestu za své viny.../
 Teď vidí s úžasem: Král jiný
 v duši se vtisk v tu vteřinu
 jak v roušku Veroničinu.

Už ví, že neřekne mu: "Mene..."
 Ne "Mene, tekel, ufarsin..."
 Osloví ho co bratra: "Jene..."
 Věda už, jaký chystá čin,
 dobře ho chápe Boží Syn:
 je lidský, jako byl ten Jeho.
 A tu /jak jinak?/ schvaluje ho -
 jen ze dna očí hlubokých
 bezhlesý unikne mu vzdych.

Pln~~a~~ starostí /ač usmívá se/
 a beze slov - jen pohledem
 či jak /to tajemství je zase
 a člověk s ním nic nesvede/
 dotkne se Jana: provede
 ho bleskem celou jeho poutí.
 Zač se kdy styděl, co ho rmoutí,
 čím kdy kde žil a co měl rád -
 co bylo... co se mohlo stát...

Co vzpomínek - a každá jiná -
 prolétne hlavou za chvíli...
 Kraj lesa, kde mu o prázdninách
 vesničtí kluci nabili,
 jak se jim schoval v obilí
 a nebrečel. Pouť /křik a zmatek/
 kde prvně koukal po děvčatech.
 A pak /což Kristus Král to ví?/
 jdou do fakultní budovy.

Nadechne se a cítí zase
 dřevěnou vůni ze škamen.
 Býval to domov mladých lásek
 a prostor pro leckterý sen.
 Nejedn vzkaz a nejeden
 milostný motiv vryt je na nich.
 A nostalgie vzpomínání,
 křehkého jako vzlyk a vzdech,
 přejede mrazem po zádech.

Vzpomene si i na diskuse,
 kde mládí vždy má oč se rvát...
 Ty dávnější už jsou jak v mlze,
 stín pochyb čerstvým větrem svát...
 Všecko, co stálo za řeč snad,
 co bylo víc než gejzír mžitek,
 teď s účastí - leč bez výčitek
 a bez pochval - jak ze záznamu
 Kristova paměť vracela mu.

Tady to bylo. Ano, tady.
 Díky Ti, Mistře, za ten dar...
 Tady se sešli s kamarády
 navečer /bylo jich jen pár/
 s palčivou otázkou: Co dál?
 Jan zkoumá: přišli na řešení,
 jak všecko zlé zas v dobré změnit?
 Ach, moci znovu zajít sem
 například s Honzou Zajícem...

Tak celý život v oné záři
 jak pod rentgenem prožil Jan.
 List po listu v tom kalendáři
 citlivě listoval mu Pán
 až k ránu toho dne. A tam,
 naleznuv ono rozhodnutí,
 co chlapci svět a život vnutil,
 bolestí sklíčen ptá se Pán:
 "Jsi připraven? Jsi odhodlán?"

Přikývl. Ježíš porovnává
 ten záměr s vlastním prožitkem.
 ... V zahradě Getsemanské tráva
 voněla zmírajícím dnem,
 když s učedníky přišel sem.
 Vždy s posledními modlitbami
 zůstanou lidé sami. Sami.
 Jen modlíci se - a s ním Bůh
 druh druhu vstříc smí vstoupit v kruh.

Věda, že v oběť vydán bude
 - tak jako zítra chlapec Jan -
 přál si to? Toužil po tom? Chudé,
 chmurné je místo, kam byl zván.
 Znějí tam hrany. Hrany hran.
 Byl muž a věděl, jak to bolí.
 I poslal pryč své apoštoly,
 prosebnou ruku k Otci vztáh,
 potě se krví v modlitbách.

Ne. Nepřál si to. Modlil se tu,
 spíše co žebrák než co Král,
 člověk - když člověkem se stal -
 snad aby na pospas byl světu?
 Ne - zůstat člověkem chtěl dál;
 to setrvačnost bytí žene
 zpět k životu i ponížené -
 nás všechny, kdo tu v naději
 svou krví zemi zkrápějí.

"Dnes tedy ty, ty větroplachu...
 Chlapec, kde mužem já byl již,
 na Kalvárii svoji v prachu
 přímo se třeseš nésti kříž...
 Že každá oběť bolí - víš?
 Že sužuje tě každé hnutí
 pod křížem? Což tě někdo nutí?
 Anebo věříš tomu, že
 tvá oběť lidem pomůže?"

"Jistěže věřím, Kriste Králi,"
 odpoví chlapec odhodlán.
 "A jsem si jist, že oheň pálí,
 šlehá-li tělo. A že z ran,
 z ran rozchlípených dokořán
 v nicotu krev se krutě řine...
 Ale jak jinak nežli činem
 Ježíši Kriste, lze náš svět
 křísit a zachraňovat z béd?"

A přemítaje o Janovi
 Syn Člověka, Král Ježíš sám
 /ten živý Ježíš Král, ne snový/
 se neubrání vzpomínkám,
 znovu se obraceje tam
 v prach cesty, v bahno ponížení,
 k balvanu kříže na rameni,
 k té tíži, pod kterou i pad...
 Kolikrát ještě, kolikrát

po téhle cestě uprášené,
 mí lidští bratři, půjdete?
 Po cestě na štět prokráčené,
 probelhané i projeté
 s balvany křížů na ramenech
 - tak jako zítra ty, můj Jene?
 Kolikrát ještě, kolikrát
 vás na Golgotu popožene
 ranami surovými kat?

/A koho lze se na to ptát?/

"A co když," Král se táže Jana,
 aniž chce chlapce pokoušet,
 "co, když tvá oběť vykonaná
 k horšímu spíše změní svět
 než k lepšímu?" A odpověď,
 ač, Kristem jsa, už předem zná ji -
 musí i Jan v svém srdci najít
 a vyslovit: tím řekne Ti,
 že hozen je té oběti.

Věda, že pro ni vybrán bude
 - tak jako druhdy Kristus Král -
 přál si to? Toužil po tom? Chudé
 je místo, k němuž směřoval:
 čiší tam bolest, smrt a žal.
 Cesta tam vede přes kamení.
 Ale což jiná je? Ne, není...
 Úzká a krkolonná je. To znal.
 Přál si však jít tou cestou? Přál!

A odpovídá: "Kriste Pane,
 jak mohlo by být hůř? Vždyť vím,
 že světlem, které ze mne plane,
 tisíce světél rozsvítím,
 tisíce světél nad žitím,
 nad každým koutem naší země,
 utvrdils mne tím jenom, Pane:
 bude to světlo požehnané."

A Ježíš Kristus poslouchaje
 očima se naň usměje.
 "Zvolená cesta bolestná je.
 Leč nechybí jí naděje,
 víra ni láska. Dobré je,
 co započato v Bohu, Jene.
 Až zahalíš se do plamene,
 ucítíš dobře: Já to jsem,
 kdo pozvedá tvou pochodeň."

Zatímco takto mluvil s Janem, ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~
 na Golgotu se ubíral
 v myšlenkách pátečním svým ránem
 Syn Boží, Ježíš Kristus Král.
 Zástup se posmíval a řval.
 Do prachu, bahna ponížení
 klesl i s křížem na rameni.
 Ti, pro něž trpěl, Bože můj,
 "Ukřižuj!" řvali, "ukřižuj!"

I to tě, chlapče, čeká... Zmizí
 mu z očí úsměv, co tam tkvěl.

Šílená vřava hlasů cizích
 /šílenější než vřava těl/
 a posměch ještě teď mu zněl.
 Nadávky zaslechnuté v davu,
 když kříž svůj vlekl na popravu
 za jejich spásu... /Jejich vděk
 dodnes nám zvedá žaludek./

A v myšlenkách jde dál a padá.
 Vstal pod ranami. Padá. Vstal.
 Těžký kříž drtí bedra, záda.
 Cesta se vine výš a dál
 a zástup křičí: "Ejhle, Král!"
 Při každém kroku zpod koruny,
 pro posměch upletené z trní,
 vyprýští leskle nachový
 pramínek Krve Kristovy.

I to tě čeká, Jene, hochu,
 říká si dojat, hledě zpět.
 Jen málo proměnil se svět
 za celých dva tisíce let
 od mého pátku. Jenom trochu -
 byť místo bičů, místo kříže
 má bomby, pendreky a mříže,
 a místo korun z bodláčí
 ostnatý drát jej obtáčí.

Dlouho a dlouho rozmlouvali
 beze slov Jan a Kristus Král.
 V mrazivé noci hvězdy stály.
 Hodiny stály. Vesmír stál.
 Stál Chronos, věčný principál.
 V bezčasí mlčenlivé vlny
 bezpečně v kruzích tajuplných
 prostorem z očí do očí
 myšlenky nahé tlumočí.

Nadzemsky bílá záře z ráje
 zvolna pak bledne, uvadá.
 Kristova silueta taje,
 v silokřivky se rozpadá -
 a zůstane jen nálada,

tkvíc v chrámu duše: vzácné spětí
 dvou statečných až do oběti,
 jež v lásce věrně vytrvá...
 O Pane, děj se vůle Tvá!

Pohasla zář a gejzír žlutý
 už ve spirále tančí zas,
 Hodiny, čísi rukou hnuty,
 tikotem opět měří čas,
 a hvězdy, jichž se dotkl mráz,
 galaxie a Vesmír celý
 na svoje staré dráhy spěly;
 vítr se zdvih a začal dout.
 Noc plynula jak černý proud.

"Díky Ti, díky, Kriste Králi,
 žes pochyby mé ukojil..."
 Zas vnímá druhy, kteří spali
 pod přikrývkami v pokoji...
 Satana už se nebojí.
 Neposlouchá ruch každodenní.
 Přemýšlí, jak se v noci změnil...
 A zasmušilý, mlčící
 Kristus ho vede k hranici.

Uvádíme první část rozsáhlé básnické skladby Jaromíra Šavrdy
 Česká kalvárie /z r. 1985/. Srovnává oběť Jana Palacha s obětí
 Kristovou ve všem, co obnášejí, i se zamyšlením nad jejím
 smyslem, pochybami, které jsou lidské, i s vědomím, že bude
 pro značnou část národa marná, ale přece jen nezbytná.

Pro ekonomiku není samospráva jedinou alternativou

/K dokumentu Charty 77/

Dostal se mi do rukou dokument Charty 77 o ekonomické problematice. Je koncipován seriózně, bez přehnaných ambicí a s vědomím obtížnosti a složitosti této problematiky. Základní myšlenka, že ke gruntovnímu řešení nestačí doavadní praxe "příštípkaření", ale že je nezbytná hlubší reforma základních, systémotvorných prvků ekonomického mechanismu, je jistě přijatelná nejen pro ekonomy "exkomunikované", ale i pro podstatnou část těch, kteří pracují v institucích oficiální struktury, i když ti to zatím nemohou přiznat veřejně.

Složitější to již bude zřejmě s názory na konkrétní podobu těchto nezbytných změn systémotvorných /a z toho nutně vyplývajících i regulativních/ prvků. Je dobré, že dokument Charty to respektuje, netváří se, že zná recept na dokonalé řešení a podporuje především myšlenku na výměnu názorů o možných variantách reformních změn. Možnost svobodné výměny názorů - třeba jen na stránkách odborného tisku - by mohla být prvním významným krokem k reformě samotné.

V jedné věci však dokument Charty vzbuzuje dojem, jakoby existovala jediná možná alternativa, a to tehdy, mluví-li o uplatnění demokracie v hospodářství. Za jediné možné zde vydává řešení na principu samosprávy. Činí tak přesto, že již více než třicetileté experimentální cvěrování této alternativy v Jugoslávii stále naléhavěji nabádá ke kritickému zhodnocení získaných zkušeností a nutí klást otázku, zda je to řešení adekvátní podmínkám moderní ekonomiky a zda neexistují ještě alternativy jiné. Vždyť v zemi, kde základním znakem ekonomického mechanismu je kombinace peněžně-tržní ekonomiky s principem samosprávy, zaznamenáváme nejvyšší parametry inflace, nezaměstnanosti a zahraniční zadluženosti a - ve srovnání s předními evropskými kapitalistickými peněžně-tržními ekonomikami - nejmenší schopnost vlády se s těmito jevy vyrovnávat. Řešení, jež mělo být prototypem lidovosti, zatím širokým lidovým větším přináší hlavně pokles životní úrovně.

Tyto skutečnosti jsou velmi vážným varováním. Myslím, že "jugoslávský experiment" plně potvrdil teoretickou analýzu, kterou jsem provedl ve své práci "Hospodářství a demokracie" /uveřejnění této kandidátské dizertace se připravovalo v roce 1968, známé události to však překazily/. Pokusil jsem se v ní podat důkazy, že princip

samosprávy neodpovídá podmínkám moderní industriální společnosti /zejména podmínkám velkovýroby/ a že proto nemůže být bez vážných rizik v ekonomice uplatněn jako universální princip, ale nanjvýše jako doplňující prvek mimo oblast velkovýroby. Současně jsem se pokusil koncipovat jinou alternativu demokratického řešení těchto vztahů zejména pro podmínky velkovýroby.

Zdá se mi, že současné uvažování o možných reformách existujícího ekonomického mechanismu, podnětené zejména příchodem dynamické osobnosti M. Gorbačova do čela SSSR, činí tuto již téměř 20 let starou analýzu znovu aktuální, a to tím spíše, že i tehdy ji znalo vlastně jen pár lidí, před nimiž jsem svou disertaci obhajoval /nedlouho poté jsem musel "obhajovat" životní úroveň své rodiny přechodem z teorie do "praxe" protektorování pneumatik/.

x x x

Vznik velkopodniku /výrobní kooperace/ představuje zcela novou kvalitu v historickém vývoji společenské dělby práce, neboť je mimo jiné spojeno se vznikem dvou zcela nových jevů v ekonomice: s oddělením a osamostatněním výkonné a řídicí činnosti ve výrobě a se vznikem dvou vzájemně protikladných, konfliktních zájmových rovin v podniku - podniku jakožto ekonomické jednotky /"motorem" jeho pohybu je "výroba" zisku, příp. jeho maximalisace/ a podniku jako pracovního společenství /"motorem" jeho pohybu je zaměstnanost a maximalisace osobního důchodu při minimalisaci výkonů pracovníků podniku/.

Skutečnost, že velkopodnik vznikl ~~jako~~ historicky jako kooperace kapitalistická, vedla k tomu, že se oba zmíněné jevy jevíly pozorovatelům jako produkt soukromého vlastnictví výrobních prostředků. Za těchto okolností vystupuje oddělení výkonné a řídicí činnosti /universální řemeslná výroba něco podobného nezná, pracovník zde "řídí" pouze své pracovní nástroje, teprve vznik kooperace na základě dělby a specialisace práce si vynucuje i specialisaci řídicí, tj. koordinační a dohlížecí činnosti nad větším počtem pracovníků - podrobně tento proces popsal už Marx v 1. dílu Kapitálu/ jako moc kapitalisty-vlastníka nad dělníky v modrých či bílých límečcích. Dvojí zájmová rovina podniku je pak interpretována jako vykořisťování pracovní síly kapitalistou-vlastníkem.

Když však existující socialismus odstranil kapitalistu-vlastníka ze scény, stalo se brzo zřejmým, že problém tím vyřešen nebyl. Manažer jmenovaný státem, který nastoupil na místo kapitalisty

-vlastníka, disponuje stejnou mocí manipulovat dělníky v modrých i bílých límečcích, neboť charakter práce, zejména pak oddělení výkonné a řídicí činnosti jako jeden z jeho nejvýznačnějších rysů, se nezměnil. Nezmizela ani dvojí a konfliktní zájmová rovina podniku: mzda jakožto důchod výkonných pracovníků dále konkuruje zisku, neboť tvoří podstatnou část nákladů výroby, takže vyšší mzda znamená nižší zisk /nebo vyšší ceny/ a naopak. Iluze, že vše vyřeší odstranění zlého démona kapitalistického vlastníka, která se zřejmě zrodila v krutých dobách prvotní akumulace a determinovala uvažování mnohých socialistů až do dnešních dnů, se rozplynula. Otevřená však zůstala otázka, jak trvajícím problémem v nekapitalistické /socialistické/ ekonomice řešit.

Existují v zásadě 4 možná řešení /modely/, z nichž dvě již mají za sebou dlouholetou praxi, kdežto o dvou dalších možno zatím hovořit jen jako o teoretických hypotézách. Podrobně jsem tyto modely analyzoval ve zmíněné práci a zde podávám jen jejich stručnou charakteristiku.

1/ Technokraticko-byrokratický model. Jeho základním znakem je kombinace centrálně-přídělového ekonomického mechanismu založeného na ukazatellovém plánu rozepisovaném z centra do podniků, s institucí manažera /či spíše jakousi syntézou technokrata s byrokratem/ jmenovaného sátem. Toto řešení vychází výslovně či implicitně z předpokladu, že centrální plán prostřednictvím rozepisovaných úkolů plně vyjadřuje jak potřeby technologické a organizační koordinace výroby /v marxistické terminologii potřeby pracovního procesu/, tak i celospolečenské a individuální zájmy /tj. potřeby koordinace hodnototvorného procesu/. Funkce řízení /manažer/ je tu proto výlučně technokraticko-organizační. V takto pojatém modelu neexistuje problém demokracie ve výrobě a ten proto nepočítá s institucemi, které by tuto roli měly plnit. Pokud takové instituce z minula "dělí", pak zcela mění jejich funkci: z odborů se stávají "převodové páky", které "mobilisují" výkonné pracovníky pro plnění plánu /tzv. socialistické soutěžení, výrobní porady atp./.

Realita života plná zájmových konfliktů ovšem nutí tento "čistý" model více či méně korigovat /např. instituce rozhodčího řízení v ČSSR/. Tyto korekce umožňují však řešit zpravidla jen konflikty jednotlivců či malých kolektivů /pracovních skupin/. Pokud však poruchy či nedostatky ve fungování centrálně-přídělového ekonomického mechanismu produkují podmínky pro vznik širších sociálních

konfliktů, neexistence institucí pro jejich signalisaci a řešení vede k sociálním výbuchům /Polsko 1956 a 1980, Maďarsko 1956, ČSSR 1968 atp./.

Téměř sedmdesátiletá zkušenost technokraticko-byrokratického modelu nepřinesla uspokojivé řešení problému demokracie v hospodářství.

2/ Samosprávný model. Tento model, jak jej reprezentuje zejména již více než třicetiletá zkušenost Jugoslávie, je teoretickou i praktickou reakcí na negativní zkušenost předchozího modelu. Vychází z přesvědčení, že základní příčinou neúspěchu technokraticko-byrokratického modelu je, že roli, kterou v kapitalistické ekonomice plnil kapitalista-vlastník, zde převzal stát a jeho byrokracie. Klíčem k řešení je proto "deetatizace" společnosti. V ekonomické oblasti to znamená přechod k regulovanému peněžně-tržnímu mechanismu v kombinaci s principem samosprávy jako universálním principem řízení společnosti. Na úrovni podniků to znamená, že manažer se stává úředníkem volených orgánů samosprávy.

Problém oddělení řídicí a výkonné činnosti a z ní vyplývající konfliktnost dvou zájmových rovin podniku, objektivně daný charakterem dělby práce v industriálním světě, je zde "překonáván" organisačně, formálním sloučením institucí obou zájmových rovin podniku do jediného orgánu - samosprávy. Problém však trvá dále: mzda, tento hlavní aspekt zájmové roviny podniku jako pracovního společenství, nadále konkuruje zisku, tomuto hlavnímu aspektu zájmové roviny podniku jako ekonomické jednotky. Tento konflikt se nyní odehrává uvnitř jediného orgánu, samosprávy, a jeho důsledkem je hegemonie jedné zájmové roviny nad druhou.

Jugoslávská zkušenost potvrzuje, že zpravidla vítězí podnik jakožto pracovní společenství. Podnikatelský zájem ustupuje sociálnímu. Je to ovšem Prrhovo vítězství, neboť okamžitý zisk pracovního kolektivu z vyšší mzdy je více než eliminován inflační spirálou v celé ekonomice, jejíž jednotlivé články při potlačení podnikatelského zájmového aspektu ztrácejí svou konkurenční schopnost a jako ekonomické jednotky více či méně degenerují. Přičtete-li k tomu i fakt, že uplatnění principu samosprávy v celospolečenském měřítku podstatně oslabilo centrální regulativní autoritu /dlouhodobý trend ve vyspělých kapitalistických peněžně-tržních ekonomikách je právě opačný, vedl v posledních desetiletích k posilování této autority nejen v měřítku státním, ale i nadstátním/, pak nebezpečný vývoj jugoslávské ekonomiky nemůže překvapovat.

Nejde však jen o negativa ekonomická. Problematický je i sám demokratický aspekt samosprávného řešení. Skutečná samospráva je realizovatelná pouze tam, kde je technicky uskutečnitelná přímá demokracie, tedy v nevelkých společenských skupinách. To však jistě neplatí pro moderní velkopodnik, kde je možno budovat samosprávné orgány jen na principu nepřímé, zastupitelské demokracie. A to už je objektivní základna pro vznik nových aparátů, neformálních mocenských skupin /lobby/, jak je známe i odjinud, a tedy i pro vznik a faktickou vládu jiných byrokratických struktur.

Zdá se, že je to již dost důvodů /bylo by možno uvádět další/ k pochybnostem o vhodnosti samosprávy jako universálního principu pro industriální společnost, zvláště pak pro její ekonomiku, kde její aplikace může mít svůj raison d'être snad pouze ve sféře menších podniků.

3/ Demokratický model. Nazval jsem takto řešení, které nezastírá, ale plně respektuje fakt oddělení výkonné a řídicí činnosti s jeho mocenskými důsledky i s tím související dvojí zájmovou rovinou podniku. Vychází ze známého sociologického poznatku, že moc /síla/ může být vyvážena pouze jinou mocí /silou/.

Prvním předpokladem fungování takového modelu je takové institucionální uspořádání podniku, které nezakrývá, ale naopak umožňuje peramentní manifestaci /vyjevování/ obou zájmových rovin podniku. Pokud jde o první /podnik jako ekonomická jednotka/, je dána systé-
motvornými prvky ekonomického mechanismu, které determinují základní stereotypy chování podniku /podrobně jsem tuto otázku analyzoval ve své práci "Stát a ekonomika"/, a je personifikována institucí manažera. Předpokládáme přitom, že v demokratickém modelu fungují podniky v podmínkách plánovitě regulovaného peněžně-tržního mechanismu. Pokud jde o druhou zájmovou rovinu /podnik jako pracovní společenství/, je dána postavením výkonných pracovníků /dělníků v modrých i bílých límečcích/, pro něž je práce v podniku hlavním zdrojem jejich osobních důchodů a jejich prostřednictvím /případně i přímo/ též osobní seberealisace. Ta je personifikována institucí zájmových organizací těchto pracovníků /především odbory/.

Maximalisace cílů obou zájmových rovin je objektivně konfliktní: v peněžně-tržním mechanismu růst mezd bezprostředně omezuje růst zisku a naopak, i když zde již ne tak jednoznačně /za určitých okolností je možný růst zisku i při rostoucích mzdách/. Tato konfliktnost však neznamena, že nelze nalézt takovou relaci těchto dvou zájmových rovin, při níž dlouhodobě dochází jak k růstu zisku,

tak i mezd /pro zjednodušení zde neuvažujeme další aspekty těchto zájmových rovin vyjádřené celkovými podmínkami práce/, že tedy existuje určitý bod rovnováhy mezi nimi.

Celý problém demokratického modelu spočívá v tom, nalézt takový mechanismus /institucionální uspořádání/, které umožní permanentní vyhledávání a konstituování této rovnováhy. K tomu je třeba vyřešit tyto problémy:

a/ Uspořádat dispoziční právo celospolečenským vlastnictvím takovým způsobem, aby centrální regulace ekonomiky nevedla k degradaci podniku na převážně výkonný článek centrálního plánu, kdy jeho iniciativní podnikatelská aktivita nabývá deformované podoby "hry o parametry" a nucené či chtěné substituce usilující o minimalisaci úsilí při tvorbě podnikového důchoodu, ale umožnila jeho samostatné rozhodování o běžné výrobě i dlouhodobém rozvoji. Naznačil jsem takové řešení již ve své kandidátské dizertaci a podrobně rozvedl v 3. dílu práce "Stát a ekonomika". Základem tohoto řešení je koncepce "Fondu národního jmění" jako samostatné instituce /podřízené parlamentu/, oddělené od státního rozpočtu, který každý podnik vybavuje základním jměním a stanoví ~~základní~~ zákonná pravidla, v jejichž rámci výrobně-hospodářské jednotky podnikají /tj. samostatně rozhodují o běžné výrobě i o svém budoucím rozvoji a veškeré náklady tohoto podnikání, včetně placení daní, hradí z tržeb za prodané zboží a služby; každoročně zveřejňované bilance slouží správě Fondu jako základní východisko pro posuzování hospodaření podniku a pro případné zásahy /např. vnucená správa při ohrožení základního jmění, kroky k výměně ředitele, pomoc podniku při zvládnutí náročného technického rozvoje atp./.

b/ Vyřešit problém pověřování podnikatelskou funkcí. Z kritiky předchozích dvou modelů vyplývá, že pro demokratický model nepřípadá v úvahu ani jmenování manážera státem, ani kolektivní samosprávný orgán jako vykonavatel této funkce. Za adekvátní tomuto modelu považují kombinaci konkursu, který má předem zaručit předpoklad vysoké kvalifikace kandidátů ucházejících se o toto pověření, s volbou uskutečňovanou pracovním kolektivem na neomezenou dobu, neboť základem úspěšného podnikání je jeho dlouhodobá koncepce. Zákonná pravidla stanoví podmínky a procedurální postup konkursu a voleb by přitom měla takativně stanovit situace, za kterých může být pověření podnikatelskou funkcí zrušeno /např. prokázaná neúspěšnost výkonu této funkce, prokázaná trestní činnost atp./.

Při zachování principu demokratičnosti v pověřování podnikatelskou funkcí se tak zabezpečuje samostatnost a nezávislost manažera při vyjadřování zájmů podniku jakožto ekonomické jednotky, neboť do praktického výkonu této funkce již žádný další podnikový orgán ^{přímo} nezasahuje. Vliv státu je zabezpečen jeho rozhodující rolí při formulování a schvalování /v parlamentě/ obecných zákonných pravidel stanovících nezbytné náležitosti, jež při tom musí být splněny, má-li pověření nabýt platnosti.

c/ Zákonem formulovat postavení odborů a příp. i jiných organizací vyjadřujících zájmovou rovinu podniku jakožto pracovního společenství a vytvářejících reálnou protiváhu podnikatelské funkci manažera. K mechanismu utváření rovnováhy mezi těmito dvěma zájmovými rovinami podniku by měly patřit zejména:

x kolektivní smlouvy /zpravidla na víceleté období/, v nichž - v rámci platného pracovního zákonodárství - budou vzájemnou dohodou stanoveny kvalifikační a mzdové tarify i ostatní pracovní podmínky;

x právo odborové organizace na stávku jako krajní prostředek prosazování zájmů kolektivu pracovníků podniku, přičemž zákon by měl přesně vymežit pravidla vyhlášení, průběhu a ukončení stávky;

x právo vlády zakázat stávku, pokud souhrn požadavků /zejména mzdových/ překračuje průměrný růst produktivity práce v národním hospodářství, případně v odvětví. Překročení této hranice by měl posuzovat arbitrážní orgán složený ze zástupců vlády, vedení podniků a odborů na základě údajů vykazovaných podle předem zákonně vymezené metodiky.

4/ Pro úplnost bych měl ještě zaznamenat čtvrtý možný model - manažerský. Jde o kombinaci regulovaného peněžně-tržního mechanismu se státem jmenovanými manažery, přičemž respektování zájmové roviny podniku jakožto pracovního společenství má být dosaženo přímo samotným managementem aplikací sociologie a psychologie v řízení /tzv. human relations/. Tento model však představuje spíše teoretickou kuriositu než nadějně praktické řešení.

x x x

Pravda, hlubší reforma ekonomického mechanismu není zatím v zemích existujících socialismu na pořadu dne /to, co se děje v SSSR po nástupu M. Gorbačova, zatím nepřekračuje meze tradičního "ukazatelového mechanismu"/. To by však nemělo bránit zvažování různých alternativ řešení demokracie v hospodářství pro případ, že by se jednou v budoucnu stala potřeba takového řešení aktuální.

Miluju tě. Miluješ mě?

Pořád je tak vidím: Jenda drží Marcelu oběma rukama okolo pasu, a ona v montérkách, se slámovými vlasy staženými gumičkou do dívčího ohůnku, má ruce položeny na Jendových ramenou a kolem Jendova krku. Jako kdyby se chystali tančit polku nebo obkročák. Dívají se sobě upřeně a zajisté i hluboko do očí. Stojí tak spolu v prostoru mezi dvěma lisy v té nedlouhé chvíli, než bude muset Marcela obsluhovat stroje a než se Jenda vrátí ke spřádačkám.

"Miluju tě," sdělujíc v tomto postoji Marcela Jendovi a hned se ptá: "Miluješ mě?" - Nikdy nebylo rozumět, co Jenda odpověděl, protože on nemluvil tak zřetelně jako ona. Ale zcela určitě to bylo to, co chtěla slyšet, protože se pak hned k němu začala intenzívně tisknout.

"Taky by si to muchlování mohli nechat na doma," kabonila se ještěrkářka Anděla Hamplová. Ona takové komedie, jak tomu říkala, neměla na place ráda. Mohlo se to ovšem vykládat i tak, že těm dvěma muchlujícím se prostě závidí. Co člověk sám nemá, nepřeje ani druhým.

Marcela s Jendou byli i po pěti letech manželství stále pňně zaujati svými těly, jakkoli to není obvyklé. Dávali si v boudě i u lisů pusinky a Marcela často kladla svému muži ruce kolem krku a říkala mu: "Miluju tě. Miluješ mě?" A Jenda v její přítomnosti i za jejími zády si před lidmi nahlas pochvaloval: "To mám doma kus!"

"Co furt blbne," žbrblala Anděla Hamplová bezzubými ústy. "Co pořád má, vždyť ta jeho Marcela moc krásy nepobrala..." Ještěrkářka snad kvůli svým třem dcerám už tradičně žárlila na každou mladou ženskou osobou ve svém okolí, a úsloví "moc krásy nepobrala" užívala i v případech, kdy šlo o vyloženou pěknici.

Ani skladníci nebylo Jendovo rozplývání se nad Marcelou vhod.

"Uznejte," hledala u mě oporu pro své mínění, "vždyť ona je krajc-vajc obyčejná..."

Jak už to bývá, pravda se nacházela někde uprostřed: Marcela byla dobře rostlá mladá žena s určitým půvabem, který byl zcela očividný, když se měla ke svému muži nebo když vesele vypravovala o kouscích, které ve své samotě s Káčou natropili u nich doma Bobík a Robík. Bobík a Robík byli nejčastějším námětem rozhovorů Marcely a Jendy. Bez ohledu na to, zda to někoho v boudě zajímá nebo ne, si Marcela s Jendou velmi hlasitě a s vervou povídali o Bobíkovi a Robíkovi, co zase provídli a zač museli dostat vyhubováno nebo naplácáno. Velké naděje ve věci chování obou vkládali do Káči, která ty dva, když byli doma sami, hlídala, rovnala a opatrovala.

Ale mýlil by se ten, kdo by si myslel, že Bobík a Robík jsou snad nezbední pejsci nebo morčata a že Káča je nějaká sestřenice či tetička nebo jiná pomocnice v domácnosti mladých manželů. Bobík a Robík byla dvouletá dvojčata Bohuslav a Robert, a Káča byla jejich čtyřletá sestřička.

"Je tohleto vůbec možný?" horšila se ještěrkářka Anděla Hamplová, když za její přítomnosti Marcela s Jendou prokládala výbuchy smíchu své vzájemné líčení toho, jak Bobík se netrefil do nočníčku, Káčou mu přistrčenému, a jak Robík to nadělení po podlaze rozčapal... Ještěrkářky, které bývaly v boudě nejčastěji, ale i předačka Tonča a ostatní dělnice /dělníci si to zas tolik nebrali/ s ustrnutím poslouchaly bezstarostně servírované historky o dvojčatech a jejich maličké pěstounce, představovali si ty tři drobky, jak jsou v bytě i celé hodiny sami, a naskakovala jim husí kůže. Ale děti rodičů Marcely a Jendy byly zdravé, čilé a naživu.

"Mají zdatný anděly strážný..." komentovala to stará paní Weisová. Ničím vážnějším nenarušená existence dvojčat i jejich sestry byla potvrzením teorie, že každé dítě zůstane naživu jen náhodou. V případě Bobíka, Robíka a Káči byla ta náhoda do nebe volající, a zvláště ~~nikdy~~ nelibě něco takového musejí nést lidé, kteří se starají i pečují, a přesto jejich ratolesti přijdou k lecjaké úhoně.

Marcela s Jendou usilovně budovali svůj třípokojový byt, dětmi poněkud ~~děm~~olovaný, do podoby, vzniklé v jejich představách pod dojmem televizních inscenací ze současnosti a časopisu Náš domov. Pořídili si na půjčky, co se dalo, a co se nedalo, to si opatřili prostřednictvím multiservisu. Četné splátky měly za následek, že ačkoliv vlastnili krom jiného honošnou sešací soupravu, radiomagnetofon a elektrický opékač topinek, nezbývalo Marcele ani na deštník. Jakmile přšlo, přišla do práce celá mokrá. Ale ona si to tak nebrala. Měla z toho legraci a honem si šla do boudy uvařit čaj pro zahřátí.

Jak se na cechu povídalo, Jenda s Marcelou vykořičili na společnou cestu životem s holými zadky. Marcela šla do oddací síně v šatech, v nichž předtím chodila s kamarádkami do kina, a Jenda si oblek na svou svatbu vypůjčil. Od spolupracovníků dostali žehličku a mlyněk na maso, a závodní výbor jim koupil nerez příbory. Pro budoucnost se tato výjimečná odborová laskavost ukázala jako dosti neprozřetelná, protože každá další novomanželská dvojice na cechu se cítila ošizená, když žádné nerez příbory nedostala.

I nezaujatý pozorovatel mohl mít oprávněné výhrady k tomu, jak to Marcela s Jendou vedou; také nemusel být s Jendou zajedno ve vysokém mínění o jeho ženě. Nemohl ale kladně neocenit nepřestajně milenecké počínání těch dvou, když i podle odborníků-psychologů něco takového vydrží dvojicím nejvýše tři roky, a musel uznat, že není marné si

tímto snadno dostupným a prostým způsobem zpříjemňovat život. Je k tomu ovšem třeba určitých předpokladů, přímo vloh, a ty jsou nám dány nebo nedány, podobně jako talent ke zpěvu nebo k malování. Jiné manželské dvojici na cechu - Marice a Huberžovi Dunovým - dány nebyly. Marika se často v boudě chmuřila a hovořila na toto téma: Co mě má na světě těšit, když ještě nejsem stará a už mi to s mým mužem nechutná? Přímočará zapeklitost její otázky byla odzbrojující. Marika, podobná cikánkám, nežertovala, ani nechtěla být lascivní. Myslela svou stížnost vážně. Někdy při hlasitých nářcích černé Mariky asistoval její málomluvný muž. Byl to slušný a pracovitý člověk, zaměstnaný stejně jako ona na viskžové trati. Sedával v boudě vedle své ženy, a třebaže se k jejím výlevům nevyjadřoval, bylo znát, že i jeho ten nesoulad mrzí.

Čas od času jim někdo v boudě poradil. Radilů bylo někdy i víc. Připtávali se na detaily, jako kdyby šlo o suchý kašel nebo loupání v kříži, a podle svých zkušeností doporučovali to či ono. Manželé Marika a Hubert nejednu z rad při nejbližší příležitosti uplatnili a Marika pak v boudě líčila, jak to dopadlo. Většinou špatně. Dunovi byli v tomto ohledu beznadějný pár.

"Zkus si, Mariko, někdy odskočit," nadhodil jednou napůl žertem, napůl vážně Vašek Novák, předák od sprádaček. "Možná, že ti bude líp chutnat..."

Probodla ho pohledem, jako kdyby jí doporučil vraždu novorozeněte.

"Mám svého muže, ne?" odsekla, a už víckrát nikdo nic podobného nenadhazoval.

Tak^{se} v boudě na malé ploše jako na nevelkém jevišti odehrávaly děje zcela protichůdné. "Co mě má na světě těšit," zoufala si na lavici Marika a tmavé oči jí blýskaly jak ublížené šelmě. A na téže lavici se na svého muže vrhala Marcela s jásavým: "Jeňo, Jeníčku!", až se ještěrkářka Hamplová pohoršovala.

Pokud si vzpomínám, Marcely a Jendy se Dunovi nikdy na radu, týkající se milostné praxe, neptali, ačkoliv právě ti by o tomto důležitém tajemství jistě ledacos věděli. Ale dost možná, že jejich poznatky - jako tak mnohé - spadají do kategorie nesdělitelné. Pánbůh ví /a možná, že ani ten ne/, čím se udržuje erotika v lidech při životě, jakými polínky musejí příkládat, aby její oheň neuhasl.

Specifickým palivem v tomto směru operovali Jiřina a Ruda Holcovi. On - někdejší známý fotbalista - v určitých časových intervalech své ženě nabil. Ztřískal ji jak Alíka, jak tomu říkala ona sama, a že si nevymýšlela, to dosvědčovaly modřiny na jejím těle. Někdy zašel fotbalista dál, než bylo únosné, a to pak jeho žena utekla k sousedům na ubytovně. Když přišel večer, sousedé na fotbalistu klepali:

"Pane Holec, máte u nás paní..."

"Už jdu, už jdu," ubezpečoval je a opravdu si pro svou ženu šel.

"Jiřinko, je čas na spaní," říkal u sousedů na prahu hlasem, jako když rodiče volají své toulavé dítě před setměním domů. - Též se stalo, že Jiřina Holcová musela po mužově výprasku vyhledat lékaře. Za vrchním mistrem cechu pak přišla s kategorickým ~~nařizováním~~ sdělením, že s tím surovcem Holcem bydlet nebude. Ale máloco se jí tak horké, jak se to uvaří. Zatímco vrchní mistr v potu tváře obstarával pro Jiřinu Holcovou náhradní bydlení, ona se se svým fotbalistou udobřila.

Jinou zajímavou dvojicí na cechu tvořili "rozvedenci" Oskar a Blanka, žijící spolu "na psí knížku". Oskar byl asi čtyřicetiletý vazoun, celý potetovaný. Byl to rabiát, ale svým způsobem férový a vůči ženám až starodávně galantní. Důsledně jim dával přednost ve dveřích a dovedl ocenit účes, oblečení i ledacos jiného. Jeho komplimenty byly někdy trochu drsné, ale měly šťávu.

"Dneska máte perfektní ňadra, milostivá," pochválil například skladnici, když vplula do boudy. Skladnice zrůžověla, ale byla potěšena.

Oskar byl častým navštěvovatelem boudy, takže jsem měla příležitost si dobře prohlédnout z jeho tetování to, co bylo vidět na rukách, krku a hrudi. K mé lítosti žádný z těch obrázků ani nápisů nebyl nijak originální. Byla tam slova "život-láska", vodní panny různých proporcí, lodičky, hadi, srdíčka probodnutá šípem a něčí monogramy. Zajímalo mě, kde k těm malovánkám Oskar přišel, ale protože jsem tuto otázku nekladla jemu, nýbrž jiným lidem, přesnou odpověď jsem nedostala. Někteří mínili, že v nerozumném jinošském věku, druzí zas, že v kriminále.

Oskarova družka Blanka, dělnice z tryskovny, byla příjemná baculka, která měla dvě zjevné zvláštnůstky: Kdykoliv se s Oskarem pohádala, sundala z okna pokoje v tovární ubytovně, kde spolu bydleli, ručně háčkovanou záclonu, kterou sama vyrobila, a s tou odešla k mamince. Kromě toho měla na podprsence jedno z ramínek nastálo přichyceno zapínacím špendlíkem. Chodila tak s tou sichrhajkou v době, kdy jsem do chemičky přišla, i v době, kdy jsem zrní po dvou letech odcházela. Možná, že s ní chodí dodnes. - Odkládala jsem u sprch věci na tutéž lavičku jako ona, takže jsem ten zavírací špendlík dobře viděla. Připomínal mi švába, permanentně přiskřípnutého na horní části futra jedněch dvěřní v domě, v němž za mých mladých let bývala redakce ostravské Nové svobody. Člověka něco takového přestane časem pobuřovat a začne dotyčnou nenáležitost brát jako žertovný doplněk své existence. A jak léta plynou, zařadí se švábi mumie na dveřích i zavírací špendlík na prádle k dojemně milým svědkům nenávratně uplynulého, rovnocenně po boku zurčícímu potoku z kraje školních prázdnin anebo prvním botičkám vlastních dětí...

Nacechu pracovalo více dvojic. Byli to vesměs mladí lidé nebo rozvedení muži a ženy středních let, kteří přišli do chemičky kvůli bytu. Dvou a třípokojové byty s lodžii byly hlavním lákadlem jinak nelákavé továrny na výrobu umělých vláken a hnojiv, postřiků na hubení hmyzu a plevelu, čisticích prostředků a podobného zboží. Když se alespoň jeden z dvojice zavázal pracovat v chemičce nejméně dvanáct let, do roka bydlel i s rodinou v nedalekém sídlišti. Musel, samozřejmě, počítat s tím, že bude chodit do práce v ďábelském rytmu dvě ranní, dvě odpolední, ~~na~~ dvě noční pořád dokola - svátek nesvátek a neděle neneděle, že jeho pracovní týden bude šestidenní a že se se svým víkendem střetne do skutečného víkendu jednou za pět neděl. Kromě toho se též musel smířit s málo povzbudivou skutečností, že bude při svém pracování nepřetržitě obklopen pachem sirouhlíku, sirovodíku, chlóru a jiných sajrajtů, a že se mu budou neustále připomínat i v jeho novém bytě s lodžii.

Nebyly ty oběti, přinesené na oltář zajištěného bydlení, malé, ale za stavu všeobecné a neustávající bytové nouze představovaly pro řadu dvojic spolehlivou cestu k vlastnímu hnízdu. Jako oběť ovšem byly silně pociťovány. Mladá dělnice z lisovny - hubená Lenka, vyučená švadlena, jejíž stejně mladý muž - řidič autobusu, byl v chemičce sprádačem, se jednou v budoucím dala slyšet, že je to hrozné, tohleto, muset se kvůli dvěma dírám /rozuměj: dvě plus jedna/ uvázat na dlouhých dvanáct let. Směnový mistr pan Kavka, muž neobyčejně vtipný a pohotový, reagoval na Lenčinu poznámku svou slavnou a později mnohokrát citovanou replikou:

"Co to je! Mnozí se kvůli jedné jediné uvážou na celý život..."

/Z rukopisu Cesta do hlubin dělníkovy duše/

Soukromá záhada

Suterénní garsoniéru v našem domě dlouho obývala stará vdova s mladistvě nakadeřenými vlasy, která často opakovala, že se její manžel počestně utopil. Dávala tím najevo, že se neutopil schválně, ačkoliv kdo tu vdovu znal, ten by se tomu nedivil. Ta paní pěstovala kytky a kočky, a kočkám často pekla hodně rozleželé slanečky. Zamořovala tak celý dům silným, těžko snesitelným pachem, a spolunájemníci ji za to proklínali. Byla s ní též i jiná povyražení: ona, například, čas od času si přivedla do garsoniéry nějakého malého muže a ten tam s ní vždycky určitou dobu bydlel. Nikdy to ale netrvalo dlouho. Každý ten dotyčný po nemnoha týdnech, někdy i dnech, ze dveří suterénního bytu vypadl, provázen vdovinými výkřiky a pokřiky. Jen jednou měl odchod takového mladého muže trochu jiný průběh. U vdoviných dveří zazvonila cizí mladá žena a když vdova otevřela, ozvalo se z předsíně za jejími zády z úst mladíka, který tou dobou s vdovou bydlel: "Už jdu, už jdu..." Ta mladá žena byla jeho manželka a pro svého muže si k vdově přišla.

Ale o tom jsem vlastně mluvit nechtěla. Chtěla jsem říci, jak se nám všem v domě ulevilo, když se právě do tohoto suterénního bytu o jedné místnosti nastěhovali v devětašedesátém roce mladí manželé V. s malým synkem Davidem. Manželé V. byli lékaři. Pan doktor byl přísný fešák, jehož si bylo snadné představit, jak na klinice kuruje neukázněné pacienty. Skoro se k němu nehodilo, když na zahradě našeho domu volal na svou ženu měkkým hlasem Kájo. Kájo, tedy paní doktorka, byla vzdor svému mládí prosta jakékoliv snahy líbit se. Polodlouhé hladké vlasy měla nelíbivě utažené kolem hlavy a na oblékání si také nepotrpěla. Ale byla to milá a chytrá paní, též velice energická a akurátní jako její muž. Brzy po tom, co se k nám nastěhovali, se jim narodilo další dítě - Jiříček.

Snad proto, že jsme si byly v našem domě věkově nejblíží, nebo prostě proto, že lidé jsou si sympatičtí nebo nesympatiční ani kolikrát nevědí proč, jsme se s paní V. skamarádily. Nikdy jsme si nepřestaly vykat a oslovovat se příjmením, ale často jsme si spolu povídaly a též jsme se navštěvovaly. Bylo mi manželů V. kvůli jejich těsnému bydlení líto; když dali večer děti spát, četli nebo poslouchali rádio v úzké předsíně, kam se jim kromě stolku s plynovým vařičem vešel už jen malý kuchyňský stůl a dvě židle.

Lecčím mě paní V. udivovala. Třeba tím, jak nedovolovala Davidovi po dětsku fantazírovat. Ona tomu říkala lhaní a Davida za to trestala. Nejvíc mě překvapila v souvislosti s Jiříčkovým umřením. To bylo tak:

Byla neděle, David byl s tátou venku, Jiříček v postýlce spal a paní V. potichu umývala nádobí. Najednou slyší, že Jiříček nějak divně chrčí. Přiskočila k němu - už nedýchal. Neztratila hlavu a pohotově mu udělala to, čemu se říká dýchání z úst do úst a znovu ho oživila. Mrazilo mě při pomyslení, že by se něco podobného přihodilo nelékaři, například mně. Ve snu by mě nenapadlo, že normálně zdravé dítě může najednou do-
dýchat a určitě bych nepřipadla na umělé dýchání.

"Jak k takové věci z ničehož nic dojde?" ptala jsem se paní V., když mi o příhodě s Jiříčkem ve své předsínce-kuchyňce vypravovala. Čekala jsem vysvětlení na téma srdečních arytmí a podobně, ale paní V. pokrčila útlými rameny a řekla: "Všichni jsme v rukou božích..." A neřekla to jen tak konverzčně, aby se snad vyhnula dlouhému medicínskému vysvětlování. Řekla to s hlubokým přesvědčením a pokorou věřícího člověka. "Nevíte," zeptala se chvíli na to prostě, "nevíte, čím to mohlo být, že se mi tuhle úplně rozvařily švestkové knedlíky?"

Manželé V. bydleli v našem domě několik let. Po delší^{vv} úsilí se jim podařilo vyměnit suterénní garsoniéru za dvoupokojový byt a odstěhovali se do jiné části Prahy - k Palmovce.

+ + +

Ke konci zimy v sedmasedmdesátém zemřel neočekávaně profesor Jan Patočka, první mluvčí Charty 77. Pohřeb se odbyval za krásného slunečného dne, kdy se ještě chodí v zimních holínkách, ale každý se je už chystá odložit. Bylo to dopoledne, od tramvajové zastávky mířily k břevnovskému hřbitovu u Svaté Markéty desítky lidí.

Jdou podél dlouhé hřbitovní zdi, vcházejí do hřbitovních vrátek a shromažďují se okolo rakve, spočívající na vyzdobeném katafalku. Jejich příchod, pobyt na hřbitově i veškeré počínání natáčí několik porůznu rozmístěných kamer, obsluhovaných mladými muži odhodlaných tváří. ~~ix~~ Nezasvěcený to těžko rozezná, ale ta odhodlanost je dvojí: státní a nestátní. Jakmile začal smuteční obřad, začal i randál na nedalekém plochodrážním stadiónu a též ve vzduchu nad hřbitovem. Na ploché dráze burácejí motory silných motocyklů a v ovzduší nízko nad našimi hlavami zasem a tam létají vrtulníky a snaživě vrčí. Obojí hluk se slévá v jeden veliký rámus, není v něm slyšet vlastního slova. Po obřadu postupujeme za rakví na druhý konec hřbitova. Někdo tam ještě hovoří, ale není slyšet co. Pak jdou smuteční hosté v dlouhém defilé kolem otevřeného hrobu a házejí dolů hrudky hlíny. Stoupla jsem si opodál a dívala jsem se, kdo všechno na tom neobyčejném pohřbu je. - V poledne byl všemu konec; též motocykly přestaly jezdit a vrtulníky lítat a mladí odhodlaní mužové sbalili své kamery a odešli - ti státní na oběd, ti druzí na zádušní mši do nedalekého kostela svaté Markéty. Hřbitov se pomalu vyprazdňoval.

Odcházela jsem cestičkou dolů a když jsem míjela své známé, kývli jsme na sebe nebo jsme si řekli ahoj. V jednom místě stála u cestičky má někdejší sousedka a skoro přítelkyně paní V. Měla své hladké vlasy nelíbivě utažené kolem hlavy jako kdysi a na sobě šaty zřejmě ještě ze svých studentských dob. Překvapeně jsme se na sebe dívaly.

"To jsem ráda, že vás zase vidím, paní V.," řekla jsem a byla to pravda.

"Já se už nejmenuju V., já jsem se rozvedla," řekla mi hned v první větě svým příjemným altem. Z její drobné jemné tváře na mě hleděly vážné inteligentní oči. To sdělení mě vyvedlo z míry. Jak se to jen mohlo stát? přemítala jsem vdychu ohromeně. Takové hezké manželství to bylo a co spolu museli ti dva překonat...

"Jak se vám bydlí na Palmovce?" zeptala jsem nahlas neutrálně a pak jsme si - jako za bývalých časů - povídaly o svých dětech. Ale nebyla jsem při tom povídání ve své kůži; vadilo mi pomyšlení, že si asketický, solidní pan doktor V. narazil jinou ženskou a jaká to musela být pro paní V. rána. O tom, že nešlo o iniciativu z její strany, jsem nepochybovala.

"Já vím," řekla mi paní V. při loučení, "že vás překvapilo, když jste mě tu dneska uviděla. Víte, já jsem se za svobodna jmenovala Vojtěchová..." /Vojtěch je jméno, vyskytující se v rodině profesora Patočky./

Vypravovala jsem o svém setkání s paní V. doma i v našem domě, a všichni, kdo manžele V. znali, se tomu rozvodu divili.

+ + *

Letos uprostřed prázdnin jsem se vracela ze směny zvané šejdr, nejnenáviděnější směny, na niž člověk odchází z domova poránu a vrací se navečer, čímž má celý den perfektně zabítý. Ulice Prahy byly vylidněné, jak už to tak v létě bývá, a podle hlasů by člověk hádal na německé či ruské město. Čekala jsem před Bílou labutí na tramvaj a vypadalo to, jako by veřejnou dopravu v těch místech dočasně zrušili. Z dlouhé chvíle jsem obhlížela mockrát obhlédnuté výlohy, bloumala jsem očima po okolí. Opodál na chodníku stála elegantní štíhlá žena a pořád na mě hleděla. Posléze přišla ke mně, usmívala se: "Vy už mě nepoznáváte?" - Teprve příjemný alt mi prozradil, o koho jde. "Dobrý večer, paní V.," řekla jsem ohromeně, protože podobný bývalé paní V., mé někdejší sousedce a skoro přítelkyni, byl tentokrát pouze ten hlas. Předě mnou stála moderně oblečená, přitažlivá žena s nakrátko ostříhanými nakadeřenými vlasy, s pozoruhodnou bižutérií zahraniční provenience na krku a s víčky decentně namodřenými.

"To jsem ráda, že vás po tolika letech zase vidím," řekla mi paní V. potěšeně a zatáhla mě k výkladní skříní, u níž nikdo nestál. "Nechcete jít se mnou zítra večer na koncert na Bertramku?" ptala se. "Mám jeden

lístek volný, manžel vzal na klinice službu za jednoho kolegu."

"Je mi líto," odpověděla jsem popravdě, "ale zítra musím zůstat v práci déle." A za té řeči jsem si myslela: to se podívejme, paní doktorka se znovu vdala, opět za lékaře a ten pracuje na klinice jako její předešlý manžel... Stály a povídaly jsme u té výlohy Na poříčí a věc byla čím dál podivnější. Zeptala jsem se třeba: "Bydlíte pořád u Palmovky?" - "Pořád," odpověděla paní V. "Manžel říkal, že když jsme ten byt tak pracně vyměnili, že v něm už zůstaneme." - Tak oni se znovu vzali, přemítala jsem vdachu, samozřejmě, jsou takové případy... Na moji poznámku, týkající se našeho setkání na břevnovském hřbitově, paní V. nereagovala. Najednou si vzpomněla: "Vždyť já mám s sebou fotografie!" Otevřela elegantní kabelku a vyndala z ní několik fotek. Na dvou z nich mně zcela neznámí mladíci - někdejší David a Jiříček. Na třetí celá rodina u chaty. A na té rodinné fotce zcela nepochybně pan doktor V., stále týž jako před lety.

"Vy jste se nerozvedli?" zeptala jsem se paní V. přímo. Užasla.

"Proč bychom se rozváděli? Zatím nás nic takového nenepadlo. Jak jste na to přišla?"

"Přece jste mi to sama povídala, tenkrát na konci zimy v sedmadesátém, na pohřbu profesora Patočky."

"Na žádném takovém pohřbu jsem nebyla," řekla paní V. kategoricky, "a vás jsem neviděla od doby, co jsme se odstěhovali!" Teď jsem užasla zase já.

"Ale ta osoba měla tutéž tvář, postavu, vlasy i hlas jako máte vy a bavily jsme se asi čtvrt hodiny o svých dětech a o tom, jak se vám bydlí na Palmovce..." Vylíčila jsem to setkání do všech podrobností i s tou poslední větou "... za svobodna jsem se jmenovala Vojtěchová..."

"Kdo ví, s kým jste mluvila," usmívala se lékařsky shovívavě paní V. "K takovým nedorozuměním přece dochází. Já jsem na tom hřbitově skutečně nikdy nebyla a - za svobodna jsem se jmenovala Hrubešová..."

Dívala jsem za odjíždějící patnáctkou, která odvážela k Palmovce mou někdejší sousedku a skoro přítelkyni, tak nepodobnou té, na niž před léty volávalx její muž na zahradě našeho domu měkkým hlase Kájo, a věděla jsem, že dokud se záležitost s nepravou paní V. nevysvětlí, budu trvale nedůvěřovat sama sobě.

+ + +

Měsíc po tom setkání jsem se vypravila do Břevnova na Markétu. Byla neděle odpoledne na počátku září, slunce zdrženlivě svítilo, takové počasí mám z celého roku nejraději. Šla jsem kolem dlouhé hřbitovní zdi jako kdysi. - Tady před vchodem stáli tehdy ti lidé s první a támhle s druhou kamerou, vzpomněla jsem si. - Najdu ještě ten hrob? Je to už sedm let... A jestlipak bude plný svíček jako Palachův na Olšanech? A nebude opodál někdo bloumat, někdo nápadný nená-

padný, kdo pak ke mně přistoupí a požádá mě o občanskou legitimaci, jako svého času přede dveřmi vinohradského bytu dr. Kriegla. - Byla jsem upřímně zvědavá, jak to dnes u takového hrobu chodí...

Břevnovský hřbitov byl pustý; všeho všudy několik starých žen a nějaký muž v pracovních šatech tam porůznu cosi kutili u hrobů. Jdu hlavní cestou k oddílu C, беру to uličku po uličce, tady někde to přece musí být... Na hořejším konci hřbitova jsem už úplně sama. Procházím jednou z posledních uliček, připravena toho nechat, když neuspěju. Ale uspěla jsem. Prostý světlý pomník a na něm jméno Jan Patočka. Hrob zarostlý několikerou travou, jako louka, kterou nikdo neseče. Ve dvou sklenicích dávno uvadlé květiny. O kus dál vidím místo, kde jsem před více než sedmi lety potkala-nepotkala paní V. - Ještě nějakou chvíli jsem se tamtudy procházela, prohlížela jsem si, kdo všechno na tom ~~hřbitově~~ hřbitově leží. - Daleko nejkrásnější hrob má pan Brtník, sládek a někdejší majitel pivovaru U Fleků.

Září 1984

Nehodil se do legendy

Když jsem před časem četl druhý díl Příběhu inženýra lidských duší J. Škvoreckého, překvapilo mě jeho líčení jedné pozoruhodné epizody lidské tragédie - osud muže z Lidic, který je přežil. Zalovil jsem ve své vetché paměti a vzpomněl jsem si, že jsem o tomto podivném příběhu, hodném pára dramatika, kdysi dávno vyprávěl Josefu Čáslavskému, který mě také upozornil na Škvoreckého verzi a přinutil mě, abychom o tom něco napsal.

Jsou to už skoro tři desítky let, co mě jeden moudrý a znalý přítel upozornil na existenci takového muže, který přežil lidický masakr, protože, jak píše Škvorecký, "tou dobou seděl na Pankráci, a to už dvacátý rok. Za vraždu druhého stupně, jíž se úplně oprávněně dopustil ze žárlivosti na své ženě Jarmile." I když mě to tehdy vzrušilo a zaujalo, přece jen jsem tomu nevěnoval patřičnou pozornost a až o něco později jsem tohoto pana Seidla objevil ve Stehelčevsi u Kladna. Říkal jsem si, že by jeho vyprávění stálo za zaznamenání, prověření a zpracování. Když jsem se ale po čase za ním vypravil, aby mi podal podrobnější informace, bylo již pozdě, byl na pravdě boží. Přišly jiné úkoly a problémy, které zavály osud podivného muže na dno paměti a já jsem se k vyličení jeho historie už nedostal. Až při četbě Škvoreckého románu se mi to znovu vybavilo, byť ve velmi kusé podobě.

Ačkoliv to byl již sešlý stařík, bylo vidět, že musel být v mládí pěkný pořízek a bouřlivák. Patřil ke čtyřem lidickým komunistům a byl prý po prohrané generální stávce v prosinci 1920 a bouřlivých událostech na Kladensku s Antonínem Zápotockým a dalšími vězněm. Pracoval v té době v Poldovce a později na statku v Buštěhradě a aktivně se zúčastňoval práce v KSČ, což mu vynášelo krajní nesympatie a opovržení ostatních lidických občanů, velmi pobožných, spatřujících jedinou autoritu ve svém faráři. Tím víc, že se rád napil a byl záletník. Jeho žena, ochrnutá těžkým revmatismem, se jen obtížně pohybovala a jen za nejnnutnější potřebou vstávala z postele. Pan Seidl byl plný života a síly a tak nebylo divu, že se zakoukal do vdovy Málle-rové ze sousední usedlosti a že ji začal pravidelně navštěvovat. Bylo to kruté k postižené manželce a velmi těžce to nesl jeho dospělý syn.

Když jednou pozdě v noci přelézal plot ze sousedčiny zahrádky a vracel se ze záletu, čekal na něho syn a zle se na něho obořil. V ruce měl matčinu hůl a začal s ní otce mlátit. Pořízek se bránil, vzal do ruky nůž a syna zabil. Soud to pak kvalifikoval jako neúmyslné zabití v sebeobraně. Seidl putoval do vězení a soudního líčení v roce 1938 se účastnilo mnoho lidických občanů, kteří žádali jeho přísné

potrestání. Soud mu vyměřil čtyři roky; když ho odváděli ze soudní síně, volal údajně k Lidickým: "Počkejte, až se vrátím, rozbiju vám hubu!"

Léta plynula a s nimi i doba trestu v chládku Pankráce, na jehož oddělení kriminálních zločinců jen zdáli zazníval děs řádění hitlevských okupantů. Vězeň se choval vzorně, pilně pracoval, byl ukázněný, dozorcí s ním byli spokojeni a tak z jejich popudu vzešel návrh, aby si požádal o prominutí zbytku trestu. Na jaře 1942 si pan Seidl podal žádost prezidentu Háchovi, aby mu byl cestou milosti za dobré chování trest zkrácen. 9.května 1942 obdržel přípis krajského soudu, že se žádost zamítá. A tak seděl dál, až do konce vyměřeného mu rozsudkem. Propuštěn byl 23.prosince 1942, aniž věděl, co postihlo jeho obec a její obyvatele. Nemohl vědět, že nacisté se svou důkladností vyhledali Lidice i z map a že postupně povraždili i ty Lidické, kteří se do obce vraceli z práce, a že ještě i v době, kdy byl sám již v bráně pankrácké věznice, skončil život na střelnici v Kobylisích soused Mařík, který byl v osudný den lidické tragédie v kladenské nemocnici, kde mu lékaři několikrát znovu zlomili nohy, aby oddálili to, co ho mělo čekat.

Nic netušící propuštěnec se hned ten den odpoledne vydal vlakem do Kladna a odtud pěšky do Lidic. "Šel okresní silnicí, stmívalo se, rychle se setmělo. Pak šel potmě, pod zimními souhvězdími, poslední kopec. Až vyjde na vršek, uvidí - " píše sugestivně J.Škvorecký. "Viděl prázdné údolí. Lekl se. Pak si pomyslel: Přece jen dvacet let - snad až za tím dalším kopcem. Prošel prázdným údolím, vystoupil na strán naproti. Bílá, zasněžená krajina, zimní hvězdy jako krystaly, prázdná planina, svažující se k Praze. Za ním údolí. Ale vesnice zmizela. Napadlo ho, že se ve vězení zbláznil. Znova prošel údolím, vrátil se do Kladna. Kladno bylo na svém místě. Zimní, zatemněné město, prázdné ulice, každý doma, u stromečku. Jenom na kraji města našel hospodu, kde popíjelo pár opuštěných starých mládenců. Řekl: Zešílel jsem! - Co kecáš! pravil hostinský. Na, napij se na zdraví! Je Štědrej večír! - Nalil mu vzácnou válečnou výčepní lihovinu. I gestapo zůstává na Štědrý večer doma, pod Tanenbaumem. - Nekecám. Vesnice se vypařila. - Jaká vesnice? A kecáš! - Nekecám! - Po malou, opatrně vysvětlili Poslednímu Žijícímu Muži z Lidic, co se stalo. Zvedl se. Kam jdeš? Neřekl nic. Vyšel z hospody do tmy, nikoho se neptal, jak tam trefil, je záhada. Ale na Gestapu řekl: Ich melde gehersam, ein Mann zum erschossen! - Co kecáš? zeptal se gestapák ve službě, znuděný a namíchnutý, že musí sloužit na Štědrý den. - Ein Mann meldet sich um erschossen zu werden, řekl. Auf Befehl des Herrn Staatsminister Karl Hermann Frank! - Co to blábolíš? zeptal se gestapák

nevrle. - Vysvětliť mu to."

Potud Škvorecký.

Náš muž šel pak na gestapo ještě několikrát, dostal se i k šéfovi jeho kladenské úřadovny Haraldu Wiesmannovi, který si prý nechal všechno vyprávět, hrozně se tomu smál, nechal si pak poslat všechny spisy týkající se Seidlova případu, moc se bavil protokolem soudního líčení a výkřiky obžalovaného i auditoria, a odmítl ho nechat zastřelit. Dal mu vystavit ^{kap} kartu s tím, že se má pravidelně každý týden na kladenském gestapu hlásit. Tak se stalo, že zůstal naživu jediný mužský obyvatel protektorátu, který měl v dokladech napsáno, že pochází "Aus Liditz".

Vyprávěl pak, jak mu bylo, když se občas vrátil ne místo svého bývalého bydliště, z něhož zbyl jen ohořelý pahýl statného ořešáku, jehož nejnižší větve se při svých zálatech za sousedkou chytával, když přeskakoval plot. Tak se dožil konce války a návratu pozůstalých lidických žen z koncentráku a znovuvýstavby obce. Noví obyvatelé Lidic jím opovrhovali, nemohli mu zapomenout, čím se provinil. A také proto - jak píše J. Škvorecký - že se "nehodil do legendy".

Tak tesknil a rozjímal nad svým pohnutým životem v obci nedaleko Lidic, do nichž se už nikdy nemohl vrátit. Vypadl z lidické historie, do níž nepochybně rovněž patřil.

Červen 1986

Dojmy ze současného SSSR

V dubnu letošního roku - těsně před černobylskou katastrofou - jsem s Čedokem navštívil Sovětský svaz. Byl to dvou týdnů zájezd na trase Leningrad - Talin, Vilnius, Moskva. Poprvé jsem byl na týdenním studijním pobytu v Moskvě roku 1956. Teď podruhé, hlavně proto, že jsem byl zvědavý na ovzduší Gorbačovovy éry. Mám tam řadu známých a v osobních diskusích jsem si chtěl ověřit jejich názory na současnou situaci. /Šlo v převážné míře o vysokoškolské učitele a vědecké pracovníky./

Před zájezdem jsem byl upozorňován dřívějšími účastníky zájezdů do SSSR na nedostatečné a jednotvárné stravování v hotelích. Podle mého názoru byla však strava dobrá, pestrá, chutná. Lepší v pobaltských republikách než v Leningradě a Moskvě. Kde však sovětští občané nakupují maso, tomu zůstalo záhadou. Viděl jsem velmi málo řeznictví, v něm nemnoho masa špatné kvality, uzeniny nevábneho vzhledu. V obchodě vždy fronty kupujících. Zato řížská tržnice, kde prodávali kolchozníci a soukromníci, zapůsobila na mě svým sortimentem a kvalitou obsluhy. Skoro jako na Západě. Ovšem ty ceny.

Podle průvodců Inturistu, průměrný plat v SSSR činí 190 rublů měsíčně. V tržnici kvalitní uzené maso stálo 8-10 rublů, dobrý salám 8 rublů, domácí slanina 5 rublů, tvaroh 4 ruble, sušené meruňky 8 rublů atd. To vše za kilogram. Granátové jablko 2 ruble, růže 2,50 ruble, karafiát rubl. Tyto ceny jsou jistě pro většinu lidí nedostupné a na rozdíl od státních obchodů zde nebyla žádná fronta.

Služby Inturistu byly dobré, organizace výborná. V každém městě nás očekával místní průvodce hovořící česky. Byli jsme ubytováni v moderních interhotelích. Jestliže jsem si mohl o dnešních českých řemeslnících, že patří kvalitou své práce k nejhorším, byl jsem vyveden z omylu. Ve Svazu jsem viděl mahagonové dveře a mezi nimi škvíru nejméně 2 centimetry a italské překrásné obkládačky položeny v koupelně tak, že bych to snad lépe udělal i já, známý nešika. Maloobchodní sortiment až na výjimky působil dojmem našeho výprodejního bazaru. Odhaduji, že naše průměrná životní úroveň /viděno očima turisty/, bude o 20-30% vyšší.

Vynechával jsem organizované večerní programy, abych se mohl setkat se známými. Velmi dlouhé a zajímavé debaty, /přes rozdílnost měst i republik/, se točily v podstatě kolem třech témat. Alkoholismus, Afganistan, Gorbačov a jeho politika. Problém roku 1968 a vstupu vojsk k nám jsem úmyslně ponechával stranou, jako věc neodčinitelnou a patřící již historii, i když mnoha známým nešlo do hlavy, že pracují jako dělník. Pochybovali o tom, že nejsem žádná výjimka, že stejně

dopadlo u nás tisíce lidí. Nedovedli pochopit, že je možné mhat tak kvalifikovanou pracovní silou. Zejména dnes, v období vědeckotechnické revoluce.

Boj proti alkoholismu jsem dosud považoval za jednu z mnoha nárazových ~~akcí~~ formálních akcí, jimiž se vyznačuje reálný socialismus. /Viz např. Chruščov a jeho neúspěšná akce s pitím alkoholu./ Od přátel jsem se dozvěděl, že alkoholismus v posledních letech neustále narůstal a je považován za velmi vážný sociální problém. Společnost sice vzala na vědomí, že generace, která prošla frontami druhé světové války si zvykla na alkohol. Teď se dala na pití i mládež a ženy. V alkoholu se hledal únik z bezperspektivnosti vývoje. Údajně již značné procento nových branců bylo notorickými alkoholiky, takže nemohli být zařazeni v armádě ke zbraním. Kromě represivních zásahů byla přijata celá řada opatření, např. na využití volného času zejména mládeže, na rozšíření nealkoholických nápojů a pod.

Cena vodky byla postupně zvyšována z původních 2,20 ruble až na současných 8 rublů za lahev. Ani to nepomohlo. Proto došlo k podstatnému omezení prodeje alkoholu, který je prodáván jen v určitých obchodech, v omezených dnech a po velmi krátkou dobu. Před těmito obchody v době prodeje stojí fronty. Láhev brandy zde stála 11,50 ruble.

Namítal jsem, že prohibice nikdy a nikde neměla stoprocentní úspěch, že se bude alkohol pašovat a na černo pálit. Při celní prohlídce v Leningradě celníci hledali především drogy, zlato, tiskoviny a alkohol. Mnozí spoluturisté si vezli sebou v zavazadlech lahevové pivo. Jakmile celní rentgen ukázal více lahví než jednu, musel majitel zavazadla ukázat, co v lahvích je. Je dovoleno dovézt jenom jednu lahev tvrdého alkoholu. doma

Za pálení alkoholu jsou prý tresty tak přísné, že mnozí majitelé těchto přístrojů raději sami policii toto zařízení odevzdali. Viníci jsou nejen tvrdě postiženi, ale jména zveřejněna v tisku, rozhlase i televizi. V městech prý je pálení alkoholu prakticky vyloučeno.

Je-li někdo přistižen v podnapilém stavu na veřejnosti poprvé, je odveden milicí, dostane studenou sprchu a zaplatí pokutu 15 rublů. Přestupek je pak písemně oznámen zaměstnavateli a následují další sankce jako krácení prémie, zveřejnění na nástěnce a pod. Podruhé jsou pak použita přísnější opatření.

Jedna známá mi řekla, že statisíce sovětských žen je Gorbačovovi vděčno za to, že donutil muže, aby v den výplaty přišli s penězi domů, protože cestou z práce si nemohou koupit alkohol.

V den rozloučení v interhotelu v Moskvě jsme na večírku na rozloučenou dostali na 5 osob láhev vodky, čili 100 gramů na osobu. Chtěl

jsem pro společnost u stolu koupit ještě jednu lahev vodky. Bylo mi zdvořile řečeno, že dnešní kvota vodky je vyčerpána. Mohu prý dostat pouze víno nebo pivo. Avšak v témže hotelu ve speciální prodejně "pouze za tvrdou měnu" se prodávala vodka bez omezení.

Velmi zvláštní byla diskuse o Afganistanu. Jeden známý z ideologické fronty mi neustále zdůvodňoval nutnost pobytu sovětských vojsk v této zemi. Srovnával to s politikou USA ve Střední Americe. Je to i v zájmu bezpečnosti SSSR, neboť prý Afganistan slouží jako obranný val proti nebezpečí islamisace asijských republik a pod. Po skončení jeho ideologických tirád jeden z účastníků diskuse, doktor sociologických věd, v podstatě řekl toto: "Neomlouvej zbytečně naše minulé chyby a omyly. Velmi dobře víš, že jsme v této zemi zabředli do beznadějně situace a nevíme nyní, jak se odtud se ctí dostat. Problém Afganistanu působí negativně na celý národ. Zejména matky branců se obávají, aby jejich synové nebyly posláni do této země. Afganistan nás stál již tisíce životů, desetitisíce raněných, miliardy rublů. Je to bezedná jáma, ve které mizí značná část naší životní úrovně. Nepochybuji o tom, že převážná část našich odpůrců nejsou bojovníci za svobodu, ale basmači - lupiči. Dřív bojovali a vraždili se mezi sebou, nyní mají společného nepřítele, proti kterému se sjednotili, a to nás. Afganistan, to je pro nás totéž, co pro Američany Vietnam." Afganistan je zřejmě pro Sověty otevřená rána, jak to charakterisoval Gorbačov.

Samozřejmě nejdelší a nejživější diskuse byly o současné sovětské politice. Poslední leta Brežněvovy éry byla charakterisována jako totální stagnace. Ve vedoucích místech v oblasti politické, hospodářské, kulturní a dalších byli vesměs přestárli lidé, kteří většinou žili ze svých bývalých zásluh, zejména z období druhé světové války. V zemi se nebyvale rozrostl konservativismus, byrokracie, těžkopádnost, korupce, demoralisace a to na všech stupních řízení. To mělo za důsledek ztrátu perpektiv zejména u mládeže a střední generace. Rostl alkoholismus, úplatkářství, rodinkaření. Životní úroveň stagnovala.

Zeptal jsem se, proč oficiální kritika tohoto období není konkrétní, jmenovitá, adresná, ale pohybuje se jen v obecné úrovni. Bylo mi řečeno, že jsou k tomu nejméně dva závažné důvody. Především to, že nechtějí diskreditovat osobu bývalého generálního tajemníka Brežněva, nositele těch nejvyšších sovětských řádů i vyznamenání ostatních socialistických zemí. /Pro zajímavost uvádím, že byl hrdinou socialistické práce, čtyřnásobným hrdinou SSSR, nositelem osmi Leninových řádů, nositelem Leninovy ceny za literaturu a řady dalších vyznamenání. Byl rovněž trojnásobným hrdinou ČSSR, trenásobným hrdinou Bulharska a Vietnamu, dvojnásobným hrdinou NDR a Mongolska, hrdinou Kuby a pod./

Kritikou Brežněva by se tak do určité míry dikreditoval socialistický tábor na Západě. A věci by to stejně nepomohlo. Důležitě je, z analýzy chyb a omylů vyvodit závěry.

A pak mnozí dnešní vedoucí soudruzi byli již za Brežněvovy éry v důležitých funkcích, na těchto chybách se podíleli a nesou spoluodpovědnost. Snad nejlépe tuto situaci charakterisoval kandidát politbyra a tajemník moskevské organizace KSSS Jelcin B.N., když ve svém diskusním příspěvku na XXVII. sjezdu KSSS řekl, že se bál kriticky na chyby poukazovat.

Převážná část obyvatelstva souhlasí s politikou Gorbačova. Podporují ho i ti lidé ze střední generace, kteří s jeho opatřeními z ideologických důvodů nesouhlasí. Vzhledem k tomu, že odstraňuje z vedoucích míst přestárlé lidi a uvolňuje tak posty pro tuto generaci, v této etapě stojí na jeho straně.

Rovněž mocenské složky, armáda a vnitro, ve své převážné většině jsou si vědomy toho, že bylo nutné přistoupit k reformám, i když se jich to v jednotlivých oblastech bude třeba negativně dotýkat. Současný hospodářský systém nedokázal opatřit moderní techniku i potřebné ekonomické prostředky. Příslušníci vnitra s obavami sledovali narůstání sociálního napětí, růst zločinnosti, korupce, alkoholismu a jiných negativních jevů. Jako jeden z mnoha příkladů podpory vnitra Gorbačovově politice byly stranické čistky a tresty. Podklady pro stranické řízení dodala bezpečnost, poněvadž ta nejlépe znala situaci v republikách, oblastech i okresech i život jednotlivých funkcionářů.

Skrytými, ale mocnými odpůrci Gorbačovovy politiky jsou kádry, zejména ve středním článku řízení, které se cítí touto politikou ohroženy. Starší funkcionáři si zvykli na pohodlný život, na nové úkoly nestačí a snaží se je skrytě bojkotovat. Očekávají, že se situace časem uklidní jako mnohokrát před tím a oni ve svých funkcích přečkají.

Jeden z diskutujících charakterisoval situaci takto: "Denně s napětím čtu noviny a s ulehčením konstatuji, že ti a ti vedoucí funkcionáři byli ze svých funkcí uvolněni. Vím bezpečně, že na úkoly nestačili. Ale nevím, jací jsou jejich nástupci, zda dobří či ne. Prozatím v oblasti materiální však žádné hmatatelné výsledky není vidět, na to je příliš krátká doba."

Je pozorovatelný zvýšený zájem o politiku. Pozorně se čte tisk, poslouchá rozhlas a televise.

Přes toto vnitřní oživení zájmu o věci veřejné jsem zjistil, že informační bariera v SSSR přetrvává. Zahraniční vysílání je tak rušeno, že ve velkých městech není možno relace zachytit. S velkým zájmem např. vyslechli stručný obsah charakteristiky Gorbačova, kterou uveřejnil

Sčensk Klynař v Unii v článku "Můj společník Gorbačov".

Pozorní vyslechli moje konstatování, že převážná část československého obyvatelstva se sympatiemi a zájmem sleduje současný politický vývoj v SSSR. Byli překvapeni tím, že mnohá jejich reformy, zejména v oblasti hospodářské jsou téměř totožná s těmi, které byly navrhovány v rámci ekonomické reformy let Bederských. Ovšem tehdy byly sovětskou stranou zavrženy jako revizionistické, socialismu škodlivé. Tato skutečnost způsobuje u našich vedoucích představitelů značné rozpaky a dochází u nás i k určité cenzuře sovětského tisku. To má za důsledek, že se ve větší míře stou u nás sovětské časopisy a noviny v originále.

S osobou Gorbačova jsou spojovány v SSSR velké naděje. Kapř. jedna čestná občanka se takhle vyjádřila: "Modlím se, aby "náhodou" nespadlo letadlo s Gorbačovem. Věřím, že nás jako kdysi Petr Veliký otevře opět okna do Evropy."

Rudolf Zukaš

Přestože převážná většina diskutujících byli intelektuálové, zaráželo mě, že upírají takové naděje k jedné osobě. Hlavní příčiny současných problémů a potíží nevidí v systému a mechanismu společnosti. Domnívají se, že jednotlivec může celkovou situaci změnit. Snad je to ruská tradice, věřit ve velké osobnosti.

Markantní byl rozdíl v celkové náladě ve Svazu a u nás. Obě země měly po sjezdech svých komunistických stran. Tam stále rostoucí zájem o politiku, u nás rezignace, únava, beznaděj, bezvýhodnost, vnitřní emigrace. Tam rozsáhlé kádrové změny, kritika celkového stavu. U nás vše v pořádku a vedení se ovedlo. Už skoro dvacet let. V tomto směru jsou Sovětům jejich optimismus a naději záviděl.

Červenec 1986

Rudolf Zukaš

Atomové elektrárny ve světě

stav 1985

země	počet AE	instalovaný výkon/gigawatt
Svět celkem	355	263
USA	93	82,6
Francie	43	39,5
SSSR	49	28,2
Japonsko	33	24,7
NSR	20	17,3
VB	21	11,9
Kanada	16	10,1
Švédsko	12	9,8
Španělsko	8	5,8
Belgie	8	5,7
Tajvan	6	5,1
Švýcarsko	5	3,0
J. Korea		2,9
Finsko		2,3
ČSSR		2,1
JAR		1,9
NDR		1,8
Bulharsko		1,8
Itálie		1,3
Indie		1,1
Argentina		1,0
Maďarsko		0,9
Brazílie		0,7
Jugoslávie		0,7
Nizozemí		0,5
Pákistán		0,1

Podíl atomové energie na výrobě el.proudu
stav 1985

země	% podílu
Francie	65
Tajvan	52
Belgie	51
Švýcarsko	45
Švédsko	43
NSR /z toho Bavorsko/	31/50
Japonsko	23
Španělsko	22
Velká Británie	19
USA	15
Kanada	14
ČSSR	14
SSSR	10

/Ze zahraničního tisku/